

MinisterievanPropaganda.org

Fré Meis

40 JAAR ACTIE

uitgeverij Xeno

Fré Meis

---

40 jaar actie

---

uitgeverij Xeno

1987

---

redactie en produktie:

Giny Kwak

vormgeving en omslag:

Addy Speelman

drukwerk:

Scholma druk, Bedum

CIP - gegevens Koninklijke Bibliotheek, Den Haag

Meis, Fré

Veertig jaar actie / Fré Meis. -

Groningen: Xeno. - Foto's

ISBN 90-6208-101-0

SISO 317.7 UDC 331.109.3(492)"1947/1987" NUGI 661

Trefw.: stakingen; Nederland; geschiedenis; 1947-1987

Copyright 1987 by Stichting Uitgeverij Xeno.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the publisher.*

Uitgeverij Xeno, Postbus 1514, 9701 BM Groningen

ISBN 90 6208 101 0

Woord vooraf

De bedoeling van dit boek is een aantal stakingen te beschrijven die ik in de naoorlogse periode heb meegemaakt. Het is geen levensbeschrijving. Die komt op een later tijdstip, in een andere uitgave, waarin het zal gaan over mijn leven, van mijn jeugd tot nu.

Wel zal ik hier in het kort iets over mezelf vertellen om mij aan de lezer voor te stellen. In een korte inleiding zal ik een aantal vraagstukken aanstippen waarmee ik - en vele anderen - in de partij en de vakbond te maken heb gehad.

Dit boek moet worden gezien als het verhaal van een vakbondsbestuurder over de strijd van de werkers in de bedrijven. Deze strijd wordt in hoofdzaak vanuit sociaal-economisch oogpunt belicht. Ik zal met name ingaan op de stakingen waarbij ik persoonlijk betrokken ben geweest.

Als in dit boek ook veel over de Communistische Partij van Nederland wordt geschreven, dan komt dat omdat ik na de Tweede Wereldoorlog zeer vele jaren deel heb uitgemaakt, niet alleen van afdelingsbesturen en het districtsbestuur van Groningen maar ook van het partijbestuur en het dagelijks bestuur van de CPN. Eigenlijk kan men zeggen dat mijn hele leven niet los kan worden gezien van de communistische partij, iets waarop ik tot op heden trots ben.

Maar eerst zal ik mij even voorstellen. Ik ben op 17 november 1921 aan de Wedderweg in Oude Pekela geboren. Ik moest al snel meehelpen de kost te verdienen. Dat wil zeggen dat ik als kind al op het land moest werken, aardappels rooien en dergelijke. Na de lagere school heb ik landarbeiderswerk verricht, ik heb gewerkt op de steenfabriek, de strokartonfabriek en ik heb schepen gelost. In mei 1944 werd ik, met vele anderen, opgepakt door de Duitsers en overgebracht naar het eiland Borkum.

Ik ben in 1945, direct na het einde van de oorlog, lid van de CPN geworden, onder andere omdat deze partij in de oorlog roemrijk werk had verricht in de strijd tegen de nazi's en omdat het absoluut noodzakelijk was de partij met nieuwe mensen te versterken. De nazi's hadden verschrikkelijk huisgehouden onder de kaders en de leden van de CPN. Men kan zeggen dat meer dan 80 procent van de kaders van de partij in de concentratiekampen is gebleven. Ook ben ik toen lid geworden van de Eenheidsvakcentrale. Op de EVC kom ik in de inleiding nog terug.

In 1946 werd ik voor de CPN gekozen in de gemeenteraad van Winschoten. In hetzelfde jaar vertrokken mijn vrouw en ik naar Groningen. Ik heb toen landelijk voor *De Waarheid* gewerkt, in de zogenaamde Lou Jansen-brigade. Deze brigade, genoemd naar een vooraanstaand communist die in het verzet is omgekomen, had tot doel de positie van *De Waarheid* te versterken. Deze werkzaamheden hebben tot begin 1948 geduurd. Omdat er mensen moesten worden ontslagen ben ik toen vrijwillig vertrokken.

In de stad Groningen kreeg ik al snel te maken met stakingen. Ik was destijds afdelingsbestuurder van de EVC in de stad. In die tijd werkten veel arbeiders in de werkverschaffing bij de landaanwinning. Dit waren de zogenaamde slikkenarbeiders. De arbeidstijden waren onregelmatig, het werk ging op en neer met het tij. Iedere dag moest er op een ander tijdstip worden begonnen en soms zelfs midden in de nacht. Zodoende kon het gebeuren dat wij 's nachts uit bed werden gehaald om in overleg met de gesalarieerde bestuurders een conflict op te lossen. De acties duurden vaak kort en waren spoedig opgelost.

Als afdelingsbestuurder van de EVC werden mijn activiteiten natuurlijk door de ondernemers gevolgd. Toen ik in 1948 bij *De Waarheid* was weggegaan moest ik bij een particuliere werkgever gaan werken. Nu, dat heeft enorm veel voeten in de aarde gehad. Een aantal ondernemers weigerde gewoon een actief communist in dienst te nemen. Het gebeurde dat ik al was aangenomen om 's maandags te beginnen en dat er op zondagavond om 10 uur gebeld werd dat het niet door kon gaan. Ik hoefde niet te komen.

In 1949 werd ik voor de CPN in de gemeenteraad van Groningen gekozen. In 1951 werd ik gekozen tot landelijk bestuurder van de EVC en wel als secretaris van de Algemene Bedrijfsbond Transport (ABT). In 1962 ben ik lid geworden van de Provinciale Staten in Groningen en

1971 deed ik mijn intrede in de Tweede Kamer voor de CPN. Ik ben meerlid gebleven tot 1977. In 1978 heb ik mijn werk voor de Provinciale Staten en de gemeenteraad van Groningen beëindigd.

Op het moment ben ik nog zeer actief binnen de CPN. Tot op heden ben ik voorzitter van het Centrum van Propaganda voor Eenheid Klassenstrijd in de Vakbeweging, de vroegere EVC. Dat wil zeggen: ik vanaf 1951 ook als vakbondsbestuurder heb gewerkt. Ik werkte zowel in de politieke partij CPN als op het gebied van de vakbeweging. Ik ben nog steeds lid van het districtsbestuur van de CPN in Groningen en van het dagelijks bestuur van de partij in Groningen. Ik ben als zodanig op verschillende terreinen actief bezig, onder andere voor de ouderen.

Veel mensen denken dat de vakbondsstrijd, dat wil zeggen strijd voor economische eisen, los zou staan van de politieke omstandigheden waaronder men leeft. Dit is een misvatting omdat iedere strijd niet alleen te maken heeft met een dubbeltje meer of minder maar ook met het politieke stelsel. De sociaal-economische strijd voor een betere, socialistische maatschappij, tegen het huidige kapitalistische stelsel, zijn direct met elkaar verweven en kunnen niet los van elkaar worden gezien.

Groningen, november 1987.

Inhoud

Inleiding	11
De vereniging van Vrienden van De Waarheid	12
De oprichting van de EVC	13
De politieke situatie	16
De Koude Oorlog	16
De kwestie Indonesië	18
De gevolgen: het afspringen van de fusie	19
De scheuring in de EVC en de CPN	22
De jaren vijftig	27
De stakingen in de Amsterdamse haven	27
Actiecomités	36
De staking van 1963 in de Amsterdamse haven	48
Het proces van 1968	64
Strokkartonstaking in 1969	72
De staking bij steenfabriek Strating	112
De staking bij Champ Clark	117
Bezoek van de koningin Juliana	128
De debatvergadering met Den Uyl	131
De Noodklok	135
Havenstaking Rotterdam	143
Seriös/Nijkans	156
Strijd om het behoud van de Okto	166
Lijst van afkortingen	175
Verantwoording van de foto's	176

Inleiding

Al snel na de Tweede Wereldoorlog kwam ik in aanraking met de strijd van de werkers op verschillende terreinen. In de partij met rechtstreekse politieke vraagstukken en in de EVC met de acties voor verhoging van de lonen en verbetering van de arbeidsomstandigheden.

De eerste stakingsacties vonden plaats onmiddellijk na de oorlog. Ik herinner mij nog als de dag van gisteren de stakingen bij het aardappelrooien. Met auto's van de Canadezen werden de werkers naar de boeren gebracht om aardappels te rooien.

Er zaten mensen van verschillend pluimage in deze ploegen. Een aantal, waaronder ik, kende het boerenwerk, maar er waren er bij die totaal niets van dit werk afwisten. Bij de boeren aangekomen moesten de prijzen voor het rooien worden bedongen. Dit ging als volgt: twee rijen aardappelen van 70 meter was een pand. De boer moest per pand betalen. Over de hoogte van deze betaling ontstonden dan de meningsverschillen. Wij vroegen bijvoorbeeld 10 cent meer dan de boer aanbood. Als hij weigerde werd er niet geroid.

Vaak werd na een aantal uren alsnog overeenstemming bereikt. Dikwijls na overleg met de geschillencommissies, die toen werkzaam waren om arbeidsconflicten in de landbouw op te lossen. Maar ook toen was het niet alleen een kwestie van een cent meer of minder. De hevige politieke strijd tussen de landelijke politieke partijen en de verscherpte houding van de westerse kapitalistische landen tegenover het communisme gingen niet aan ons voorbij. Daarbij was in deze periode de oriëntatie van onze partij niet altijd even helder en doorzichtig en kon daarom aanleiding geven tot verwarring.

de Vereniging van Vrienden van De Waarheid

Wat de CPN betreft na de oorlog, eerst kwam er de instructie de CPN niet weer op te richten. Er zou een brede beweging tot stand moeten worden gebracht rond *De Waarheid*. Deze beweging zou worden genoemd 'de Vereniging van Vrienden van De Waarheid'.

In de verklaring van het illegale partijbestuur van 12 mei 1945, ondertekend door P. de Groot, J. Brandenburg, F. Reuter, W. Puister, G. Wagenaar, A.J. Koejemans, B. Gillieron en F. Baruch, die in latere jaren stuk voor stuk een rol hebben gespeeld in de leiding van de partij - uitgezonderd Koejemans die nogal snel vertrokken was - wordt in feite openlijk gepleit voor het opheffen van de CPN. Er moest een nieuwe volkspartij komen rond *De Waarheid*.

Deze verklaring zorgde natuurlijk voor de nodige verwarring. Het kon niet ontkend worden dat *De Waarheid* enorm populair was vanwege de rol van die krant in het verzet. Alleen al in Winschoten, waar ik toen woonde, hadden we ruim 1000 abonnees en ik denk dat het aantal landelijk wel tegen de 300.000 heeft gelopen. Er vonden onmiddellijk felle debatten plaats, zowel in de landelijke leiding als in de districten en afdelingen van de partij, ook in de afdeling Winschoten. Verreweg de meeste partijgenoten stonden op het standpunt dat de CPN moest blijven bestaan als politieke partij, en niet als een vereniging van vrienden van *De Waarheid*.

De debatten naar aanleiding van deze verklaring gingen over zeer fundamentele punten, zoals de betekenis van de Tweede Wereldoorlog, de klassenverhoudingen na de oorlog, de noodzaak van een eigen partij voor de arbeidersklasse, haar voorhoederol, de parlementaire democratie als staatsvorm binnen het kapitalisme en noem maar op.

Vernieuwing

van het politieke leven in Nederland

Een verklaring van het Bestuur van
de illegale Communistische Partij

Als bestuur van de illegale Communistische partij, bestaande uit personen, die tijdens de vijf jaren van barbaarse onderdrukking een belangrijk aandeel hebben gehad, in de leiding van de verzetsbeweging, wenden wij ons thans tot het Nederlandse volk.

De wrede tyrannen zijn verslagen, ons vaderland is bevrijd. Maar wat de bezetter achterliet, is economische verwoesting en morele verwildering. Thans moet ook de oorlog tegen Japan snel gewonnen worden. In het binnenland is herstel van onze volkskracht een der zware taken, die moet worden verricht, voor het in Nederland goed en vrij wonen zal zijn.

Wij hebben de oorlog in Europa gewonnen, wij moeten ook de vrede winnen. Wij zullen daar slechts in slagen, wanneer het werk van het herstel van onze volkskracht geleid wordt in een nieuwe, democratische geest; de geest, die tijdens de oorlog uit de verzetsbeweging werd geboren en welke ons volk in staat stelde zulk een belangrijke bijdrage te leveren voor de bevrijding van het land. Deze nieuwe geest, die de scheidslijnen der oude politieke formaties omver heeft gehaald, zal er in slagen, ons volk te inspireren tot die hoopste krachtspanning, die voor de herstelarbeid noodzakelijk zal zijn.

Wat ons land voor allen nodig heeft is thans een democratische volksregering, die het gehele werkende volk vertegenwoordigt, het aantrekt tot actieve medewerking, zijn volledig vertrouwen heeft en door middel der democratische organen aan volksvertegenwoordiging zijn actieve deelname aan het landsbestuur verzekert en daardoor sterk gezag kan uitoefenen.

Wij mogen tot geen enkele prijs terugkeren naar de toestanden van voor 1940, met werkloosheid, met schijnwelvaart, met een regering zonder brede blik en met regeringspartijen zonder grote gedachten. De duizenden, die in de schitterende worsteling der laatste jaren zijn gevallen, met het ideaal van een beter Nederland voor ogen, zouden dan hun offer tevergeefs hebben gebracht.

Er moet een vernieuwing, een verjonging van het politieke leven in ons vaderland komen. De vooroorlogse partijgroeperingen komen in generlei opzicht meer met de werkelijkheid overeen.

De scheidslijnen in ons volk zijn tijdens de oorlog anders getrokken dan tussen protestanten en katholieken, sociaal-democraten, en communisten, gelovigen en humanisten, tussen oranje en rood. Zij worden getrokken tussen Nazi-dom en democratie, zoals zij thans tussen democratische vernieuwing en reactie getrokken moeten worden.

Derhalve doen wij een dringend beroep op onze landgenoten en in het bijzonder op hen, die tijdens de bezettingsjaren tezamen met ons tegen den gemeenschappelijken vijand hebben gestreden: Laat ons alles doen om te voorkomen, dat de oude partijen terugkeren.

Het belang van ons land eist nieuwe wegen, bewandeld in een nieuwe geest. Het eist, dat er een politieke partij tot stand komt, die alle vooruitstrevende en democratische krachten verenigt en er naar streeft met de kerken in vrede te leven. Zulk een nieuwe politieke formatie kan de kern vormen van een volksregering, zoals wij hijs-boven bedoelden.

Hiervan uitgaande zijn wij tot de overtuiging gekomen, dat ook de Communistische Partij van Nederland, ondanks de grote verdiensten, die zij voor de Nederlandse Arbeidersbeweging en in de strijd voor de bevrijding van het land heeft gehad, niet moet terugkeren.

Wij hebben over deze zaak van verstrekkende betekenis ruggespraak gehouden met vooraanstaande partijgenoten in het land en wij richten ons thans tot alle leden van de Communistische Partij en tot alle vrienden van „De Waarheid” met de opwekking, dit standpunt te ondersteunen.

Wij roepen hen op, hun krachten te geven aan de versterking van het dagblad „De Waarheid” en daaraan gezamenlijk in de groepen van de vrienden van „De Waarheid” te arbeiden.

Wij zien in de vereniging van de vrienden van „De Waarheid” een beweging, die zich ten doel stelt, mede te werken aan het tot stand brengen van de beoogde nieuwe partij.

„De Waarheid” zal ten spoedigste een conferentie van gedelegeerden uit het gehele land bijeengeroepen, welke een nieuw landelijk bestuur der Waarheid-groepen zal verkiezen.

Wij nodigen allen, wie de toekomst en het welzijn van ons vrije vaderland ter harte gaat, uit, om gezamenlijk te beraadslagen over de stappen, die nodig zijn, om aan deze nieuwe politieke formatie inhoud en vorm te geven.

Amsterdam, 12 Mei 1945.

PAUL DE GROOT
JACOB BRANDENBURG
J. F. REUTER
W. F. PUISTER
GIRBEN WAGENAAR
A. J. KOEJEMANS
L. GILLIERON
F. BARUCH

Door de voorstanders van handhaving van de partij werd erop gewezen dat het kapitalisme nog niet verdwenen was in Nederland, dat dus de Nederlandse arbeidersklasse nog steeds een eigen partij moest hebben met een eigen politiek programma om zo leiding te geven aan de klassenstrijd. Coalities met andere partijen en groeperingen zouden niet uitgesloten moeten worden maar de inhoud van die coalities was belangrijker. Stond tijdens de oorlog het verzet tegen het fascisme centraal in de coalitiepolitiek, nu het fascisme verslagen was werd de vernietiging van het kapitalisme als zodanig weer belangrijk.

Deze partijstrijd eindigde ermee dat de CPN bleef bestaan. Na een aantal weken waren de instructies aan de afdelingen dan ook gericht op de versterking van de CPN. Achteraf is de verwarring die er aan de basis ontstond wel te begrijpen: twee tegenstrijdige instructies in korte tijd, dat is moeilijk te volgen. Zeker ook omdat er veel jonge mensen - waaronder ik - juist tot de CPN toegetreden waren vanwege haar actieve rol in het verzet. En die partij zouden we moeten opheffen!

de oprichting van de EVC

Niet alleen waren er over strategie en tactiek van de CPN meningsverschillen maar ook was dit het geval rondom de oprichting van de EVC.

Ik herinner mij dat we eerst de Eenheidsvakbeweging (EVB) moesten oprichten. Een paar dagen later luidden de instructies van de landelijke leiding dat het niet de EVB moest worden maar de Eenheidsvakcentrale.

In de grond van de zaak gingen volgens mij deze meningsverschillen rond de oprichting van de EVC over het vraagstuk of er een aparte, vierde vakcentrale moest worden opgericht naast het NVV, het CNV, en de KAB, of dat we gezamenlijk het NVV moesten heroprichten. Natuurlijk was er onder de werkers veel kritiek op de houding van de leiding van het NVV. Dat was er dan ook mede de oorzaak van dat, direct na de oprichting, de EVC niet alleen een zeer groot aantal leden had, maar ook een grote invloed onder de werkers in praktisch alle

bedrijfstakken van ons land. Men kan inderdaad zeggen dat de EVC toen een grote vakbond was. Maar ook het NVV, het CNV en de KAB zetten in de naoorlogse jaren hun werk voort.

De rechtse politieke partijen - maar ook de PvdA - , de ondernemers en de regering deden er alles aan om de invloed van de EVC terug te dringen. Eigenlijk werd de EVC vanaf het begin geboycot door haar tegenstanders; ze werd bijvoorbeeld niet als officiële onderhandelingspartner bij de ondernemers en de regering erkend. Daarvandaan ontstonden de woorden: 'erkende' of 'niet erkende' vakbeweging.

De oprichting van de EVC - en later haar opheffing - hebben een grote rol gespeeld in de naoorlogse vakbewegingsvraagstukken. De kernvraag toen, die ook nu nog veel mensen bezighoudt, luidde: is het politiek wenselijk om naast de drie bestaande vakcentrales een vierde vakcentrale in Nederland op te richten. Over dit vraagstuk zijn er vanaf het begin meningsverschillen geweest, zowel in de EVC als in de CPN. In het eerste hoofdstuk ga ik hier uitgebreid op in.

Het is, wanneer men het uit het oogpunt van een arbeider bekijkt tegennatuurlijk dat grote vakcentrales elkaar onderling bestrijden in plaats van gezamenlijk op te treden tegen de ondernemers. Daarom zijn er vanaf het begin pogingen ondernomen om tot een samensmelting van de EVC met het NVV te komen. In die periode waren alle twee de vakcentrales lid van het Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen (IVVV) en zijn er een paar jaar lang besprekingen gevoerd om tot een fusie te komen. De onderhandelingsdelegatie van de EVC stond onder leiding van haar voorzitter, Berend Blokzijl, terwijl de delegatie van het NVV werd aangevoerd door de heer Kupers, die toen een grote rol in het NVV speelde.

Deze fusiebesprekingen zijn uiteindelijk gestrand en wel door een aantal oorzaken. Om die te kunnen begrijpen moet men mede de politieke omstandigheden in ogenschouw nemen waaronder deze besprekingen plaatsvonden.

De politieke situatie

de Koude Oorlog

Het was de tijd van de Koude Oorlog. De besprekingen over het Marshallplan waren begonnen. Na de Tweede Wereldoorlog waren de machtsverhoudingen in de wereld tussen de socialistische en kapitalistische landen grondig gewijzigd. Het was niet alleen meer de Sowjet-Unie waar de arbeidersklasse aan de macht was maar ook in andere Oosteuropese landen werd het stelsel veranderd door het stichten van volksdemocratieën. Tegelijkertijd woedde in China de bevrijdingsoorlog met als resultaat de stichting van de Volksrepubliek China in 1949. In het Caraïbisch gebied volgde Cuba in 1959, en ook in Afrika kwam de vlam van de revolutie tegen de honderden jaren van onderdrukking in volle hevigheid tot ontbranding.

Dit alles betekende dat het kapitalisme in zeer grote delen van de wereld geen poot meer aan de grond kreeg en niet meer het alleenrecht bezat om over het wel en wee van de wereld te beslissen.

De invoering van het Marshallplan had onder deze omstandigheden tweërlei doel. Ten eerste wilde Amerika voor lange jaren de alleenheerschappij, althans over het zogenaamde Westen, maar ook had het Marshallplan de bedoeling het kapitalistische stelsel als zodanig te stutten. Door de Tweede Wereldoorlog waren de landen in West-Europa namelijk enorm verzwakt en Duitsland was zelfs in tweeën gedeeld. De koers werd ingezet om het communisme over de hele wereld terug te dringen, dit was de zogenaamde *roll back*-tactiek.

In de eerste plaats moest een einde gemaakt worden aan het bondgenootschap tussen de geallieerden, de Verenigde Staten en

Engeland aan de ene en de Sowjet-Unie aan de andere kant. Met de invoering van het Marshallplan, het verbreken van het geallieerde bondgenootschap en de gebruikmaking van de militaire kracht van de Verenigde Staten die tot 1949 het monopolie hadden op de atoombom, werd de Koude Oorlog in volle omvang ingezet, en daarmee de heksenjacht op communisten in vele landen.

De strijd tussen de twee stelsels kwam in het bijzonder tot uitdrukking in de Korea-oorlog en later tijdens de Cuba-crisis. Niet alleen namen daardoor de spanningen toe tussen Oost en West, maar ook in de binnenlandse verhoudingen in de kapitalistische landen zelf, ook in ons land.

Er ontstond een verwijdering tussen hen die met hun verschillende politieke opvattingen hadden samengewerkt in de illegaliteit, in de strijd tegen het fascisme. De politieke partijen - op de CPN na - accepteerden de Marshallhulp en daarmee de zogenaamde bescherming van de Verenigde Staten tegen het communisme. Het gevolg was dat de CPN met alle mogelijke middelen werd bestreden.

Wat de CPN en haar individuele leden in die tijd daarvan in de praktijk ondervonden, liegt er niet om. Het is niet moeilijk om deze zware jaren bij mezelf in herinnering op te roepen. De Koude Oorlog heeft niet een paar dagen maar een groot aantal jaren geduurd, vanaf laten we zeggen 1948 tot ver in de jaren zestig. Op honderden manieren werd het communisten moeilijk gemaakt om normaal in de maatschappij te functioneren.

Het is nuttig om hiervan een aantal voorbeelden te geven. Niet om jammerklachten te uiten of om medelijden te wekken, in geen geval. Daarvoor wisten en weten de communisten te goed hoe de ontwikkelingen in de maatschappij verlopen. Ze weten ook dat hun pad niet over rozen gaat en wat ze, als het hard tegen hard gaat, van hun tegenstanders kunnen verwachten.

Nemen we bijvoorbeeld in die periode het werk van de communisten in de gemeenteraden. Daar werden de communisten uitgesloten van deelname aan commissiewerk. Ook in de Tweede Kamer werden de communisten jarenlang van bepaalde commissies uitgesloten, bijvoorbeeld van de Commissie van Defensie. Communistische wethouders zoals in Beerta of in Finsterwolde mochten bij afwezigheid van de burgemeester niet als loco-burgemeester optreden. We hebben meegeemaakt dat twee keer in deze periode de gemeenteraad van Finsterwolde

werd ontbonden en er een regeringscommissaris werd neergezet. Toch koos men bij nieuwe verkiezingen in Finsterwolde steeds weer in grote meerderheid communisten in de raad. Hetzelfde gold voor Beerta. De bevolking wist dat de communisten niet bereid waren aan hun verkiezingsbeloften te laten tornen.

Tijdens de Hongarije-putsch was het helemaal erg. In de gemeenteraad van Groningen waarvan ik toen deel uitmaakte, besloten alle andere fracties de communisten helemaal te negeren. Iedere keer als een CPN'er het woord nam, stonden de fracties op en verlieten de zaal. Maar ze moesten reeds snel tot de conclusie komen dat dit de verkeerde tactiek was. Telkens als ze weer binnen waren, nam één van ons het woord, zodat ze opnieuw moesten opstaan om de zaal te verlaten. Deze manier van vergaderen had voor hen natuurlijk meer nadelen dan voordelen. Het ceremonieel werd al snel achterwege gelaten.

De boycot zorgde er echter ook voor dat de communistische raadsleden met zeer grote zorg hun werk moesten doen en zich er in moesten bekwamen alles te weten te komen wat er reilde en zeilde in de gemeente, de provincies en de kamer. Ik durf dan ook te beweren dat de CPN in de naoorlogse periode een reeks van bekwame raads-, staten- en kamerleden heeft voorgebracht.

Ik wil met dit alles maar zeggen dat het voor de communisten niet gemakkelijk was in deze jaren hun werk te doen omdat ze op alle mogelijke manieren werden gedwarsboomd.

In deze periode was het zelfs zo dat mensen van wie de grootvader *De Waarheid* had gelezen moeilijkheden ondervonden bij de emigratie naar Australië, Canada en de Verenigde Staten. Als ooit de archieven van de BVD geopend zullen worden dan zal op nog overtuigender wijze bewezen worden wat ik hierover heb gezegd.

de kwestie Indonesië

Een andere kwestie die de politieke tegenstellingen hoog deed oplaaien, was het vraagstuk van de koloniale oorlogen tegen Indonesië. Zoals men weet steunde de PvdA deze oorlogen en gaf ze er zelfs mede leiding aan.

In die periode hadden ook wij te maken met de strijd tegen troepenuitzendingen en stakingen daartegen. Er was een groot aantal mensen dat consequent weigerde aan de koloniale oorlogen deel te nemen. Deze oorlogen hadden geen ander doel dan het koloniale gezag van Nederland over Indonesië te herstellen.

Hierdoor ontstonden ook tegenstellingen met de Verenigde Staten. Dit land wilde natuurlijk politiek gebruik maken van zijn sterke positie na de Tweede Wereldoorlog om zijn invloed over Indonesië uit te breiden. Men wilde een Indonesië onder leiding van anti-communisten als Hatta. Die moesten van Indonesië een republiek maken op kapitalistische grondslag met een grote Amerikaanse invloed.

Maar de koloniale krachten van Nederland wilden hun bezit behouden. Dat de koloniale oorlogen niet gewonnen werden, lag aan de standvastige strijd van de Indonesische bevolking tegen de onderdrukkers, mede onder leiding van de communistische partij in Indonesië, de PKI, maar ook aan de druk van de Verenigde Staten op ons land. De Verenigde Staten dreigden geen Marshallgelden voor bewapening aan Nederland te verstrekken.

Als het erom ging elkaar te bestrijden om invloed, dan gingen de heren niet zo fijnzinnig met elkaar om. Zo deelde bijvoorbeeld de heer Stikker, minister van Buitenlandse Zaken, op 8 maart 1949 mee, dat de Amerikaan Averil Harriman, reizend ambassadeur voor het Marshallplan, hem tijdens een conferentie in Parijs had laten weten dat de Amerikaanse regering 1200 miljoen dollar voor bewapening van de Westeuropese landen beschikbaar wilde stellen. Aan Nederland zou echter geen wapentuig worden geleverd zolang de kwestie Indonesië niet zou zijn opgelost, zo voegde hij er aan toe.

de gevolgen: het afspringen van de fusie

Wanneer men nu achteraf de jaren van de Koude Oorlog nuchter beoordeelt, dan is het haast vanzelfsprekend dat onder zulke omstandigheden de fusie tussen de EVC en het NVV niet door kon gaan. Daarvoor waren de tegenstellingen te groot. De communisten bleven op het standpunt staan om strijd voor het socialisme te voeren terwijl de sociaal-democraten de zijde van de burgerlijke parlementaire

democratie, dat wil zeggen de zijde van het kapitalisme kozen. Niet alleen deden de sociaal-democraten mee aan het anti-communisme - in Amsterdam en in andere steden werd de CPN met steun van de PvdA uit de commissies van de gemeenteraad gegooid naar aanleiding van de Hongarije-putsch - maar ze voerden zelfs mede een koloniale oorlog tegen Indonesië.

Dit werkte natuurlijk ook door in het optreden van de vakcentrales. Van oudsher is het namelijk traditie in ons land dat alles op zuilen is gebouwd. Dat was ook met de vakcentrales het geval. Het NVV werd geclaimd door de PvdA, het CNV door de ARP en de CHU, de KAB door de KVP.

Door deze verstrengeling met de politieke partijen kwamen natuurlijk ook de opvattingen van deze partijen tot uitdrukking in die van de vakcentrales. De politiek van de rooms-rose coalitie uit deze hele periode werd dan ook door de vakcentrales ondersteund. Dat ging zover, dat menigmaal de bonden van de vakcentrales optraden tegen stakingen. Onder deze omstandigheden werden de tegenstellingen tussen de EVC en het NVV steeds scherper. En dat was nu bepaald niet bevorderlijk voor de totstandkoming van de fusie. Daarnaast werd opgetreden tegen de EVC als organisatie en werd het personen die bij de EVC aangesloten waren moeilijk gemaakt. De ondernemers en vakbondsleidingen trokken één lijn tegen de EVC. Ofschoon de EVC zeer veel invloed had in een aantal bedrijfstakken, zoals de metaal, de bouw en de havens, werd zij uitgesloten bij de cao-onderhandelingen. Zoals gezegd, het begrip 'erkende' en 'niet erkende' vakbeweging werd ingevoerd. Als je lid was van een bond van het CNV, het NVV of de KAB was je lid van een 'erkende' vakbond; als je lid was van een bond van de EVC was je lid van een 'niet erkende' vakbond.

Onder deze omstandigheden, mede in aanmerking genomen de grote hetze tegen alles wat communistisch was, is het vanzelfsprekend dat de leden en de kaderleden van de EVC moeilijkheden ondervonden bij hun werk in de bedrijven. Ze ondervonden moeilijkheden bij promotie en bij sollicitaties en ze moesten onder bijzondere omstandigheden deelnemen aan de verkiezingen voor de bedrijfskernen en later voor de ondernemingsraden. Vooral in de bedrijfstakken waar de EVC niet zo sterk was vertegenwoordigd was er moed voor nodig om stand te houden.

Het is eigenlijk vanzelfsprekend dat onder deze omstandigheden de invloed van de EVC als geheel werd teruggedrongen, althans wat het directe lidmaatschap betrof. Daar kwam nog bij dat ook binnen de

EVC niet iedereen stond te juichen om tot een fusie te komen met het NVV. Want niet zodra waren de fusiebesprekingen begonnen of er vond een breuk plaats in de EVC. Deze breuk werd gestimuleerd vanuit Rotterdam, met als gevolg dat het Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties (OVb) onstond als splintergroep naast de andere vakbonden. Het OVb huldigde in feite de opvatting van het vooroorlogse Nationaal Arbeids Secretariaat (NAS) dat toen naast het NVV als centrale van de arbeidersorganisaties fungeerde. Het is duidelijk dat deze scheuring van invloed is geweest op de fusiebesprekingen en een bijdrage heeft geleverd tot het mislukken ervan. Toch waren de fusiebesprekingen noodzakelijk en werden dan ook voortgezet.

Het moet gezegd worden dat het werk voor de communisten in ons land zowel op parlementair gebied als op een reeks van andere gebieden aan het eind van de jaren zestig stukken gemakkelijker is geworden. Dit valt te verklaren uit de ontspanningspolitiek die in deze jaren haar intrede deed.

Zoals men nu weet kent deze ontspanningspolitiek zijn ups en downs en hebben we in het begin van de jaren tachtig een verscherping van de tegenstellingen in de internationale verhoudingen meegemaakt.

Verantwoordelijk voor deze spanningen was de macht van het uiterst reactionaire grootkapitaal in de Verenigde Staten. De toestand zoals tijdens de Koude Oorlog is echter niet teruggekeerd. Miljoenen mensen over de gehele wereld komen in steeds grotere mate actief op voor vrede en ontwapening. Het besef dat er in een oorlog geen overwinnaar zal zijn wordt met de dag groter.

Voor het eerst bestaat er nu, in 1987, een grote kans dat er een overeenkomst tussen de grote staten wordt gesloten die tot vermindering van de atoombewapening zal leiden. Dit zal tegelijkertijd een periode van ontspanning met zich meebrengen. Een ontspanning die naar mijn overtuiging langdurig kan zijn.

de scheuring in de EVC en de CPN

In de jaren vijftig werd de stroming binnen de partij en de EVC, die op het standpunt stond dat de eenheid binnen het NVV moest worden hersteld en daarmee pleitte voor de opheffing van de EVC, steeds sterker. Maar ook was er daarnaast een stroming die meende dat de EVC als zelfstandig opererende vakbeweging naast de andere grote vakbewegingen haar werk moest blijven doen. De meningsverschillen hierover spitsten zich in het midden van de jaren vijftig zo scherp toe, dat het uiteindelijk leidde tot een scheuring binnen de Eenheidsvakcentrale alsook binnen de communistische partij.

Men kan de scheuring binnen de EVC niet los zien van de meningsverschillen binnen de CPN, en niet alleen onder de leden maar vooral in het dagelijks bestuur en partijbestuur. Er is over deze zowel voor de EVC als de CPN moeilijke periode veel gepubliceerd. Voor- en tegenstanders hebben hun visie erop gegeven. Ook ik wil dat doen, op grond van mijn ervaringen uit die periode. Per slot van rekening was ik toen zowel lid van het partijbestuur als landelijk secretaris van de ABT - aangesloten bij de EVC - en hoofdbestuurder van de EVC. Het moet gezegd worden dat ik als persoon - en ik denk anderen met mij - deze periode als zeer bitter heb ervaren.

De kwestie was deze, dat een groot aantal partijgenoten, waaronder ik, die functies bekleedde in de EVC ook in het partijbestuur van de CPN zitting had. Paul de Groot en de grote meerderheid van de leden van de CPN stonden op het standpunt dat de koers om tot eenheid te komen in het NVV versterkt moest worden doorgezet. Dit was niet zomaar een tactische zet maar had tot doel een einde te maken aan de scherpe, als het ware onnatuurlijke tegenstellingen in de bedrijven tussen sociaal-democraten en communisten.

Eenheid van socialisten en communisten - daarvan werd terecht uitgegaan - zou de strijd tegen de ondernemers voor economische eisen versterken. Tegelijkertijd zou ook de strijd tegen het kapitalistisch stelsel in zijn algemeenheid en voor het socialisme in Nederland beter kunnen worden gevoerd. Bovendien zou het invloed uitoefenen op het vooruitstrevende deel van de christelijke arbeidersbevolking.

De vraag was dan ook niet, zoals zovelen meenden, of er wel bestaansrecht was voor de EVC, integendeel. Er was zeker bestaansrecht voor een vierde vakcentrale, voor de EVC, en op grond hiervan was er geen reden om de organisatie op te heffen en de leden te adviseren om lid te worden van het NVV. Ook cijfermatig, qua organisatiegraad van de werkende bevolking in Nederland zou het niet nodig zijn geweest de EVC op te heffen. In de praktijk is namelijk nooit meer dan ruim 40 procent van de werkende bevolking in ons land lid van één of andere vakbond geweest. Dat wil zeggen dat om en nabij 60 procent niet georganiseerd was. Thans is dit cijfer zelfs nog lager en zal zeker niet uitkomen boven de 37 à 37½ procent.

Gezien het grote aantal niet-georganiseerden zou handhaving van de EVC een verhoging van de organisatiegraad hebben betekend. Bovendien zou de EVC als vangnet hebben kunnen fungeren voor een aantal arbeiders die zich niet kon verenigen met de koers van de andere vakcentrales. Een aantal functionarissen was van mening dat met het laten voortbestaan van de EVC ook uiteindelijk de eenheid van de arbeidersklasse tot stand zou kunnen worden gebracht; volgens hen was het onmogelijk de reformistische top van het NVV te winnen voor een andere maatschappijvorm.

Aan deze meningsverschillen zijn ettelijke zittingen van het partijbestuur gewijd. De discussies waren het scherpst tussen Paul de Groot, Marcus Bakker en Joop en Jaap Wolff aan de ene kant en de Reuter-Brandsen groep aan de andere kant.

Zoals men weet hebben deze tegenstellingen uiteindelijk tot een breuk geleid. Er waren echter ook in deze periode partijgenoten die van mening waren dat een scheuring in de partij moest worden voorkomen en er ook alles aan gedaan hebben om die te voorkomen. Ik persoonlijk heb lange tijd in het partijbestuur verdedigd dat Frits Reuter, Bertus Brandsen, Gerben Wagenaar, Henk Gortzak en Rie Lips in de partij moesten blijven. Voor mij waren het de kameraden waarmee ik een aantal jaren had samengewerkt en waarin ik een groot vertrouwen had. Dit deed niets af aan het feit dat ik op het standpunt stond dat de koers om tot eenheid te komen binnen het NVV de juiste was.

Ik heb mij nooit aan de indruk kunnen onttrekken dat er in het dagelijks bestuur waar Paul de Groot, Frits Reuter, Gerben Wagenaar en Joop en Jaap Wolff deel van uitmaakten ook andere meningsverschillen waren dan alleen die rond de EVC. Volgens mij was het vraagstuk van de EVC niet zo groot dat het tot een scheuring moest leiden.

Er is de laatste jaren weer veel over deze kwestie gepubliceerd, ook over de houding in deze strijd van personen als Frits Reuter, Bertus Brandsen, Henk Gortzak, Gerben Wagenaar, Henk Hoekstra, Marcus Bakker, Joop Wolff en ook van mij. Deze publicaties vonden vooral plaats in verband met het intrekken van het zogenaamde rode boekje, *De CPN in de Oorlog*. Wat mij betreft, ik kan alleen oordelen over het optreden van mensen in de naoorlogse periode.

In een paginagroot artikel in *De Volkskrant* dat onder andere ook over mijn houding ging, gaven Frits Reuter, Henk Gortzak, Bertus Brandsen en Gerben Wagenaar hun mening. Over mij schreven ze dat ik verschillende malen mijn vinger in de lucht had gestoken om te kijken hoe de wind waaide om vervolgens daarnaar te handelen. Ze gaven daarmee tamelijk duidelijk mijn houding weer, dat moet in alle eerlijkheid gezegd worden. Het was echter niet zo dat zij die dit vertelden in *De Volkskrant* een stel engelen waren en de rest een stel mensen die hen ten koste van alles eruit wilde werken; hun optreden was niet zo dat daarop geen scherpe kritiek zou kunnen worden uitgeoefend. In de jaren vijftig, toen de interne partijstrijd op zijn hoogtepunt was, zijn er wel degelijk pogingen gedaan, ook door Paul de Groot, om de eenheid in de partij te bewaren. Ik wil proberen dit aan de hand van een belangrijk voorval duidelijk te maken.

In 1956 vonden kamerverkiezingen plaats en net als iedere partij moesten ook wij kandidatenlijsten samenstellen. Er kwam een voorstel van het partijbestuur na overleg met de districten. Dit voorstel hield in dat Gerben Wagenaar als lijsttrekker op zou treden en dat werd door ieder district ondersteund. Ook Henk Gortzak, Paul de Groot en Rie Lips stonden op verkiesbare plaatsen. Op deze voordracht stond ik aanvankelijk op de zevende plaats en Bertus Brandsen op de elfde. Paul de Groot was terecht van mening dat Bertus Brandsen op de zevende plaats moest staan en ik naar de elfde plaats moest verhuizen. Hij was trouwens niet de enige die deze mening was toegedaan. Vele anderen, waaronder ikzelf, waren het roerend met hem eens. We waren van mening dat Bertus Brandsen een zeer bekwame man was. Zo kwam het dat de plaatsen werden geruild, maar de houding die

mensen als Gerben Wagenaar, Bertus Brandsen, Henk Gortzak en Frits Reuter daarna aannamen, is tot de dag van vandaag absoluut verwerpelijk.

Zo maakte Wagenaar vlak voor de Statenverkiezingen van 1958 bekend dat hij uit de partij zou treden, en Brandsen, Reuter en Gortzak scheurden de kamerfractie. Zij waren vier man sterk. De Groot, Bakker en Cor Borst bleven voor de partij zitting houden in de Kamer. Door de viermansfractie werd een nieuwe partij opgericht, de zogenaamde Socialistische Werkers Partij (SWP). Hiermee namen zij aan de Tweede Kamer-verkiezingen van 1959 deel. Onze partij kreeg bij deze verkiezingen 3 zetels en de SWP verdween uit de Kamer.

De meningsverschillen in de partij hadden ook direct hun invloed op de EVC. Daar vond eveneens een scheuring plaats. Hierdoor ontstond de EVC '58, die later een congres hield waar besloten werd tot omvorming van de EVC tot Centrum van Propaganda voor Eenheid en Klassenstrijd in de Vakbeweging, dat tot op de dag van vandaag gevestigd is aan de Nieuwe Keizersgracht in Amsterdam en waarvan ik nog steeds voorzitter ben. Tevens werden op dat congres de leden opgeroepen om lid te worden van het NVV. Maar lid worden van het NVV was niet zo gemakkelijk. Want aanvankelijk weigerde een groot aantal gesalarieerde bestuurders van het NVV om communisten als lid toe te laten. Voor sommige partijgenoten hebben we jarenlang strijd moeten voeren voordat ze, ook onder druk van de leden van het NVV, werden geaccepteerd als lid.

Aan deze gebeurtenissen kunnen we zien dat meningsverschillen in de communistische partij ook hun invloed kunnen hebben op de organisaties waarin communisten werkzaam zijn. Wat een geluk dat er in deze periode partijgenoten waren die ook toen niet klakkeloos achter wie dan ook aanliepen en eerst de vinger in de lucht staken, om te voorkomen dat ze verkeerd gingen oordelen over bepaalde groeperingen. Ons ging het om de partij en niet, zoals anderen, om een scheuring of het oprichten van een nieuwe partij. Het nu zo voor te stellen dat Wagenaar, Brandsen en anderen brandschoon waren en juist zouden hebben gehandeld in deze periode is een volstrekte absurditeit, maar het moet worden gezegd: ook Hoekstra en De Groot, die jarenlang leiding hebben gegeven aan de partij en als zodanig een grote verantwoordelijkheid droegen, wisten van wanten. Doordat ik maandenlang weigerde de Reuter-Brandsengroep los te laten en het voor ze opnam in het partijbestuur, werd ik op het eerstvolgende

congres teruggezet van partijbestuurder naar kandidaatlid, 'onder de streep', zoals dat heette.

Er brak toen een periode aan waarin er een zekere mate van wantrouwen heerste tegen personen die het hadden opgenomen voor de Reuter-Brandsen groep. Zo'n toestand kan in sommige gevallen lang duren. Dit was ook één van de redenen dat ik in 1968 het partijbestuur kenbaar heb gemaakt dat ik niet langer bereid was mijn activiteiten in Amsterdam en Rotterdam voort te zetten.

Vanaf deze tijd ben ik in hoofdzaak werkzaam geweest in het Noorden, vooral in de provincie Groningen. Mijn activiteiten daar lagen net als voorheen op het terrein van de vakbeweging en het formeren van actiecomités van zowel georganiseerden als ongeorganiseerden in de bedrijven. Zoals bekend hebben deze activiteiten er mede toe geleid dat er nogal wat actie in de provincie Groningen tot stand is gebracht. Hierover echter later meer.

Wat er over deze periode nog wel te zeggen is, is dat niemand zich kan onttrekken aan de verantwoordelijkheid voor wat er met de partij is gebeurd in deze jaren. Dat wil zeggen in de periode 1950 en daarna. Ikzelf acht mij verantwoordelijk voor de goede dingen, die verre de overhand hadden in de partij, ook in die tijd, maar ook voor de fouten die er gemaakt zijn. Zou iedereen dat doen, dan was het een stuk gemakkelijker om over de problemen van die tijd te praten.

Maar ik doe ook niet mee met hen die jarenlang geen goed woord over hebben gehad voor de Reuter-Brandsen groep, en die nu zo gemakkelijk onder het mom van 'mensen kunnen veranderen' deze periode en juist ook het optreden van deze groep kritiekloos willen aanvaarden. En er is zelfs voor gepleit dat ze terug zouden kunnen komen in de partij. Dat zou een daad zijn van de partij, die aan het waanzinnige grenst, omdat het wel degelijk zo was - en velen weten dat met mij - dat in de jaren 1957 tot en met 1960 door eerdergenoemde personen grove, ja, zeer grove fouten zijn gemaakt, die de partij enorm hebben geschaad. En daardoor de arbeidersbeweging in ons land. Men kan er namelijk niet omheen dat Reuter en Brandsen met hun groep verantwoordelijk zijn geweest voor de scheuring in de partij en dat ze geprobeerd hebben een nieuwe partij op te richten. Alleen al door dit optreden moet men zeer voorzichtig zijn dergelijke mensen weer in een communistische partij op te nemen. Dit heeft niets te maken met 'ketterjacht', maar alles met het feit dat dit soort politieke daden voor een partij als de onze onaanvaardbaar en onvergeeflijk zijn.

De jaren vijftig

de stakingen in de Amsterdamse haven

In 1951, toen de Koude Oorlog zich reeds in volle omvang aftekende, werd door de Algemene Bedrijfsbond Transport (ABT) een congres gehouden. Bij de ABT waren werkers uit de haven, de taxibedrijven en de luchtvaart, zeelieden, brandstoffenwerkers, schippers en losse transportarbeiders aangesloten. Op het congres, dat trouwens het eerste was dat door mij werd bijgewoond, werd uitvoerig gesproken over de loon- en arbeidsvoorwaarden in de verschillende bedrijfstakken. En natuurlijk over de verhouding met de andere vakbonden die eveneens werkzaam waren in deze sectoren. Over deze vraagstukken was onder de gedelegeerden volstrekte overeenstemming. Maar er waren meningsverschillen die over hele andere zaken gingen.

Een groot deel van de aanwezigen op het congres, vooral de Amsterdamse delegatie, had kritiek op de houding die de destijds functionerende algemeen secretaris had aangenomen. Het betrof zijn houding in conflicten die er in de periode voorafgaand aan het congres waren geweest tussen werkgevers en werknemers in Amsterdam. Wij als Groninger delegatie waren hiervan niet op de hoogte en ik neem aan ook andere delegaties buiten de Amsterdamse niet. Door de toenmalige leiding van de ABT werd een nieuwe man voorgedragen ter vervanging van de zittende secretaris. Deze nieuwe man was op dat moment werkzaam voor de Amsterdamse afdeling van de ABT. Maar de grote meerderheid van het congres wilde hem niet. Zij weigerden

hem als algemeen secretaris te kiezen, wat natuurlijk, hoe dan ook, hun volste recht was. Over deze problematiek nu vond een uitvoerige discussie plaats.

Op dit congres was ook de zeer bekende strijder voor de vrijheid van de Indonesische bevolking, Maud Boshart, aanwezig die mede de opstand op de Zeven Provinciën had georganiseerd, waarvoor hij een langdurige gevangenisstraf had ondergaan. Hij en de bekende havenarbeider P. Horenweg waren gesalarieerde vakbondsbestuurders van de ABT in Rotterdam. Uiteindelijk, na een schorsing van het congres werd door Maud Boshart en Piet Horenweg een nieuw voorstel gedaan voor een algemeen secretaris voor de komende periode. Hun voorstel, dat door velen werd ondersteund, was dat de afgevaardigde uit Groningen, Fré Meis, kandidaat moest worden gesteld voor secretaris. Het probleem was echter dat ik helemaal niet wilde, zodat er een overtuigingscampagne moest worden gevoerd om mij de kandidatuur te laten aannemen. Zo werd ik dan gekozen met 100 van de 104 stemmen die konden worden uitgebracht.

Het optreden als secretaris van de bond betekende natuurlijk een grote verantwoordelijkheid. Vanaf die tijd kwam ik dagelijks in aanraking met conflicten tussen arbeiders en werkgevers.

Veel acties vonden er toen plaats van de zijde van de brandstoffenwerkers. Zij waren, vooral in Amsterdam, maar ook elders in grote getale georganiseerd in de ABT. Terwijl de cao's werden afgesloten door de ondernemers en de 'erkende' bonden, was bijvoorbeeld in Amsterdam de overgrote meerderheid van de werkers bij de ABT aangesloten, met als gevolg dat de cao's buiten grote delen van de brandstoffenwerkers om tot stand kwamen. Wanneer zij niet accoord waren met de overeenkomsten in de cao-onderhandelingen, dan had je de rapen gaar en werden er acties gevoerd.

Acties betekenden in die periode staken. Wij kwamen zo steeds in de positie dat we, hoe dan ook, de conflicten op moesten lossen. Dit betekende in de eerste plaats: in gesprek proberen te komen met de ondernemers. Dezen waren echter gebonden, althans dat zeiden ze, aan de afspraken met de 'erkende' bonden. Maar voor de ondernemers gold ook dat zij hun bedrijf wilden laten draaien. De oplossing werd dan gevonden in de vorm van het benoemen van commissies uit het personeel, die onderhandelden met de ondernemer. Daar zat dan altijd een bestuurder van de ABT als adviseur bij zodat er toch gepraat kon worden om tot een oplossing van de conflicten te komen.

Zo vonden er dan onderhandelingen plaats. Bijvoorbeeld met de directie van het brandstoffenbedrijf de Oranje Nassau, of met de Steenkool Handels Vereniging waarvan één van de grootste bedrijven gevestigd was aan de Achtergracht in Amsterdam.

In de havens, vooral in Amsterdam, vonden de acties plaats onder leiding van actiecomités. In de haven van Amsterdam was de toestand als volgt: de ABT had daar in alle bedrijven de meerderheid als het ging om de verkiezing van de bedrijfskernen, zodat het ABT'ers waren die als afgevaardigden van de kernen voor de totale Amsterdamse haven met de vertegenwoordigers van de ondernemers moesten praten. Hier waren de ondernemers dus in de positie dat ze contracten afsloten met de 'erkende' bonden, maar tegelijkertijd een meerderheid van de ABT in de bedrijven tegenover zich vonden. In de bedrijfskernen, die de totale haven vertegenwoordigden zat zelfs op een bepaald moment niet één vertegenwoordiger van het NVV, de KAB of het CNV.

In de praktijk werkte dit ongeveer als volgt: de acties vonden plaats onder leiding van de actiecomités met steun van de ABT. Zo werden er verbeteringen bereikt zoals het doorvoeren van verhoogd taakloon, verhoging van de nachttoeslag, loonsverhoging, in kwesties rond de veiligheid, enzovoort. Later werd dit dan vastgelegd in de cao's wat dan weer door de 'erkende' bestuurders gebeurde in overleg met de ondernemers.

Vooraf in de eerste helft van de jaren vijftig vonden er omvangrijke acties plaats in de havens. Ik zou één van die stakingen, die in 1955 plaatsvond, wat uitvoeriger willen beschrijven. Deze staking ging, zoals altijd, over verhoging van de lonen en verbetering van de arbeidsomstandigheden. Ik neem deze staking als voorbeeld omdat erin tot uitdrukking komt dat, wat betreft de tactiek en de strategie van een staking alles niet altijd even glad verloopt.

In dit geval waren er verkeerde inzichten die leidden tot meningsverschillen over de lijn die moest worden gevolgd in de strijd tegen de ondernemers. Er werden fouten gemaakt door zowel de bestuurders van de ABT als die van de CPN. De staking vond plaats onder leiding van een actiecomité en de ABT. De bond, dat wil zeggen, de ABT, was ook rechtstreeks medeverantwoordelijk voor de tactiek. Deze staking werd gevoerd door duizenden arbeiders, zowel leden van de ABT als van andere bonden. Onder al deze mensen heerste grote verontwaardiging over de houding van de bestuurders van de 'erkende' bonden. Dezen hadden namelijk tegen de wil van de overgrote meerderheid van de

havenwerkers een cao afgesloten waarin de eisen die door de havenwerkers werden verlangd niet waren ingewilligd. De bij het NVV aangesloten bond gaf weliswaar toe dat de cao niet beantwoordde aan alle wensen maar dat er toch wel een aantal verbeteringen waren aangebracht.

Op 7 augustus vond er een druk bezochte bijeenkomst plaats onder leiding van de ABT en een actiecomité. Op deze bijeenkomst werd schriftelijk gestemd met als resultaat dat 396 havenwerkers zich uitspraken voor een 24-uursstaking, 60 verklaarden zich tegen en 8 stemden blanco of ongeldig. De volgende morgen bleek overduidelijk dat de overgrote meerderheid van de havenwerkers dit besluit steunde. Dit betekende dat de 24-uursstaking een feit was.

Het bestuur van de bij het NVV aangesloten bond weigerde de staking te steunen, terwijl ook zij konden weten dat de overgrote meerderheid van de havenwerkers het niet met de door hen afgesloten cao eens was. Deze cao was met een kleine minderheid tot stand gekomen.

In de loop van de morgen van 8 augustus kwamen de havenwerkers uit verschillende bedrijven massaal bijeen. Er werd door de stakingsleiding besloten om een demonstratie te houden. Niet over de demonstratie maar over de vraag tegen wie ze gericht moest zijn vond er intern een hevige discussie plaats. Zowel een groot deel van de leiding van het actiecomité als van het bestuur van de ABT wilde persé dat de demonstratie naar de Stadhouderskade zou gaan, waar het kantoor van de afdeling van de Amsterdamse vervoersbond van het NVV was gevestigd. Ook de leiding voor het bedrijfswerk van de CPN ging hierin mee. De anderen van de leiding, onder wie ik, stonden op het standpunt dat de demonstratie zich moest richten tegen de ondernemers. Tenslotte waren zij het die de eisen moesten inwilligen en niet de leidingen van de vakbonden.

Nu was het volstrekt begrijpelijk dat de werkers zeer verontwaardigd waren over de houding van de bestuurders van de 'erkende' bonden. Zij volgden namelijk niet de wensen van de werkers in de bedrijven, maar de politiek van de rooms-roze coalitie die destijds in ons land de regering vormde. Maar toch was de richting van de demonstratie fout. Ook al zeiden de organisatoren van de demonstratie dat het de bedoeling was de bestuurders ervan te overtuigen dat zij de staking moesten gaan steunen, zowel moreel als financieel. Maar alras bleek dat, wanneer een groot aantal van de duizenden stakers een bepaalde richting op loopt die richting naderhand niet meer omgebogen

kan worden. Dat betekende dat men massaal optrok in de richting van de Stadhouderskade. Nu, toen wij dan op de Stadhouderskade aankwamen, was het gebouw van de bij het NVV aangesloten bond gebarricadeerd. Er werden honderden politieagenten ingezet om te voorkomen dat de zaak op scherp kwam te staan.

Aanvankelijk was het ook zo dat alles rustig verliep. Er vonden gesprekken plaats tussen werkers en de politie. Wij hadden reeds de stille hoop dat op een rustige manier, eventueel na een gesprek met de vakbondsbestuurders, de demonstratie ontbonden zou kunnen worden. Maar het liep anders. Er werden nieuwe groepen politie door de overheid ingezet. Hier was geen gesprek meer mee mogelijk.

Gewapend met gummiknuppels, sabels en revolvers werd de aanval op de stakers ingezet. Er werd inderdaad, over de hoofden van de stakers heen, met deze revolvers geschoten. Het was een fascinerend gezicht hoe de havenwerkers in eerste instantie als het ware als een golfslag terugrolden. Maar de politie had zich vergist als zij dachten eventjes af te kunnen rekenen met deze duizenden Amsterdamse havenarbeiders. De stakers golfdan namelijk niet alleen terug maar ook weer vooruit. Zelden heb ik sneller een straat zien openbreken om de stakers van stenen te voorzien. Een vrachtwagen met stenen die daar geparkeerd stond, was in een paar minuten leeg. Toen werd het dus om zo te zeggen bakkeleien.

Er ontstond een hevig gevecht tussen de politie en de havenarbeiders. Dat ging er werkelijk niet zachtzinnig aan toe en vanzelfsprekend werden de havenarbeiders geraakt maar - dat moet gezegd worden - ook de agenten kwamen niet ongeschonden uit de strijd. Zoals altijd bij zulk soort zaken, ook nieuwsgierige niet-stakers die kwamen kijken wat er aan de hand was, kregen rake klappen. Na de slag lag alles bezaaid met stenen, gummiknuppels, petten, enzovoort.

Natuurlijk stond deze veldslag de volgende dag op alle voorpagina's van de kranten. Niet alleen in ons land maar over de hele wereld. Later zond één van onze vrienden, de inmiddels overleden Harry Bridges, een vooraanstaand leider van de Amerikaanse havenarbeiders een krant waar de foto's van de gevechten op de Stadhouderskade in stonden. In de brief die erbij was, stond, verwijzend naar de foto:

'Waar hebben wij dit eerder meegemaakt?' Kennelijk doelde Harry Bridges op soortgelijke gevallen in de Verenigde Staten.

Maar de vraag waar het om ging, namelijk of de tactiek om de demonstratie te richten tegen de 'erkende' vakbonden juist was, moet

beantwoord worden met nee. De tactiek was fout, de demonstratie had zich moeten richten tegen de ondernemers. En we hadden in dit geval dan ook niet voor de gebouwen van de vakbond moeten staan maar voor de gebouwen van de ondernemers. Het is nooit goed in dit soort zaken om je gevoel te laten spreken, het verstand moet ook in dit geval zegevieren.

Dat neemt natuurlijk niet weg dat de kritiek op de bestuurders van de 'erkende' bonden volstrekt juist was en dat deze ook moet worden geleverd. Een verkeerde tactiek kan er echter toe leiden dat er onder de werkers verdeeldheid ontstaat en daardoor kan een staking zwakker komen te staan. De ondernemers kunnen dan van de verdeeldheid van de werkers profiteren.

In een staking moet men altijd streven om een zo groot mogelijk deel van de werkers voor de eisen te winnen. Het gehele personeel moet als het ware dagelijks bespreken wat er verder moet gebeuren en wat de verdere tactiek en strategie moet zijn om de staking te winnen. Maar je moet natuurlijk kunnen hebben dat er fouten worden gemaakt, óók in stakingen.

Ik moet nog opmerken dat tijdens de staking wel een delegatie van werkers aangesloten bij de NVV-bond werd ontvangen door de leiding. Dit onderhoud bracht echter geen verandering in het standpunt van de leiding. Deze bleef weigeren de staking te steunen. Wél organiseerde deze bond voor de avond van 8 augustus een bijeenkomst van havenwerkers. De bedoeling van deze bijeenkomst was dat er alleen door havenwerkers aan deelgenomen mocht worden die lid waren van de bond aangesloten bij het NVV. De leden van de bond waren van mening dat de bijeenkomst inderdaad moest plaats vinden, maar toegankelijk moest zijn voor alle werkers. Dat gebeurde dan ook, zodat de zaal van Krasnapolsky overvol was, ja velen konden geen plaats in de zaal krijgen en moesten buiten blijven.

De bijeenkomst verliep buitengewoon rumoerig. Met name toen één van de delegatieleden die 's morgens een onderhoud hadden gehad met de leiding van hun bond meedeelde dat zij bedreigd waren om geroyeerd te worden, brak er groot tumult uit. Ook door mij werd op deze bijeenkomst het woord gevoerd. Ik deed een beroep op de andere bond om samen te werken voor het verbeteren van de loon- en arbeidsvoorwaarden. De bestuurders bleven echter weigeren.

Aan het slot van de avond was het zo onrustig geworden dat de bestuurders niet meer in staat waren de vele vragen te beantwoorden.

Stakende havenarbeiders op weg naar de Stadhouderskade

Besloten werd om de bijeenkomst dan ook maar te beëindigen. Ook dit was echter niet eenvoudig daar de woede van de havenwerkers zo groot was dat er klappen dreigden te vallen. Uiteindelijk echter slaagden we erin om alles zo te laten verlopen dat praktisch iedereen er zonder al te veel kleerscheuren vanaf kwam.

Ook nu, jaren later, nu ik op deze staking terugblik, kan ik geen andere conclusie trekken dan dat de bestuurders van de bij het NVV aangesloten bond in die tijd meer oog hadden voor de regeringspolitiek dan voor het belang van de havenwerkers. En in hun belang moesten ze toch optreden. Dit alles neemt niet weg dat ook toegegeven moet worden dat - zoals boven gezegd - er ook door ons tactische fouten waren gemaakt.

Actiecomités

Ik zou in verband met de stakingen wat meer willen zeggen over de rol van de vakbeweging in de sociaal-economische strijd, de verdeeldheid in de vakbeweging en de activiteiten van de actiecomités. Ook is het nodig om de verhouding van de vakbeweging tot de politieke partijen in ons land te analyseren. Met de strijd van de vakbeweging en de actiecomités hebben miljoenen werkers in de industrie en de dienstverlenende sectoren in het kapitalisme dagelijks te maken en trouwens ook onder het socialisme heeft de vakbeweging haar eigen taak.

Reeds bij het ontstaan van het kapitalisme hebben de arbeiders zich moeten verenigen in vakbonden. Dit om hun belangen te verdedigen. Vakbonden zijn tegenwoordig uitgegroeid tot miljoenen leden tellende organisaties.

De vakverenigingen kunnen en mogen niet verward worden met de politieke partijen. Vakbewegingen dienen in de eerste plaats de directe belangen van de werkers zoals lonen en andere sociale voorwaarden te verdedigen. Daarbij is het zo dat de vakbeweging in de praktijk werknemers van verschillende politieke en gelovige richtingen in zich verenigt. Dit betekent dat zij vanuit het oogpunt van belangenbehartiging praktisch de gehele arbeidersbeweging met haar verschillende politieke opvattingen moet kunnen omvatten.

Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de vakbeweging onverschillig kan staan in de strijd voor het behoud van de vrede, ontspanning en tegen de bewapeningswedloop. Er vinden in de geschiedenis van de vakbeweging dan ook niet alleen stakingen plaats voor directe sociale voorwaarden, maar ook politieke massastakingen. Denken wij, wat ons land betreft, maar aan de stakingen tegen de troepenuitzendingen naar

Indonesië waaraan de toenmalige EVC, maar ook grote delen van het NVV deelnamen.

De vraag die wij ons moeten stellen, is wat de oorzaken zijn van het feit dat in zeer veel landen de vakbeweging niet in staat is gebleken het overgrote deel van de arbeidersklasse in haar rijen op te nemen, maar vaak alleen minderheden daarvan omvat. Dit wil zeggen dat we de vraag moeten stellen hoe het komt dat er zo velen in de kapitalistische landen niet georganiseerd zijn in een vakbond. Bij het beantwoorden van die vraag kunnen we mijns inziens niet heen om het bestaan van verschillende politieke stromingen in de arbeidersbeweging.

In de loop van de geschiedenis zijn er, om het zo te zeggen, twee hoofdstromingen in de arbeidersbeweging ontstaan, een sociaal-democratische, reformistische, en een revolutionaire, de communistische. In een aantal landen zijn sociaal-democratische partijen uitgegroeid tot massapartijen, vooral in West-Europa. Hun vertegenwoordigers verbonden hun deelname aan de burgelijke regering, aan het laten vallen van de strijd voor het socialisme. Zij werden tot verdedigers van de kapitalistische staat.

Een sprekend voorbeeld hiervan was de rede van de toenmalige burgemeester Polak van Amsterdam tijdens de kraakacties, waarin hij het inzetten van de Mobiele Eenheid ter bescherming van de rechtsorde verdedigde.

Zulke opvattingen hebben en hadden hun weerslag in de vakbeweging, waarbij de toestand is ontstaan dat leiders van de sociaal-democratie de leiding van de vakbeweging voor zich opeisen om die voor hun politieke doeleinden te gebruiken. Dit betekent in de praktijk een rem op de ontplooiing van de vakbeweging. Deze wordt belemmerd in haar onafhankelijke koers, gericht op de strijd tegen de gevolgen van het kapitalistisch stelsel, zoals bijvoorbeeld uitbuiting en oorlogsgevaar. De geschiedenis van de vakbeweging in ons land laat daarbij een geheel eigen traditie zien.

Het NVV is ontstaan in 1906 en voortgekomen uit een aantal afzonderlijk bestaande vakbonden die reeds vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw ontstonden, zoals de typografenvakbond. Naast het NVV waren er de katholieke en de protestants-christelijke vakbeweging, die op confessionele grondslag werkten en dat nog doen. Het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) en het NVV zijn samengegaan en daaruit is in 1975 de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) ontstaan. In de periode voor de Tweede Wereldoorlog was er verder nog het

NAS met een sterk links-radical invloed.

Het is dus zo dat er in ons land vanaf het begin niet één algemene vakbeweging is geweest die de gehele werkende klasse omvatte. Integendeel, het beeld is dat vooral de leidingen van deze bonden samenwerken met bepaalde politieke stromingen. De Sociaal-Democratische Arbeiders Partij (SDAP) eiste het alleenrecht voor het NVV op, de ARP en de CHU voor het CNV en de katholieken voor de KAB. Vooral de leidingen van het CNV en de KAB zijn daarbij door de jaren heen opgetreden als tegenstanders van staken, zoals is gebleken in een reeks van acties. Wij hebben in ons land dus in het wezen van de zaak altijd te maken gehad, ook in de vooroorlogse periode, met een sterk verdeelde vakbeweging.

Die verdeeldheid heeft intussen niet kunnen verhinderen dat er veel strijd plaatsvond waarbij de basis van de vakbonden in grote eenheid met niet-georganiseerden optrad. Denken we maar aan de textielstakingen in de jaren dertig in Twente en het zuiden van het land, aan de stakingen in de havens en bijvoorbeeld aan de langdurige staking van tien maanden in de strokartonindustrie in het jaar 1931. En niet te vergeten de massale landarbeidersstakingen in de jaren twintig en de vooroorlogse acties in de werkverschaffing. Ook hebben zeer velen uit de vakbeweging een actief aandeel gehad in de voorbereiding van de Februari-staking in 1941.

Dit alles ontwikkelde zich ondanks het feit dat de communistische arbeiders in de vakbeweging van ons land in de praktijk vervolgd werden en vaak geroyeerd werden. Vele bestuurders van het NVV waren rechtstreeks verbonden met de rechtse sociaal-democraten, die de leuze voerden 'tegen fascisme en communisme', onder andere in het blaadje *Vrijheid, arbeid en brood* van de SDAP.

Onder deze omstandigheden wendden de communisten al hun krachten aan om in de basis van de arbeidersbeweging en in het bijzonder in de vakbeweging een zo groot mogelijke eenheid tot stand te brengen, waarbij zij ook uitingen van sectarisme in eigen kring te overwinnen hadden. De communisten en andere strijdbare arbeiders hebben al in de vooroorlogse jaren uitstekend werk verricht in het comité Eendracht Maakt Macht (EMM). Men voerde acties, onder andere in Amsterdam, onder werklozen en werkenden.

Kenmerkten de vooroorlogse jaren zich door een grote verdeeldheid in de vakbeweging, na de oorlog werd in feite deze lijn doorgezet, en wel in versterkte mate.

Onder invloed van de in de strijd tegen het fascisme gesmede eenheid werd op initiatief van de communisten overgegaan tot vorming van de EVB, later EVC. Toen de verwachting dat hiermee een nieuwe weg op vakverenigingsgebied zou kunnen worden ingeslagen niet werd vervuld - het NVV, de KAB en het CNV werden heropgericht -, werd de fout gemaakt de EVC voort te laten bestaan als vierde vakcentrale.

Er zijn in de eerste bevrijdingsjaren wel intensieve pogingen geweest om via fusie met het NVV alsnog tot één vakbeweging te komen maar die liepen stuk. De inmiddels al volop woedende Koude Oorlog maakte het de krachten die op verdeeldheid uit waren mogelijk hun slag te slaan. Het zou tot 1958 duren alvorens op initiatief van de CPN een nieuwe stap tot eenheid van de vakverenigingen werd gedaan en in de EVC het besluit viel de leden op te roepen zich aan te sluiten bij het NVV.

Ook in de naoorlogse periode is in ons land nooit een meerderheid van de werkende klasse in de vakbonden georganiseerd geweest. In 1958 bijvoorbeeld tijdens de campagne tot omvorming van de EVC met het doel de eenheid te versterken door lid te worden van het NVV en daarmee de strijdbaarheid te verhogen, was rond 40 procent van de werkende bevolking lid van een vakbeweging. Ruim twee derde van deze 40 procent was in het NVV en bijna één derde in de KAB en het CNV georganiseerd. Deze cijfers laten zien dat ook in de jaren na de Tweede Wereldoorlog steeds een meerderheid van de werkers zich niet thuis voelde in de bestaande vakbonden.

De grootste oorzaak hiervan is volgens mij het claimen door politieke stromingen van het alleenrecht op de vakbeweging. Zo eist nu bijvoorbeeld de PvdA het alleenrecht op voor het FNV en het CDA voor het CNV.

Ondanks dit alles is ook in de naoorlogse jaren veel strijd door de arbeiders gevoerd. En er zijn door deze strijd aanzienlijke verbeteringen aangebracht in de loon- en arbeidsvoorwaarden en in de sociale wetgeving van ons land. Denken we maar aan de WW, de WWV, de WAO, de AOW en de Weduwen- en Wezenwet. En zo men wil ook de bijstandsregeling. Ook werden er aanzienlijke verbeteringen aangebracht in de uitkeringen bij ziekte en ongeval, zoals de afschaffing van de carensdagen (wachtdagen bij ziekte en ongeval). De vakanties zijn sterk uitgebreid en er werd een vakantietoeslag afgedwongen.

Inmiddels zijn deze regelingen door de huidige regering in slechte zin veranderd.

We moeten er natuurlijk bij dit alles rekening mee houden dat vele sociale wetten die recht geven op een uitkering berusten op premiebetaling van werkgevers en werknemers. Zoals de WAO, de AOW en bijvoorbeeld de WW.

Het is zo dat telkens weer de werknemers hardnekkig strijd hebben moeten leveren voor het tot stand komen van deze sociale wetgeving en voor de verbetering, hetzij verdediging van hun loon- en arbeidsvoorwaarden. Voorbeelden hiervan zijn de hardnekkige staking in 1948 in de havens voor het tot stand brengen van de nachttoeslag, de langdurige staking in de Groningse kartonindustrie in 1969, in de steenindustrie in Groningen in 1969 en niet te vergeten de grote havenstakingen in 1970 en 1979 in Rotterdam en de staking van de arbeiders van de scheepswerf in Vlissingen.

In verreweg de meeste van deze acties, dat kan door niemand ontkend worden, hebben actiecomités een grote rol gespeeld. Zij namen het initiatief en gaven leiding aan de stakingen vaak tegen de leiding van de bonden in. Daarom zou ik aan de hand hiervan ook wat meer willen zeggen over de toestand in de vakbeweging zelf en het hoe en waarom van actiecomités.

In zijn rede op het 26e partijcongres zei de toenmalige voorzitter van de CPN, Henk Hoekstra, het volgende over actiecomités:

'In elk geval zullen de communisten niet afwachten. Zij zullen optreden voor actie, voor verwezenlijkingen van eisen zoals in de bedrijven worden geformuleerd. Zij weten uit ervaring, dat voor de realisering daarvan eenheid nodig is van georganiseerden en niet-georganiseerden, onder leiding van actiecomités. De leden van de vakbeweging weten dat alle grote strijdsituaties het optreden van actiecomités nodig maakten en dat dit zich nooit heeft gericht tegen de vakbeweging. Actiecomités hebben juist niet zelden een beslissende bijdrage geleverd tot versterking van NVV-bonden en -afdelingen.'

Op het 27e congres wordt in de resolutie inzake de sociaal-economische strijd het volgende over de actiecomités gezegd:

'De CPN constateert dat in de beweging van de afgelopen jaren de onmisbare rol van de actiecomités is aangetoond. Nadat aanvankelijk van vele kanten de vorming van actiecomités werd bestreden, is thans in het maatschappelijke leven de betekenis van actiecomités als in de strijd ontwikkelde samenwerkings-

organen van georganiseerden en ongeorganiseerden en van allen die zich willen verenigen voor concrete doelen, algemeen bekend.'

Ik kan uit eigen ervaring deze stellingname onderstrepen. Zij gaat uit van een juiste beoordeling van de toestand waarin de werkende klasse van ons land zich bevindt. De vraag is dan ook hoe men de bestaande verdeeldheid kan overbruggen. Dit kan alleen maar door overkoepelende organen te scheppen, die zowel de verschillend georganiseerden bijeen brengen, als de ongeorganiseerden, zodat er leiding kan worden gegeven aan de strijd voor het afdwingen van de noodzakelijke verbeteringen, tegen plannen van bijvoorbeeld de regering om verslechtingen door te voeren.

Deze organen nu zijn actiecomités, strijdleidingen, of hoe men ze noemen wil. Alle werkelijk doorslaggevende overwinningen in de strijd zijn behaald, juist door het hebben van actiecomités die geleid werden door georganiseerden en ongeorganiseerden.

De weken durende staking in de karton van september en oktober 1969 stond onder leiding van een actiecomité, bestaande uit 53 georganiseerde en ongeorganiseerde kartonarbeiders. In dit actiecomité werkten zowel leden van NVV, CNV en KAB samen, alsook leden van de PvdA en CPN. Het is interessant om na te gaan hoe zich de noodzaak van zo'n actiecomité aftekende.

Ten eerste was er, zoals gezegd, natuurlijk de dwingende eis om een zo groot mogelijke eenheid tot stand te brengen, zoals boven omschreven. Maar er was een belangrijke omstandigheid die dit streven bemoeilijkte. De vakbondsbestuurders weigerden namelijk unaniem de eisen van de georganiseerden, laat staan van de ongeorganiseerden, over te nemen en de staking te leiden. Integendeel, zij deden alles om de staking te voorkomen en toen die uitbrak traden zij er tegen op.

Ook de vrijgestelde kaders van de bonden in de provincie traden op tegen de acties van de arbeiders in de karton. Maar het resultaat was dat er weken gestaakt werd en er een loonsverhoging kwam van zo'n 37 gulden per week en doorbetaling van de stakingsdagen door de vakbond.

Een ander resultaat was: ledenwinst voor de vakbond dankzij het optreden van de actiecomités. Er volgde een langdurige staking van werknemers in de steenfabrieken, een weken durende staking van de vrouwen werkzaam bij de sigarenfabriek van Champ Clark, massale stakingen en stakingsdreigingen in de aardappelmeel, de bouw, de metaal en de scheepsbouw.

Objectief gesproken waren het dus de actiecomités die niet alleen de strijd voerden, maar ook de vakbeweging in bescherming namen tegen de schade die door het optreden van een groot aantal bestuurders aan het imago van de vakbond was berokkend.

Neem nog een ander voorbeeld: de Rotterdamse havenstaking in 1970, waaraan duizenden havenwerkers deelnamen. De staking werd uitgeroepen door de vakbonden voor een loonsverhoging van 25 gulden netto per week, wat destijds een bruto-loonsverhoging betekende van 37,50 gulden per week. Na twee dagen staken werd tussen de vakbonden en de ondernemersorganisaties een loonsverhoging van 25 gulden bruto per week overeengekomen. Deze overeenkomst werd door de havenwerkers unaniem verworpen. Zij volhardden in hun eis van 25 gulden netto. De bondsleidingen zegden echter de steun na twee dagen staken op. Er ontstond zo als het ware een vacuüm, waarvan de zogenaamde Arbeidersmacht probeerde gebruik te maken om verder leiding te geven aan de staking. Deze groep verhoogde de eis tot 75 gulden bruto per week, het dubbele van de eis die de havenwerkers hadden gesteld. Ondertussen werd er een actiecomité gevormd dat gesteund werd door tienduizend aanwezige havenwerkers op een grote meeting. Dit comité herstelde de eis van 37,50 gulden bruto en begon de onderhandelingen via vakbondscontacten met de ondernemers, dit terwijl de staking in volle omvang werd doorgezet.

Onder die omstandigheden spraken dus in feite en de actiecomités, en bepaalde krachten in de vakbeweging, en de ondernemers met elkaar om tot een oplossing te komen. Die kwam na elf dagen staken. De eis werd ingewilligd. Voorts werden de eerste twee stakingsdagen door de vakbonden betaald. De ondernemers betaalden een uitkering van 200 gulden ineens, wat voor de havenarbeiders betekende dat het loon over de gestaakte dagen grotendeels werd ontvangen.

Deze praktische voorbeelden (ik zou er veel meer kunnen noemen) tonen aan dat actiecomités geen tegen de vakbond gerichte organen zijn, maar een grote rol spelen in de acties voor het tot stand brengen van de eenheid binnen de werkende klasse in ons land. Zonder vorming van actiecomités zouden de genoemde resultaten niet zijn geboekt. En dat beperkt zich niet alleen tot de eisen die aan de orde waren op het terrein van loon- en arbeidsvoorwaarden. Resultaten vielen ook te constateren bij de vakbeweging zelf.

Onder invloed van juist de bovengenoemde acties aan het eind van de jaren zestig en het begin van de jaren zeventig ontwikkelde

zich in de vakbeweging de discussie over een strijdbaarder opstelling. Dat leidde onder andere tot de dringend noodzakelijke breuk met de toenmalige NVV-voorzitter Ter Heide, die aan volgzaamheid aan centrale overeenkomsten met de regering en de ondernemers de voorkeur gaf boven de eisen van de leden.

Vooraf ook bracht deze ontwikkeling het gesprek op gang hoe tot democratischer structuren in de vakbeweging te komen. Als onmiddellijk resultaat van deze discussie viel te noteren het opheffen van de nog in statuten vastgelegde discriminatie jegens communistische en andere strijdbare arbeiders en voorts het op gang komen van het zogeheten bedrijvenwerk in een aantal bonden, dat - althans in aanzet - meer zeggenschap voor de leden beloofde. Van bijzondere betekenis daarbij is dat vele actieve leden en kaders van de vakbonden vaak ook de mensen zijn die, als leden van de actiecomités, op uitstekende wijze leiding hebben gegeven aan de stakingen. Dit was zo in Rotterdam, Amsterdam, in Groningen en ook overal elders waar massale stakingen hebben plaatsgevonden.

Een gevolg van de actie was ook dat in de jaren zeventig de vakbonden hebben moeten erkennen dat het vraagstuk van de georganiseerden en ongeorganiseerden levensgroot is. In de actie voor behoud van de prijscompensatie moesten de bonden zelf actiecomités tot stand brengen om een brug te slaan tussen georganiseerden en ongeorganiseerden, en keerden zij ook ongeorganiseerden uit als zij lid zouden worden van de bond. In de praktijk betekent dit dat ook wanneer de vakbonden wel doelbewust de leiding nemen in de strijd er altijd op één of andere manier een brug moet worden geslagen.

De eenheid is van essentieel belang voor het winnen van de strijd. Daarbij komt - en dat moeten we zeer duidelijk stellen - dat de kwestie van ongeorganiseerden niet kan worden afgedaan met de beschuldiging van klaploperij of met het gezegde dat de georganiseerden de kastanjes uit het vuur halen voor de ongeorganiseerden. Zo eenvoudig ligt dat niet. Natuurlijk staat voorop dat er altijd naar gestreefd moet worden een zo groot mogelijk percentage van de werkende en werkloze beroepsbevolking georganiseerd te krijgen in de vakbond. Daarover kan geen twijfel bestaan. Maar naast de redenen die door mij al hierboven genoemd zijn bestaan er nog andere die verklaren waarom de ongeorganiseerdheid zo groot is.

Ik doel hiermee op de structuur en de democratie in de vakbeweging zelf. Er vertonen zich in de vakbeweging - althans in enkele

bonden - tendensen die duiden op het streven de klok terug te zetten. Eerder noemde ik het op gang komen van praktische stappen in het begin van de jaren zeventig tot een verdere democratisering van de vakbeweging. Maar in plaats van dit proces door te zetten en alle kansen te geven is met name bij de industriebond het streven te bespeuren om de betekenis van de bedrijfsledengroepen te kleineren.

Heel duidelijk is dat ook te bespeuren bij de samenstelling van leidingen in de vakbeweging. In dat opzicht valt zelfs een aanzienlijke verslechtering te constateren met wat zo'n vier of vijf decennia geleden nog als democratisch recht gold. Toen namelijk werden de gesalarieerde bestuurders nog door de leden in de bedrijfstakken gekozen. Dit betekende dat bestuurders werden gekozen die bekend stonden als mensen van het vak. Zo was het in de haven, de bouw, de karton, de metaal, de chemie, de grafische bedrijven, kortom overal.

In de afdelingen en rayons konden de leden zelf diegene kiezen van wie zij dachten dat hij of zij het beste in staat was de belangen van de leden te behartigen. De bestuurders waren door deze werkwijze nauw verbonden met de leden, maar ook hadden zij verstand van de werkzaamheden in de bedrijven waarvan zij de verantwoordelijke bestuurder waren. Met andere woorden: zij wisten waar ze over praatten.

Dit is een vorm van democratie die bij de vakbeweging hoort en die haar juist het sterke open karakter moet geven dat voorwaarde is voor een strijdorganisatie. Tegenwoordig echter is het steeds meer gebruik dat bestuurders per advertentie worden gevraagd om een opengevalle plaats in te nemen. Gegadigden moeten solliciteren, zoals een gemeentesecretaris solliciteert of een burgemeester. Niet de leden beslissen of iemand bestuurder wordt, maar een klein collectief van personen dat uit de sollicitanten een bestuurder kiest.

In de achter ons liggende jaren heeft deze vorm van benoemen van bestuurders stap voor stap de democratische grondslag van de vakbeweging in negatieve zin aangetast. Het heeft de toestand bevordert waarin een verwijdering is ontstaan tussen de leden en de bestuurders. De leden herkennen in hun bestuurders vaak niet hun vakgenoten, maar worden opgescheept met bestuurders die hen in de praktijk weinig zeggen. In delen van de vakbeweging is daarmee een situatie ontstaan van een soort hiërarchie van bestuurders hetgeen in feite elke democratische oordeelsvorming van onderop zeer sterk beknot. Daardoor ontstaan er ook zulke toestanden als in de karton en in de Rotterdamse haven in 1970.

Er tekenen zich nog andere ondemocratische methoden in de vakbonden af. Wanneer op ledenvergaderingen de voorstellen over de cao-onderhandelingen in meerderheid door de leden worden verworpen, dan wordt in sommige bonden door de bestuurders naar andere middelen gegrepen.

Herhaaldelijk is voorgekomen dat in de Rotterdamse en Amsterdamse haven op een vergadering van honderden mensen de voorstellen van de bestuurders niet werden overgenomen. De bestuurders zeiden dan dat er een referendum moest worden gehouden, omdat zij die er niet waren het waarschijnlijk met de bestuurders eens zouden zijn. En bij een referendum, zo werd gezegd, kunnen vader en moeder thuis rustig overleggen, zonder druk van anderen, of ze wel of niet akkoord gaan met de voorstellen van de vrijgestelde bestuurders.

Het regelen van vakbondszaken als de samenstelling van besturen en de besluitvorming over de cao-akkoorden per advertentie of referendum komt neer op verkrachting van de democratie. De mening van de leden, die niet zonder discussie op vergaderingen gevormd en tot gelding kan komen, wordt hiermee in feite buiten spel gezet. Het maakt de vakbeweging tot verlengstuk van politieke intriges en moet wel bijdragen tot een grotere vervreemding tussen de leiding van de vakbeweging en de massa van de leden in de bedrijven en tast de werfkracht van de vakbeweging onder de ongeorganiseerden aan.

Dit alles maakt duidelijk dat men het niet georganiseerd zijn niet alleen de ongeorganiseerden kan verwijten. Het ligt ook aan de toestand en het optreden in de vakbeweging zelf. Daarom is ook de strijd voor herstel van de democratie een hoofdvraagstuk in de vakbeweging. Iedereen die het goed meent met de vakbeweging is verplicht de strijd voor het herstel van de democratie te voeren. De toestand zoals die nu is doet afbreuk aan het gezag en het imago van de vakbeweging. Trouwens, uiteindelijk, en dat is mijn vaste overtuiging, zal er een eind aan het ondemocratisch functioneren gemaakt worden.

Het kan niet ontkend worden dat nu de grote concerns met steun van de achtereenvolgende regeringen met alle middelen proberen de gevolgen van de crisis op de werkende bevolking af te wentelen, dat er bestuurders zijn, die omgaan voor de druk van ondernemers en meezingen in het matigingskoor, in plaats van stelling te nemen tegen de aankondigde verslechtingen. In feite gebruiken zij - althans dat proberen zij te doen - de vakbeweging voor politieke doeleinden. Deze houding is buitengewoon schadelijk voor de vakbeweging zelf en voor

de gehele werkende bevolking. Objectief gesproken is hun houding een ondersteuning voor de ondernemers, daar zij de strijd tegen de aantasting van de koopkracht afremt. Door deze houding treden de ondernemers en de regering steeds brutaler op. Bovendien schaadt het de vakbeweging zelf, want het werkt de anti-vakbondsstemming in de hand, met als gevolg het uittreden van honderden, zo niet duizenden, verontwaardigde werknemers.

Wanneer de vakbond wél stelling neemt dan groeit het ledental zoals bijvoorbeeld bij de stakingsacties van de ABVA tegen de 3,5 procent korting op de ambtenarensalarissen en de uitkeringen in 1983.

Natuurlijk is het uittreden uit de vakbond niet juist. Het lost niets op, integendeel, in feite wordt door het uittreden het braakliggende terrein overgelaten aan die mensen die de vakbond een verlengstuk willen maken van de matigingspredikers. Er is een andere weg.

In het belang van de werkende bevolking is het noodzakelijk om de opvattingen van rechtse bestuurders te bestrijden. Dit kan niet door uit te treden, maar door de vakbond te versterken, door op te komen voor de autonomie en de democratie in de vakbeweging. Een democratische, op de oordeelsvorming van de leden steunende vakbeweging verdraagt zich immers niet met fractievorming, er op gericht de vakbeweging afhankelijk te maken van partijpolitieke intriges.

De strijd van de arbeidersbeweging tegen de crisis en voor het terugdringen van de macht van de multinationals eist dat de vakbeweging onafhankelijk van welke groepering dan ook in volle zelfstandigheid haar weg kiest. Alleen zó kan de vakbeweging tot bloei komen.

Onder alle omstandigheden zal de vakbeweging een autonome, onafhankelijke rol in de maatschappij moeten spelen. Zij kan geen verlengstuk zijn, of zo men wil, een transmissieriem van een politieke partij. Dat is onder het kapitalisme zo en dat zal ook zo zijn, denk ik, onder het socialisme.

Het moet gezegd, dat nu in 1987 het FNV, volgens mijn overtuiging, meer en meer een eigen zelfstandige rol tot uitdrukking brengt.

Uit bovenstaande blijkt zonneklaar, dacht ik, hoe nodig het is voor alle progressieve mensen er aan mee te werken dat een zo sterk mogelijke vakbeweging tot stand wordt gebracht. Dit zowel in ledenaantal als wat betreft haar onafhankelijk, zelfstandig, democratisch functioneren. Dit garandeert de beste opstelling in de strijd tegen de matigingspolitiek.

Wij zouden echter, zoals gezegd, de verhoudingen onder de werkende bevolking in ons land verkeerd beoordelen als wij geen rekening zouden houden met het grote aantal ongeorganiseerden en ook de niet bij de FNV aangesloten vakbondsleden.

Dit betekent dat de vorming van strijdleidingen of actiecomités hèt middel is om tot eenheid van optreden te komen. Er komt bij stakingen, bij elke actie een groot aantal vraagstukken aan de orde, de uitkering, het kiezen van de leiding, het schriftelijk en geheim stemmen, en als sleutelkwestie: overeenstemming over de te stellen eisen. Daarover moet door het gehele personeel beslist worden.

Wanneer door de vakbond zó wordt gehandeld - in erkenning van de noodzaak van actiecomités - , wanneer zij doelbewust leiding geeft aan de strijd, zal dit een groot aantal ongeorganiseerden doen besluiten om de vakbond met hun lidmaatschap te versterken. Zijn dus de actiecomités nodig wanneer de vakbeweging wel leiding geeft aan de strijd, nog meer zijn ze nodig als de vakbondsbestuurders weigeren de strijd te steunen.

Onder zulke omstandigheden is het absoluut noodzakelijk, dat de leden en de niet-leden orde op zaken stellen om de actie met kracht te kunnen doorzetten. Wanneer dit niet zou gebeuren zou er de grootst mogelijke verwarring en verdeeldheid ontstaan. Het zou een verzwakking van de strijd betekenen.

Dat in de strijd vaak scherp stelling wordt genomen tegen de houding van rechtse sociaal-democraten en rechtse vakbondsbestuurders, laat staan de houding van de christelijke bonden, is onvermijdelijk. Dit heeft niets te maken met een anti-vakbondsstemming maar alles met de verdediging van de eisen van de arbeiders en de vakbeweging zelf, zoals ook verder in het boek zal blijken.

De staking van 1963 in de Amsterdamse haven

Een boeiende en zeer omvangrijke staking vond plaats in oktober 1963. Zeer veel mensen hebben mij vaak gevraagd waarom vele stakingen juist in het begin van de herfst, na de vakantie, plaatsvonden en nog vinden. Eigenlijk moeten we dat bezien uit een positie van krachtsverhoudingen tussen werknemers en werkgevers.

Het werkjaar in ons land kent een aaneengesloten vakantie, snipperdagen en vakantietoeslag. Wanneer nu de werknemers op het punt staan op vakantie te gaan, riskeren zij zeer veel. Ze hebben bijvoorbeeld de reis voor de vakantie al betaald en het reisdoel al besproken. Vaak is het dan zo dat met vrienden een gezamenlijke vakantie is afgesproken, ook wanneer men in verschillende bedrijven werkzaam is. Financieel kan het zeer nadelig uitkomen wanneer men vlak voor de vakantie gaat staken. Dit vooral als de vakbonden de stakingsdagen niet betalen, wat in ons land schering en inslag is. Men kan zeggen dat in deze periode van het jaar de werkgever vaak aan het langste eind trekt en dan juist tracht zijn zin op allerlei gebied door te drukken.

Natuurlijk wordt er ook in andere tijden van het jaar wel actie gevoerd, maar men kan stellen dat de werkelijk grote stakingen in de voor- en naoorlogse periode vaak direct na de vakantie of in het begin van de herfst zijn uitgevochten. Wanneer men het bekijkt vanuit het standpunt van de strategie en tactiek van de zijde van de werkers is het dan ook volstrekt begrijpelijk, dat dit de tijd is om tot succes te komen.

In september en oktober 1963 was het buitengewoon prachtig weer. Dag na dag heersten er zomerse temperaturen. Niemand van ons had een jas aan, we liepen allemaal in overhemd buiten.

De ABT voerde reeds geruime tijd actie om te komen tot een aanzienlijke loonsverhoging. De havenwerkers verdienden toen zo'n 84 gulden per week. Volgens de overgrote meerderheid van de werkers was dit veel te weinig.

In de ledenvergaderingen van de ABT werd uitvoerig besproken welke loonsverhoging er geëist zou moeten worden. Uiteindelijk werd overeen gekomen dat het loon moest worden opgetrokken tot 105 gulden per week. Dit was volgens de leden van de ABT een zeer redelijke eis. Natuurlijk riep de ABT de havenwerkers op om voor deze eis de strijd aan te binden.

Ook de leden van de CPN vergaderden als bedrijfsgroepen over de loon- en arbeidsvoorwaarden in de havens. In een gezamenlijke vergadering van deze bedrijfsgroepen uit Rotterdam en Amsterdam, waarbij ook partijgenoten uit de kleinere havens aanwezig waren, werd besloten de eis van 105 gulden per week te ondersteunen. In manifesten riepen de bedrijfsafdelingen van de CPN in de havens de werkers op voor deze eis te strijden en eventueel daarvoor te gaan staken.

De campagne voor de 105 gulden heeft maanden geduurd. Het begon reeds in de herfst van 1962 en duurde het gehele voorjaar van 1963 voort.

Als secretaris van de ABT was ik bijna elke dag in de havens, samen met Maud Boshart en Piet Hoorenweg uit Rotterdam.

Het wonderlijke was echter, dat er geen initiatieven werden genomen om tot staking te komen, hoewel er een grote ontevredenheid over de lonen in de havens was. Iedere keer weer werden wij met grote sympathie ontvangen, maar tot een grote staking waren de werkers nog niet bereid. Echter op een morgen, vlak na de vakanties - althans de meeste havenwerkers waren van vakantie terug - kwam een kraanmachinist met een paar collega's me uit de doeken doen waarom er nog niet gestaakt werd. Zij vroegen mij of ik niet wist dat er verschil in beloning bestond tussen de havenwerkers die in het ruim hun werk deden en de kraanmachinisten.

Wij wisten natuurlijk dat de kraanmachinisten meer verdienden. We waren er vanuit gegaan dat de verhoging van 84 naar 105 gulden voor iedereen een forse verhoging zou zijn, dus dat ook de kraanmachinisten er flink op vooruit zouden gaan. Maar daar hadden we ons toch kennelijk in vergist. De kraanmachinisten zeiden toen het volgende tegen mij: 'Wij willen concreet weten wat wij aan de staking kunnen verdienen, als ze wordt doorgevoerd. Als jullie die eis optrekken

van 105 gulden naar 120 gulden per week dan is de zaak voor elkaar en wordt er naar onze mening massaal gestaakt, en in de Amsterdamse haven in het bijzonder!’

Ik heb toen de mensen die mij hierover hebben aangeschoten duidelijk gemaakt dat ik als secretaris van de ABT dit natuurlijk niet op eigen houtje kon beslissen. Ik stelde hen echter voor dat ik zo snel mogelijk contact op zou nemen met onze bestuurders en met de leden, om deze zaak ter discussie te stellen. Dit is dan ook gebeurd.

Er werd nog dezelfde dag druk overleg gepleegd met de hoofdbestuurders in Amsterdam en Rotterdam. Voor dezelfde avond werden de kaders van de ABT bijeengeroepen om te beslissen of de eis zou worden veranderd in 120 gulden per week. Hier moest wel breedvoerig over worden gepraat want als wij overgingen tot die eis van 120 gulden per week, dan betekende dat een loonsverhoging van 84 naar 120 gulden. Dat was een loonsverhoging van 36 gulden per week - althans voor het overgrote deel van de havenwerkers - en dat was in die tijd een ontzaglijk bedrag. Toch werd besloten de voorstellen van de kraanmachinisten over te nemen. Tenslotte waren zij het die het beste wisten hoe en waarvoor zij deze staking wilden doorvoeren.

Maar er kwamen van een andere kant moeilijkheden. Namelijk van de kant van een aantal partijgenoten die in de districten van de partij werkten, en met name in Amsterdam. Het district Amsterdam, dat wil zeggen de dagelijkse vertegenwoordigers daarvan die verantwoordelijk waren voor het bedrijfswerk, vond de eis van 120 gulden maar niks. Binnen de kortst mogelijke tijd werden alle -ismen die men maar kon bedenken over mij uitgestort. En niet alleen over mij, maar ook over Boshart, Hoorenweg en andere bestuurders van de ABT. Links-radicalist, Trotskist en alle etiketten die er maar te verzinnen waren, werden ons toen opgeplakt.

Maar natuurlijk is het in zulke omstandigheden zo, dat communisten na gaan denken en alles, ook de kritiek die op hen wordt uitgebracht, nog eens analyseren en nagaan of ze inderdaad wel juist hebben gehandeld. Maar met de beste wil van de wereld, na alles nog weer eens grondig te hebben overdacht, wees niets er op dat de kritiek juist was. Integendeel, als vastgehouden zou worden aan de eis van 120 gulden zou er een grote stakingsbeweging op gang komen. Onder de havenwerkers, vooral in Amsterdam, was de stemming zo, dat zij bereid waren het werk neer te leggen. Het bleek uit alles dat zij unaniem achter deze eis stonden. In overleg met de partijgenoten uit de haven heb ik mij toen in verbinding gesteld met de landelijk secretaris

van de partij, Paul de Groot. Deze was, zonder een seconde te aarzelen, bereid mij direct te ontvangen om zijn mening over deze kwestie te geven. En die mening loog er niet om. Hij zei het volgende tegen mij:

'In zulke situaties kunnen alleen de havenwerkers beslissen waarvoor zij de staking willen aangaan. Als dat voor een gulden per uur is, of een gulden per week, of een gulden per maand, of voor een kop koffie bij wijze van spreken, dan is dat hun zaak. Maar als zij van mening zijn dat 120 gulden reëel en haalbaar is, dan moet je geen moment aarzelen; je moet niet eisen wat je zelf wilt of wat anderen willen, je moet eisen wat de arbeiders in de bedrijven willen. En als dat 120 gulden is, dan moet je daaraan als vakbond voldoen'.

Hij steunde dus voor de volle honderd procent datgene wat de havenwerkers wilden. Niet meer en niet minder. Na alle ruggespraak werd er een manifest opgesteld, waarin werd meegedeeld dat de looneis, in overleg met de havenwerkers, was gebracht op 120 gulden per week, met als eerste stap een uitkering ineens.

De ontevredenheid in de havens, en niet alleen daar, kwam voort uit de zeer trage onderhandelingen in het overlegorgaan van werkgevers en werknemers, de Stichting van de Arbeid. De ondernemers en hun vrienden bleven de Stichting weigeren om aan de algemene roep om loonsverhoging te voldoen. Telkens weer werden de besprekingen in de Stichting opgeschort. Dat was ook nu, in oktober weer het geval. Dit zette natuurlijk steeds meer kwaad bloed onder de werkers.

In zulke situaties worden in de bedrijven dan altijd de zwakke plekken aan weerszijde van het actiefrent afgetast. Dit was natuurlijk ook in de havens het geval. Zo gebeurde het dat de eisen van de ABT voor een aanzienlijke loonsverhoging, te beginnen met een uitkering ineens, samen vielen met acties die door andere groepen voor een uitkering ineens werden gevoerd.

De directie van de Maatschappij Nederland ging door de knieën en betaalde aan de kraanmachinisten een uitkering ineens. Toen waren natuurlijk de rapen gaar. Ook al zei de directie dat er niet over gesproken mocht worden, het lekte natuurlijk uit. Ook was het niet meer dan collegiaal dat het wel werd doorgegeven aan de andere havenwerkers. Natuurlijk eisten de andere werkers daarop ook een uitkering ineens. Zij zetten deze eis kracht bij door een staking uit te roepen op 21 oktober 's avonds, bij de Maatschappij Nederland. De directie was zo onverstandig om de werkers die bij deze staking waren betrokken met

een schorsing te dreigen en weigerde ook om aan vakbondsmensen, die mede de cao's afsloten, tekst en uitleg te geven. Door deze houding gooide de directie natuurlijk steeds meer olie op het vuur.

De met schorsing bedreigde werkers stelden zich in verbinding met de werkers in de andere bedrijven. Hierdoor werd de staking in zeer snel tempo uitgebreid. De volgende morgen werden door het actiecomité 1000 manifesten verspreid met de eisen voor loonsverhoging en een uitkering ineens.

Alhoewel wij toch menige staking, daarvoor zowel als daarna, hebben meegemaakt, is er zelden zo eensgezind gestaakt als voor deze 120 gulden. In een mum van tijd werden de kranen bij het ene bedrijf na het andere netjes in de rij gezet, zodat men van verre vanuit andere bedrijven kon zien dat er gestaakt werd. Als de kranen namelijk in een rij werden gezet dan wisten de werkers bij de andere bedrijven dat er iets loos was. Niet alleen de gehele haven staakte maar ook bijna alle aanverwante bedrijven, zoals de vemen, de houtbedrijven en dergelijke.

Deze staking vond plaats in een periode waarin het Nederlandse volk pukkels kreeg van de Rama margarine. Op een stakersvergadering werd er verschrikkelijk gelachen om de moppen die hierover de ronde deden.

Zoals gezegd was het schitterend weer en konden de bijeenkomsten van de stakers overdag in de zon plaatsvinden, maar 's avonds, als dat nodig was, vonden de bijeenkomsten in een zaal plaats. De eerste grote stakersvergadering zou gehouden worden in De Brakke Grond maar deze zaal was te klein en daarom werd besloten de bijeenkomst te houden op het terrein tegenover Markanti, bij de markthallen. Ook vonden er bijeenkomsten plaats op een terrein in de buurt van de Tasmanstraat. Op deze bijeenkomsten voerde de ene na de andere spreker het woord. Soms vanaf een lantaarnpaal en soms vanaf wagens. Na de bijeenkomst op het terrein bij Markanti gingen de stakers met meer dan 5000 mensen in een demonstratie dwars door de stad naar de Dam. Hier werd de demonstratie ontbonden. Deze demonstratie was één van de indrukwekkendste betogingen voor het bereiken van betere loon- en arbeidsvoorwaarden die ik heb meegemaakt. Ook vonden er 's avonds tijdens de stakingsdagen bijeenkomsten plaats in de grote zaal van Krasnapolsky. Hier werd de stand van zaken besproken en gediscussieerd over de verdere strategie en tactiek met betrekking tot de actie.

Natuurlijk was het zo dat ook intern, binnen de ABT en de CPN, over de kwestie van de tactiek en de strategie in de staking

Dam, Amsterdam, havenstaking oktober 1963

discussies plaatsvonden. Het is nodig om één gebeurtenis in verband hiermee aan de vergetelheid te ontrukken.

Een aantal communisten die toen de leiding hadden van het district Amsterdam probeerden zich toch ook verder te verzetten tegen de eis van 120 gulden per week. Dit terwijl de staking een enorme omvang had aangenomen en dus de juistheid van de eis duidelijk werd bewezen. Dat de eis van 120 gulden enorm bij de mensen in de haven was aangeslagen kon zelfs een blind paard zien.

's Morgens vond er over deze kwestie in het kantoor van de ABT aan de Blankestraat in Amsterdam een bespreking plaats met een aantal kaders en een aantal leidinggevende mensen van het partijdistrict. Hier werden wij onder zware druk gezet om van de eis van 120 gulden af te zien. Voorlopig zou volgens hen een tientje per week erbij een reële eis zijn, en haalbaar bij de ondernemers. Maar, zeiden zij, die eis van 120 gulden was natuurlijk wel goed en dat moesten havenarbeiders ook wel hebben, maar dat was nu niet haalbaar. De beste tactiek was, volgens hen, het uitgeven van een manifest met deze eis van tien gulden per week.

Ik heb consequent geweigerd hieraan mee te werken, ook om dat manifest te schrijven. Dit manifest is toen door anderen gemaakt. Maar het is nooit verspreid. Want wat was het geval, de leidinggevende partijgenoten die weigerden aan dit manifest te werken, waaronder ikzelf, stelden zich wel beschikbaar om het te verspreiden. Dat was nu net van onze kant de truc.

Wij hebben het manifest netjes in ontvangst genomen, de moedervellen vernietigd, de manifesten vervolgens aan een grote steen gebonden en in het water laten verdwijnen.

Zij die zich zo hardnekkig verzetten tegen de 120-gulden-eis, deden dat natuurlijk niet met boze bedoelingen, dat moet erbij gezegd worden. Zij waren vanuit hun standpunt bang dat de staking verloren zou worden omdat de eis volgens hen overtrokken was. Zij stelden verder dat de ABT de looneis uit het bedrijf niet had mogen overnemen omdat die niet haalbaar zou zijn.

En natuurlijk worden fouten niet altijd met opzet gemaakt. Ze kunnen bijvoorbeeld ook gemaakt worden doordat men onvoldoende weet van de toestand in de bedrijven als men daar niet dagelijks komt en op de hoogte is van wat er onder de mensen leeft. Zo ziet men dat met de beste bedoelingen bepaalde zaken verkeerd beoordeeld kunnen worden. Dat was hier het geval. De partijgenoten waar de menings-

verschillen mee waren handelden stuk voor stuk vanuit een bewogenheid om de staking niet te verliezen. Over de tactiek in de staking kunnen bovendien natuurlijk meningsverschillen bestaan, ook tussen leidinggevende kameraden. Deze meningsverschillen moeten dan uitgesproken worden.

Op de avondbijeenkomst van die dag in Krasnapolsky bleek nog eens hoe de werkers erover dachten en dat was tenslotte beslissend. Lang niet alle stakers konden een plaats vinden, zelfs niet toen de stoelen uit de grote zaal werden verwijderd. Uit deze enorme opkomst bleek onmiddellijk hoe groot de betrokkenheid van de werkers in de haven en aanverwante bedrijven bij de gestelde looneis en bij de staking was. Zeker minutenlang kon ik aanvankelijk niet aan het woord komen. Niet omdat de werkers mij niet aan het woord wilden laten maar doodeenvoudig omdat zij de eis van 120 gulden nog eens wilden benadrukken. Aan één stuk door scandeerden de duizenden havenwerkers en ook zij die in de aanverwante bedrijven werkten: Hon-derd-twin-tig! Hon-derd-twin-tig!

Dit was zo overduidelijk, dat de man die destijds landelijk verantwoordelijk was voor het bedrijfswerk van de communistische partij, dat wil zeggen onze onvergetelijke kameraad Piet Bakker, naar mij toekwam en vroeg wat er met het manifest, waarin voorlopig een tientje loonsverhoging werd geëist gebeurd was. Ik heb hem meegedeeld dat het manifest onder water was verdwenen omdat wij ervan overtuigd waren dat het een misser zou zijn geweest dit manifest uit te geven. Tenslotte waren wij het, die dag aan dag in de havens waren en het beste konden beoordelen hoe de zaken daar stonden en waarvoor de arbeiders bereid waren te vechten.

Niet alleen Paul de Groot, die vanaf de eerste dag de eisen van de werkers ondersteunde, maar alle kameraden die op landelijk niveau werkten, steunden daarna onmiddellijk de stakers in hun eisen. Dit in tegenstelling tot bepaalde kameraden in Amsterdam. De partijleiding zorgde ervoor dat kameraden die niet direct verantwoordelijk waren voor het werk van de ABT zich niet meer bemoeiden met de staking. Terecht stond de partijleiding op het standpunt dat dit een zaak was van de vakbeweging en dat daarin geen inmenging kon worden geduld.

De staking was op een dinsdag begonnen en stond onder leiding van een actiecomité en van bestuurders van de ABT, waaronder ik. De 'erkende' bonden steunden de staking niet. Hun standpunt was dat zij gebonden waren aan de cao met de werkgevers, die zij hadden afgesloten

en waaronder zij hun handtekening hadden gezet. Maar de massale staking liet nog eens overtuigend zien wat het ondemocratische karakter van het afsluiten van zulke cao's was. De bestuurders van de 'erkende' vakbonden zetten wel hun handtekening maar in de praktijk vertegenwoordigden zij een minderheid van de werkers.

De houding van deze bestuurders betekende echter ook dat zij besloten om de stakingskassen niet te openen. Geen uitkering voor de bij hun aangesloten leden, laat staan dus voor de niet-leden. Met deze maatregelen wilden zij de staking beïnvloeden in die zin, dat de werkers zonder geld zouden komen te zitten en daardoor wel weer gedwongen zouden zijn om aan het werk te gaan.

Zij wisten ook dat de Algemene Bedrijfsbond Transport onmogelijk de staking kon financieren. Bij ons werden namelijk alle binnenkomende gelden onmiddellijk uitgegeven omdat er altijd wel ergens een staking was die gefinancierd moest worden.

Wel werd er onmiddellijk met steunlijsten gewerkt. Maar het was duidelijk dat slechts in zeer uitzonderlijke gevallen zo'n staking kon worden gefinancierd. En eerst werden altijd de grote gezinnen geholpen. Maar het overgrote deel staakte zonder dat er een cent aan hen werd uitbetaald. Dit zeiden wij trouwens openlijk tegen de stakers. Wat dat betreft moeten de leidinggevende mensen van een staking vanaf het eerste moment open kaart spelen.

Het winnen van een staking hangt niet alleen af van het wel of niet ontvangen van een uitkering, ofschoon het natuurlijk wel de zaak vergemakkelijkt wanneer de stakers over voldoende geldmiddelen beschikken. Maar daarnaast spelen andere factoren een belangrijke rol bij een staking.

De eerste vraag is altijd: is er veel of weinig werk. Wanneer het druk is gaan de werkers meer eisen stellen. Is het zo dat er weinig werk is of bijvoorbeeld het arbeidsaanbod overvloedig is in tijden van een crisis, dan wordt het voor de werkers moeilijker. In tijden van een crisis, zoals nu, zien wij zonneklaar dat de werkgevers met behulp van de regering aanvallen doen op de loon- en arbeidsvoorwaarden van de werkers in de bedrijven. Iedere ervaren arbeider, uit wat voor bedrijf hij ook komt, zal dit met voorbeelden kunnen bevestigen.

De staking, waar ik nu over spreek, stond van de zijde van de havenwerkers zeer sterk. Zij vond plaats in een periode dat de werkgevers zaten te springen om arbeidskrachten. Zozeer zelfs, dat vanuit

Havenstakers voor het Havengebouw, oktober 1963

de kop van Noord-Holland en helemaal vanuit Groningen mensen naar de havens werden gehaald om daar te werken.

De Groningers en de Noordhollanders werkten in Amsterdam, wat Rotterdam betreft is het overbekend dat daar de pendelaars uit Noord-Brabant en Limburg kwamen.

Een staking winnen of verliezen is daarom een kwestie van krachtsverhoudingen. Voor de werkers gaat het erom of de leiding van de staking in overleg met hen weet aan te voelen of de tijd rijp is en het juiste moment weet te kiezen met de grootst mogelijke kans op succes. Er moet verder rekening worden gehouden met de sterkte of de zwakte van de positie van de werkgevers.

Een ander punt is nog de onderlinge standpunten van de georganiseerden en ongeorganiseerden. Er waren toen vijf organisaties in de haven werkzaam, namelijk de ABT, de Vervoersbond aangesloten bij het NVV, de Transportarbeidersorganisatie aangesloten bij de KAB, de Transportarbeidersorganisatie aangesloten bij het CNV en in de Rotterdamse haven, het Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties (OVB). De laatste had veel minder aanhang in de Amsterdamse haven maar was daar toch ook werkzaam.

Niet alleen moesten al deze leden met hun verschillende opvattingen onder één noemer worden gebracht, maar waar het op aan kwam was dat in de eerste plaats onder de leden van deze aangesloten bonden in hoofdzaak overeenstemming moest worden bereikt over de gestelde eisen.

Daarnaast echter moest ook een brug worden geslagen met de ongeorganiseerden. Ook dezen moesten namelijk bereid zijn om actie te gaan voeren en aan de staking deel te nemen. Men moest hen ervan overtuigen om in ieder geval mee te staken en zeggen dat ze, als ze gingen staken praktisch niet konden rekenen op een cent uitkering.

Er was geen andere keus. Deze staking moest wel geleid worden door een actiecomité, waarin al deze mensen en stromingen zich konden herkennen. Het bestaan van actiecomités is dan ook geen gril van één of andere bestuurder maar een uit de feitelijke toestand geboren iets.

Op vrijdagavond, de staking was toen vier dagen oud, vond er opnieuw een grote bijeenkomst plaats in Krasnapolsky. In de loop van de middag was er een bijeenkomst geweest van het actiecomité. Daar waren de toestand van het moment en de vraag in welke richting de gedachtengang van de stakers ging, uitvoerig besproken. Duidelijk was

dat er volstreekte eenheid was over de gestelde looneis. Maar niet ontkend kon worden dat toch een aantal stakers zich de vraag stelde hoe de actie verder moest worden doorgezet om het doel te bereiken, vooral in verband met het niet ontvangen van loon.

Sommigen waren van mening dat een staking die zo sterk stond, ook op z'n hoogtepunt kon worden afgebroken, en dat het dan toch zo uitgelegd kon worden als een waarschuwing aan het adres van de werkgevers. Bij het afbreken van zo'n staking kan er tegen de ondernemers worden gezegd dat zij nog een paar dagen of een paar weken de tijd krijgen om de eisen in te willigen. Zoniet, dan zal er opnieuw worden gestaakt en eventueel voor onbepaalde tijd. Zoals een gezegde in de havens luidt: 'Dan moet het maar een gouden of een ijzeren worden'.

Ook bereikten ons berichten dat er overleg was geweest tussen de ondernemers en de bestuurders van de 'erkende' vakbonden om tot een oplossing te komen. Verder was duidelijk geworden dat kaderleden van de vervoersbond van de 'erkende' bonden, vooral van het NVV en van de KAB, druk hadden uitgeoefend op hun bestuurders om tot een vergelijk te komen, omdat ook zij ervan overtuigd waren dat de looneis gesteld door de ABT en de havenwerkers volstrekt juist was.

Het comité besloot al deze vraagstukken 's avonds aan de grote bijeenkomst van de stakers voor te leggen en hen te laten beslissen over het wel of niet doorzetten van de staking. Zij staakten tenslotte zonder een cent uitkering en brachten ook de offers.

Zoals gezegd, om acht uur 's avonds vond er een grote stakers-bijeenkomst plaats. Opnieuw was de zaal te klein. Toen ik echter om ongeveer twintig minuten voor acht bij de zaal aan kwam, stonden er reeds leden van het actiecomité, maar ook vertegenwoordigers van de 'erkende' bonden die in de haven werkten, op mij te wachten. Mij werd gevraagd om even in de foyer te willen komen daar er mensen op mij wachtten die mij wilden spreken. Natuurlijk was ik daar onmiddellijk toe bereid.

In de foyer zaten bestuurders van de 'erkende' bonden. Tijdens een vriendschappelijk gesprek werd mij meegedeeld dat de looneis was ingewilligd. Weliswaar niet helemaal maar op ongeveer 25 cent per week na. De looneisen zouden in de komende weken worden gerealiseerd.

Men moet het meegemaakt hebben om het gevoel te kennen dat er dan in je omgaat en wat je dan overvalt. Daar het toch niet niks is om de verantwoordelijkheid te dragen voor duizenden gezinnen die

met de staking te maken hebben. Het is een enorm gevoel van vreugde om zo'n mededeling aan te horen en om te merken dat de staking en de tactiek ervan goed zijn geweest en dat er resultaten zijn behaald. En dat het een les was voor diegenen die het aanvankelijk niet met de staking eens waren, omdat was bewezen dat er niet onbesuisd was gehandeld en dat het moment van de staking juist was gekozen.

Maar waar je in elk geval grote bewondering voor moet hebben zijn de stakers, omdat zij wisten en aanvoelden dat het moment daar was om een overwinning te behalen op de werkgevers en dat ze gelijk hadden om uit het werk te stappen en te gaan staken.

Ja, en wat zegt men dan in zo'n geval tegen de bestuurders van de andere bonden. Wat moest ik ze antwoorden? Ik heb toen gezegd:

'Nou, het is natuurlijk prachtig dat jullie zeggen dat de looneisen zijn ingewilligd. Mijn voorstel is, dat jullie met mij meegaan naar het podium om als bestuurders van de vakbonden die 'erkend' zijn, en ik als vakbondsbestuurder van een bond die niet erkend is, de havenarbeiders mee te delen dat de staking gewonnen is.'

Maar dat konden zij niet, zeiden zij, daar ze niet verantwoordelijk waren voor de staking. Wel stelden zij voor dat ik het zou meedelen, ook namens hen en de ondernemers, en dat zij dit op handslag wilden bekrachtigen. Zo gebeurde het dan ook. Nadat we gezamenlijk iets hadden gedronken werd mij op handslag meegedeeld dat de staking kon worden beëindigd omdat de looneis was ingewilligd.

Maar ja, toen bleek dat het soms nog gemakkelijker is om een staking te beginnen dan om hem te beëindigen. Nadat door mij aan de stakers was meegedeeld wat de uitkomst was en dat dus de staking was gewonnen, brak er een enorm applaus los. Dat was natuurlijk ook vanzelfsprekend. Maar toen het applaus was uitgewoed kwamen de vragen en opmerkingen los. Zoals: Wat gebeurt er met de stakingsdagen, worden die door de ondernemers betaald? Deze moeten ook uitbetaald worden, we hebben immers gewonnen, we moeten doorzetten om de stakingsdagen uitbetaald te krijgen. En verder: Jij zegt nu wel dat het gewonnen is, maar staat het zwart op wit? Als het niet zwart op wit staat moet de staking doorgaan!

En natuurlijk is het zo dat er een gezond wantrouwen heerste bij de werkers tegen de ondernemers en ook tegen de bestuurders van de 'erkende' bonden, die de stakingen op geen enkele wijze hadden

gesteund. Integendeel, ze hadden zich er zelfs tegen verzet. Nu de voorstellen die ik namens het actiecomité had gedaan geaccepteerd waren en het duidelijk was dat de ondernemers wilden betalen, ontviel de noodzaak om verder te staken. Maar het ging er om de stakers dat ook duidelijk te maken. Bovendien was het belangrijk, dat de stakers er met zo min mogelijk financiële offers vanaf zouden komen. Ook dat is een zaak waar de leiding van een staking aan moet denken. Daarom stelden wij voor om op zaterdag en zondag door te werken. Dat gebeurde herhaaldelijk, ook als er niet gestaakt werd, bijvoorbeeld als het zeer druk was in de haven, of als er schepen lagen die aan bederf onderhevige goederen vervoerden. Op zaterdag werd in ieder geval 50 procent en op zondag 100 procent extra uitbetaald.

Wanneer de stakers dus in het weekend zouden werken dan zouden zij voor wat de financiën betreft over die vier dagen staken door deze extra toeslagen hun verlies tot een minimum beperken. Bovendien had het volgens ons geen zin om door te gaan met de staking. Maar, ook al hebben de mensen nog zo'n vertrouwen in je, je kan ook in zulke gevallen buiten de waard rekenen. Het overgrote deel van de stakers weigerde ons voorstel te aanvaarden op het punt van het weekendwerk. Zij vonden dat de ondernemers volkomen verantwoordelijk waren voor de staking. Zij waren het die de lage lonen hadden betaald, zij waren het die verantwoordelijk waren voor de staking. Daarom wilden de stakers de ondernemers nog eens extra laten voelen dat het hen werkelijk menens was geweest met deze staking. Besloten werd om ook in het weekend door te staken, wat dan ook is gebeurd.

Dit is de enige staking geweest, die ik heb meegemaakt, waar niet voor de volle honderd procent de adviezen van de stakingsleiding en van mij als secretaris van de ABT werden opgevolgd. Pas later, toen de afrekeningen kwamen van de lonen zijn er vele havenarbeiders langs het kantoor geweest om ons te zeggen dat het toch verstandiger was geweest wanneer ons advies opgevolgd was.

Dit kwam natuurlijk doordat de stakingsdagen werden gekort en men het gemis van de financiën die maand voelde. Maar ook in zulke gevallen nemen gedane zaken geen keer. Het was gebeurd en de verontwaardiging van de havenarbeiders ten opzichte van de ondernemers was volstrekt te begrijpen.

Maar als leiding konden wij ons gevoel niet laten werken. Voor ons kwam het er op aan dat de financiële schade tot een minimum

zou worden beperkt, daar de overwinning namelijk een feit was. Toen de loonsverhoging er door was, ging het erom de staking op een juiste en snelle wijze te beëindigen. Daarbij kwam natuurlijk dat wij als bestuurders eraan gewend waren om te moeten manoeuvreren, zowel tussen de ondernemers en de werkers als tussen de vertegenwoordigers van de werkers onderling.

Ook in de haven deed zich het verschijnsel voor dat er rivaliteit was tussen de vakbonden. Hierover een anekdote die ik de lezer niet wil onthouden.

Het ging om het bespreken van een zaal waar de stakers bijeen konden komen. Dit in verband met een 24-uursstaking die plaats vond in de jaren vijftig in de Amsterdamse haven. Hierbij deed zich het volgende probleem voor toen de staking werd uitgeroepen. Aan de stakers werd meegedeeld dat er in de loop van de morgen om ongeveer tien uur een grote stakersvergadering zou zijn. Maar tot onze verbazing bleek dat alle zalen in Amsterdam door de leiding van het OVB vanuit Rotterdam in optie waren genomen. Dat wil zeggen, wij grepen er naast.

De enige zaal die nog te krijgen was, was De Brakke Grond. Nou, het was volstrekt duidelijk dat deze zaal ongeschikt was om met zoveel duizenden bootwerkers te vergaderen. Toch wilden enkelen van de leiding dat er in De Brakke Grond werd vergaderd. Ze wilden in geen geval dat we naar Krasnapolsky gingen. Alleen omdat daar de bestuurder van het OVB aanwezig zou zijn. Deze zaal was namelijk ook gehuurd door het OVB.

Deze mensen waren in hun denken natuurlijk volstrekt fout. Om hen dat te tonen stelde ik voor om bij de deur te gaan staan met een voorhamer waarmee ik dan elke bootwerker bewusteloos zou slaan, waarna zij de mensen dan zouden opstapelen in De Brakke Grond, zodat we ze zo misschien zouden kunnen bergen.

Natuurlijk liep het anders. In overleg met mij werd besloten naar Krasnapolsky te gaan. Daar zat één bestuurder van het OVB in die hele grote zaal, moederziel alleen te kijken achter een tafel. Of hij wou of niet de zaal werd door de stakers overgenomen en de bestuurder mocht natuurlijk blijven. Zoiets kan je in je leven maar één keer overkomen.

Daarna, tijdens voorbereidingen van stakingen, neem je zelf vroegtijdig zalen in optie om er van verzekerd te zijn dat je inderdaad over de nodige vergaderruimte kunt beschikken.

Bij de beschrijving van de staking van 1963 schoot mij dit voorval weer te binnen en ik vond het wel aardig om het even te vermelden.

De staking van 1963 vond plaats in een periode dat zich een zekere mate van ontspanning aankondigde in de wereld. Dit tot opluchting van vele miljoenen mensen. Dit had ook tot gevolg dat er meer begrip ontstond tussen EVC'ers en NVV'ers, en tussen communisten en socialisten. Van de uiterst felle tegenstellingen werden de scherpste kantjes afgevijld.

Het proces van 1968

Van oudsher is de strokartonindustrie een industrie waar als hoofdprodukt papier wordt gemaakt uit stro. Het was de dominerende industrie in Oost-Groningen en omstreken. Later is er alleen uit stro, maar bijvoorbeeld ook uit oude kleren en papierkarton gemaakt en is in feite de naam veranderd van strokarton kartonindustrie.

In deze industrie waren de meeste fabrieken in het bezit van de boeren. De fabrieken waren - op een enkele uitzondering na - coöperaties waarvan de boeren aandeelhouders waren. De aandeelhouders konden onder gunstiger voorwaarden hun stro aan de fabrieken leveren dan bijvoorbeeld de boeren die geen aandeelhouders waren.

Zo kwam het dat de boeren niet alleen het produkt stro voortbrachten, maar deze tegelijkertijd als grondstof konden gebruiken in de bedrijven waarvan zij aandeelhouder waren. Onder deze omstandigheden was het stro dus geen afvalprodukt meer maar een waardevolle grondstof.

Vanaf het ontstaan van de kartonindustrie ontwikkelde zich een zeer sterke, vast aaneengesloten, strijdbare arbeidersklasse. Dit kwam vooral tot uitdrukking in het door de jaren heen zeer hoge percentage van georganiseerdheid in de vakbonden.

Reeds in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog werden er grote stakingen in de kartonindustrie doorgevoerd, waarvan de langste ongeveer tien maanden duurde. Dat was in het jaar 1931. In dat jaar namelijk, toen de crisis volop begon te heersen, werd er voor de kartonwerkers een loonsverlaging van 5 gulden per week aangekondigd. Dit namen zij niet. Onder leiding van de aangesloten bond bij het NVV vond een zeer lange en verbeterde staking plaats om de loonsverlaging tegen te gaan. Uiteindelijk werd er een compromis gesloten door de

vakbeweging, waarvan de leiding akkoord was met ongeveer de helft van de verlaging.

Eén van de argumenten van de vakbondsleiding voor de opheffing van de staking was dat de kassen van de vakbeweging leeg waren en dat er geen uitkeringen meer aan de arbeiders konden worden verstrekt. Ik herinner mij nog hoe verontwaardigd mijn vader daarover was. Hij, en anderen, wilde de staking doorzetten. Maar uiteindelijk werd door de meerderheid van de stakers besloten het werk voor f 2,50 per week minder te hervatten.

Ook in de naoorlogse jaren waren er een reeks van conflicten in de kartonindustrie. In de zestiger jaren werden de plastics en andere verpakkingsmiddelen steeds grotere concurrenten van de karton.

Reeds op 9 oktober 1966 werden door mij, namens de CPN-fractie, vragen gesteld in de Provinciale Staten van Groningen, omtrent de geruchten dat de Albion, een strokartonfabriek in Oude Pekela, zou sluiten. De ongerustheid over het dreigende verlies van arbeidsplaatsen leefde niet alleen bij ons. Die ongerustheid was er ook bij de bonden van kartonarbeiders aangesloten bij het NVV. Van de zijde van deze vakbond werd niet alleen de Albion genoemd in verband met een dreigende sluiting, maar ook de Toekomst in Scheemda en de Reiderland in Winschoten.

De ondernemers en ook een aantal boeren, die aandeelhouders waren, deden alsof hun neus bloedde. Door de ondernemers werd zelfs glashard ontkend dat er ook maar iets waar zou zijn van de geruchten omtrent sluiting. Ook van de kant van Gedeputeerde Staten werd mij meegedeeld dat de geruchten niet konden worden bevestigd. Dat was op 25 oktober 1966. Op grond van de mededelingen aan hen gedaan werd onze fractie verteld dat de noodzaak voor een onderzoek niet aanwezig was. Maar het bleek weer eens, dat de informatie die wij kregen van de zich ongerust makende arbeiders over de gang van zaken in deze bedrijven volstrekt juist was geweest.

In het vroege voorjaar van 1967 draaiden de ondernemers, met betrekking tot hun standpunten tot dan toe, als een blad aan de boom om. Zonder blikken of blozen werd op 13 maart 1967, dus nog geen half jaar later, bekend gemaakt dat de Albion in de loop van het jaar zou sluiten. In snel tempo werd daarna de sluiting voorbereid en reeds binnen een paar maanden, nog voor de zomer werd het bedrijf gesloten. Dat betekende dat de 90 personeelsleden ontslagen werden. Intussen werd ook de sluiting van de Toekomst en de Reiderland verder voorbereid.

In het bijzonder de sluiting van de Reiderland is tot op de dag van vandaag onbegrijpelijk. Elke man of vrouw die ook maar iets van karton afweet, kon het bekend zijn dat in deze fabriek golfkarton werd gemaakt op een zeer moderne wijze en met grote bekwaamheid. Het was bovendien een uitstekend produkt. Om dit te bereiken was er voor acht miljoen in het bedrijf geïnvesteerd. Volgens de geruchten van toen zou daarvan reeds een groot deel zijn afgelost. Eigenlijk dus een fabriek waar toekomst in zat. Maar ja, als de ondernemers het zich in hun hoofd hebben gezet dat er gesaneerd moet worden, dan wordt er niet naar gekeken dat deze bedrijven hypermodern zijn met de meeste kans om de concurrentie met het buitenland aan te gaan, zoals destijds de Reiderland. Nee, modern of niet, de ondernemers willen met het oog op hun eigen voordeel bedrijven sluiten, als zij daarop hun zin hebben gezet. En zij proberen dat, ten koste van alles, door te zetten.

Hoewel zij eerst in alle toonaarden ontkend hadden dat er ook maar iets van de sluitingsgeruchten waar zou zijn, werden de bedrijven binnen twee jaar gesloten.

Rondom de sluiting van de Toekomst en de Reiderland is grote beroering geweest. Niet alleen het personeel - ongeveer 300 mensen - maar ook grote delen van de bevolking van Oost-Groningen waren verontwaardigd over deze zaak.

Door de communistische partij werd het initiatief genomen om een actiecomité op te richten dat zich met behulp van de bevolking zou verzetten tegen de sluiting. De oprichting van dit comité vond plaats in hotel Reiderland te Winschoten. Wij hadden hiervoor een aantal arbeiders, werkzaam op meerdere bedrijven, uitgenodigd. De opkomst was echter boven alle verwachtingen. Daar werd het besluit genomen om op 16 maart 1968 een demonstratie in Winschoten te organiseren.

Deze demonstratie was bijzonder groot. Hieruit bleek de grote verontwaardiging die onder de bevolking bestond over de sluitingsplannen. Ook de vakbonden waren verontwaardigd.

Dat kwam onder andere tot uitdrukking in het blad *Welvaart* van de Algemene Bedrijfsgroepen Centrale (ABC), aangesloten bij het NVV. Daarin stond het volgende over de plannen van de ondernemers, waarbij vermeld moet worden dat de genoemde Lochorn FNV bestuurder was:

'Welnu nog geen twee jaar later is bewezen dat de werkgevers zich in 1966 om niets hebben opgewonden. Waarom? Wel, omdat

nu duidelijk is dat Lochorn destijds alleen maar voorspellingen heeft gedaan die nu helaas in vervulling zullen gaan. De Albion in Oude Pekela was het eerste slachtoffer. Het klopte precies met de voorspellingen. De twee andere door hem genoemde bedrijven, de Toekomst en de Reiderland, schijnen nu - nadat daar toch al het een en ander was gebeurd - de mist in te gaan. En daarmee gaat opnieuw de arbeid voor bijna driehonderd arbeiders verloren.'

En verder schreef het vakbondsblad:

'Maar wat wij wel altijd hebben ondervonden is dat de werkgevers in de strokartonindustrie, hoe groot de problemen ook waren en hoe ernstig de werkgelegenheid voor de werknemers ook in gevaar kan zijn, geen inmenging van derden wensten.'

Ongetwijfeld waren de vakbondsbestuurders goed op de hoogte met de toestand in de kartonbedrijven. Des te opmerkelijker is het dat ze geen harde acties zoals bedrijfsbezettingen, stakingen, demonstraties en dergelijke hebben georganiseerd tegen de sluitingen. Integendeel, de leidingen van de bonden hebben op geen enkele wijze zulk soort acties gestimuleerd.

Wat er wel gebeurde is dat er een sociaal plan werd opgesteld, een zogenaamde afvloeiingsregeling. Deze regeling was vooral gunstig voor mensen die 57 $\frac{1}{2}$ jaar waren, daar zij, hoewel zij zich beschikbaar moesten houden voor werk, totdat ze 65 werden in aanmerking kwamen voor een WWV-uitkering.

Op zich is het natuurlijk zo dat wanneer alle pogingen om een bedrijf open te houden zijn mislukt, men in laatste instantie moet zorgen voor een zeer goede afvloeiingsregeling. Dat is volstrekt juist. Maar hier waren de pogingen om de bedrijven open te houden niet uitgeput. Vooral niet toen bleek dat de overige ondernemers in de kartonindustrie zich met de sluiting bemoeiden. Natuurlijk in hun eigen voordeel. Zij waren er op uit om de concurrenten uit te schakelen, zogenaamd om de werkgelegenheid in de andere bedrijven te waarborgen. De kartonfabrikanten, buiten die van de Toekomst en de Reiderland, waren zelfs bereid om geld - 1,2 miljoen - op tafel te leggen. En verbonden daaraan de voorwaarde dat de sluiting van beide bedrijven zeer snel zou moeten plaatsvinden. Voor april 1968 moest de hele zaak gepiept zijn: de bedrijven dicht en de mensen op straat.

Bovenstaande laat de ondernemersmentaliteit in alle duidelijkheid zien. Als het gaat om hun belang, dan gaat het keihard tegenover de

werknemers, ook al worden er honderden gezinnen de dupe van. Het moet gezegd worden dat ook het grootste gedeelte van de boeren meer naar hun eigen belangen keek, dan naar die van de werknemers in de bedrijven.

In die periode was voor ons land het aantal werklozen in de provincie, maar in het bijzonder in Winschoten en omgeving, bijzonder hoog. In 1968 was het landelijke percentage werklozen 2,5 procent. Voor de provincie Groningen was dit 5,2 procent en voor het rayon Winschoten bijvoorbeeld was dit 10,3 procent.

Maar ondanks dit alles waren de ondernemers, als er geruchten gingen over moeilijkheden in de bedrijven, zeer hardnekkig in hun ontkenningen. Dat ze daarbij zeer ver gingen en zelfs mensen voor de rechter sleepten overkwam mij.

In de januarivergadering van de Provinciale Staten in 1969, tijdens de debatten over de stand van zaken rondom de werkgelegenheid werd door mij aangesneden dat er opnieuw geruchten gingen over verdere bedrijfssluitingen in de kartonindustrie. Met name ging het over de Erica in Oude Pekela en de Vrijheid in Veendam. Namens mijn fractie stelde ik aan de orde dat wij niet mochten toestaan dat er door de sluiting van bedrijven nog meer werkloosheid in onze provincie zou komen.

Over deze zaak werd nogal veel geschreven in de pers. Natuurlijk vroegen een aantal statenleden, maar ook zeer veel journalisten, hoe ik toch steeds aan deze informatie kwam, daar zij er maar niet achter konden komen. Deze vraag heb ik nooit beantwoord. Als ik het te weten kon komen, dan konden zij het ook. Nooit heb ik informatie die bij ons binnen kwam naar buiten gebracht, dat wil zeggen: ik heb het wel naar buiten gebracht, maar nooit de namen genoemd van personen die mij inlichtten.

In praktisch alle gevallen bleek de informatie uitstekend te kloppen, waaruit bleek dat onze informanten goed op de hoogte waren met de gang van zaken in de strokartonindustrie.

Het eigenaardige van de hele toestand was dat de directie van de Vrijheid zich nogal boos maakte over datgene wat door mij in de Provinciale Staten was gezegd. Dit terwijl door mij, namens de fractie, juist gepleit was voor steun aan de bedrijven. Steun van de overheid, om de werkgelegenheid te garanderen. Men zou zeggen dat dit dus een steuntje in de rug zou zijn voor de bedrijven. Maar nee, zo werd het niet opgevat, althans niet door de directie van de Vrijheid.

Nu was het zo dat geen der statenleden, noch één van de gedeputeerden noch de commissaris van de Koningin, tijdens de statenvergadering uit mijn redevoering de conclusie hadden getrokken dat er iets verkeerd zou zijn gezegd. De commissaris van de Koningin verklaarde dat hij tijdens de bewuste vergadering geen enkele aanleiding had gezien om aanmerkingen te maken op de passages in mijn redevoering die op de werkgelegenheid en de bedrijfssluitingen betrekking hadden.

Toch zette de directie, ondanks deze verklaring, haar pogingen voort om mij het zwijgen op te leggen. Ik werd in een kort geding voor de rechter gedaagd. De directie wilde dat mij door de rechter verboden zou worden, dat ik mij ongerust zou maken over de sluiting van bedrijven. Dit wil zeggen dat ik mij wel ongerust mocht maken, maar er niet over mocht praten. Zoiets moest men voor zich houden.

De directie beweerde dat alles wat er gezegd was over het bedrijf in de verste verte niet klopte. Het tegendeel was waar, er werd zelfs voor een bedrag van 500.000 gulden geïnvesteerd in nieuwe ketelinstallaties. Dat het slecht zou gaan? Hoe durfde zo'n statenlid het zich permitteren dit te zeggen!

Natuurlijk kon de directie een statenlid niet verbieden in de statenzaal over zulke dingen te spreken. Zij wisten natuurlijk ook - evenals hun advocaten - dat statenleden wat dat betreft parlementair onschendbaar zijn. Daarom wilden ze mij verbieden om over deze zaken te praten buiten de statenzaal, dat wil zeggen op vergaderingen van actiecomités of op openbare vergaderingen van de partij en dergelijke. Men stelde dat de rechter zou bepalen dat wanneer er door mij wel werd gesproken over de voorgenomen sluiting bij deze bedrijven, er een dwangsom zou gelden van 50.000 gulden per keer. Als deze som niet binnen twee keer 24 uur zou worden betaald, dan zou het vonnis uitvoerbaar moeten worden gemaakt in die zin dat er lijfswang zou moeten worden toegepast.

Nu, dat was nogal wat. Mijn gezin en ik bezaten namelijk geen cent. Ik zou dus ten aanzien van de moeilijkheden bij de Vrijheid óf doofstom moeten zijn, óf de bak in moeten draaien. Dat was natuurlijk prachtig voor de ondernemers. Zo een lastpost verwijderen, daarover konden zij alleen maar verheugd zijn. Maar de advocaat dr. G. Hesselink uit Utrecht heeft mij op een uitstekende en bekwame wijze verdedigd.

Tijdens de rechtszitting kwam eiseres met een getuige om te bewijzen dat ik ook na de bewuste statenvergadering was doorgegaan met te beweren dat het voor mij vaststond dat de directie tot sluiting van het bedrijf over zou gaan.

Nu hadden mij na die vergadering natuurlijk een reeks journalisten telefonisch benaderd, zo ook de getuige, een zekere heer Last. Dit was voor mij een volstrekt onbekend persoon, ik had nog nooit met hem kennis gemaakt, de naam zei me niets. Maar deze man beweerde mij als journalist van *Het Vrije Volk* opgebeld te hebben.

Het eigenaardige was nu dat hij niet in *Het Vrije Volk* had geschreven dat ik gezegd had dat de directie toch tot sluiting over zou gaan, maar in *De Noord-Ooster*, een dagblad in de provincie Groningen. Er stonden dingen in *De Noord-Ooster* die voor mij volstrekt oncontroleerbaar waren. Bovendien had ik dus niet met een verslaggever van *De Noord-Ooster* gesproken, maar van *Het Vrije Volk*. Daarbij komt dat, hoe dan ook, statenleden niet op alle kranten een abonnement kunnen hebben.

De uitspraak van het kort geding viel echter, ondanks deze getuige, heel anders uit dan de directie had verwacht. Het gerecht achtte geen termen aanwezig om datgene te bevelen wat door eiseres werd verlangd. Dat betekende voor mij: geen veroordeling. De vordering werd afgewezen, de directie werd veroordeeld tot betaling van de kosten van het kort geding.

Maar zulke geintjes kosten toch degenen die voor de rechter worden gesleept ook veel geld, daar zij hun eigen advocaat moeten betalen. Het hele gedoe heeft mij meer dan 1500 gulden gekost.

Een paar jaar later, ik was toen, naast gemeenteraadslid en statenlid, inmiddels ook kamerlid geworden, ben ik een aantal keren bij dezelfde directeur op bezoek geweest om als kamerlid te pleiten voor steun aan dit bedrijf om het inderdaad open te houden. Dit ging onder andere over gelden die geïnvesteerd zouden moeten worden om het bedrijf te moderniseren. Toen dus geen rechtszaken, maar samenwerking om het bedrijf te behouden. Trouwens ook andere kamerleden hebben hetzelfde gepoogd.

Uiteindelijk is dit niet gelukt, zoals men weet is de fabriek de Vrijheid weggesaneerd en gesloten. Ook hier weer bleken de geruchten en de informatie die ons hadden bereikt waar te zijn.

Wellicht, maar dat is achteraf praten, dat het anders zou zijn gelopen als èn de vakbeweging èn de actiecomités èn de politieke partijen in de provincie één lijn hadden getrokken en gezamenlijk hadden gevochten om de kartonindustrie in onze provincie volledig open te houden, wat van groot belang was voor de werkgelegenheid. Natuurlijk had het grootste deel van het personeel gekozen voor zo'n

strijdwijze. Wij hadden de regering kunnen dwingen de nodige gelden beschikbaar te stellen voor een zo zwakke regio wat de werkgelegenheid betreft, als Oost-Groningen. Daardoor hadden we kunnen voorkomen dat het werkloosheidspercentage zou uitgroeien van 5,2 procent in 1968 tot boven de 23 procent nu.

Strokartonstaking in 1969

de staking van de rode maandagen

Het is nodig om voor de geschiedenis vast te leggen op welk een haast ongeloofwaardige wijze er werd omgesprongen met de rechten van de Groninger bevolking, in het bijzonder als het ging om het probleem van de werkgelegenheid.

Niet alleen draaide de propagadamachine op volle toeren in de tijd van de strokartonstaking, met als doel de stakers en de bevolking te intimideren - iedere dag maar weer werd gesteld dat door de stakers het klimaat om de bedrijven open te houden werd bedorven - maar ook werden letterlijk alle maatregelen daartoe genomen. Bijvoorbeeld door de bezitters van de strokartonfabriek de Union. Dezen dreigden een kartonfabriek te openen in West-Duitsland, niet ver over de grens bij Nieuweschans.

Ook met deze dreigementen echter waren de tegenstanders van de staking niet in staat de strijd van de bevolking voor haar rechten te breken. Door de gezamenlijke actiecomités Strokarton werd de tegencampagne ingezet. Zij hield de bevolking voor dat niet alleen in Groningen, maar overal in de kapitalistische wereld werd gestaakt. Met een reeks van argumenten en voorbeelden werd dit aangetoond. In Amerika bijvoorbeeld staakten de werkers in de automobiellindustrie, niet één dag in de week, maar weken en weken achter elkaar. Ook werd als voorbeeld gebruikt de staking van Amerikaanse werkers in de havens, en Engeland, waar letterlijk elke dag stakingen voorkwamen in de havens, de mijnen en de metaalbedrijven. Zo werden de praatjes van de ondernemers, en zij die de ondernemers steunden, ontmaskerd

en wel met hele gewone praktische argumenten.

De bevolking keerde zich dan ook tegen de pogingen om één bedrijf of eventueel meerdere naar het buitenland te verplaatsen, in dit geval West-Duitsland. Daar zou zogenaamd niet gestaakt worden. Daar waren de werkers rustig, gedisciplineerd en volgbaar voor de ondernemers en de regering. Dat werd door de tegenstanders van de stakingen althans beweerd. Maar natuurlijk was dat niet zo en is dat ook nu niet zo. Dat was maar schijn.

Overall ter wereld, waar arbeiders en ondernemers zijn, vindt strijd plaats, daar zijn tegengestelde belangen. Dat is onontkoombaar en natuurlijk was dat ook in West-Duitsland zo. Ook daar is zowel voor de Tweede Wereldoorlog als daarna en zelfs hier en daar ondanks zeer zware straffen tijdens de Tweede Wereldoorlog gestaakt. Stakingen zijn doodeenvoudig inherent aan het kapitalistisch systeem.

Zolang dit systeem bestaat zullen er stakingen voor verbetering van levensomstandigheden plaatsvinden, en ook voor de verdediging ervan als ondernemers en hun handlangers in de regering deze proberen aan te tasten. Ook zullen er politieke stakingen plaatsvinden tegen het systeem zolang het systeem bestaat. Uiteindelijk zullen de krachten van de vooruitgang, hoe dan ook, het hele systeem van de hand doen en in het museum bijzetten. Daar helpt geen lieve moeder aan.

Voor de gezamenlijke actiecomités was het ook niet nodig voor de stakingen te verwijzen naar het buitenland. In eigen land, buiten de provincie Groningen, vonden er genoeg stakingen plaats. Denken we aan het westen van het land en dan in het bijzonder aan de steden Rotterdam, Amsterdam, Den Haag, enzovoort. Door metaalbewerkers, door bouwvakkers, door havenarbeiders, door het overheidspersoneel, ja ook bij de Shell, de Amrobank en de BP werd gestaakt.

Natuurlijk jammerden ook hier de ondernemers dat elke dag dat er gestaakt werd, dit miljoenen kostte. Maar niet één haalde het in zijn hoofd om er ook maar aan te denken het bedrijf te verplaatsen. Immers, in het westen van het land, aan de monding van de grote rivieren, dicht bij de grote havens, waarvan één er zelfs de grootste ter wereld is, daar was wat te verdienen voor de grote ondernemers, daar waren zaken te doen, daar vestigden zij zich dan ook.

Door de kracht van de werkers in dit gebied, die terecht gebruik maakten van de hoogconjunctuur, werden de lonen en arbeidsvoorwaarden hier stukken beter dan in zwakke regio's zoals Groningen, Friesland, Drenthe en delen van Limburg en Brabant.

Hierin weerspiegelt zich ook de toestand in de kapitalistische maatschappij met zijn tegenstellingen en zijn ongelijke ontwikkeling. Daar waar de ondernemers sterke posities innamen waren de lonen en de arbeidsvoorwaarden stukken slechter als daar waar de arbeiders een sterke positie innamen.

Het mag niet onvermeld blijven, dat de directie en de aandeelhouders van de strokartonfabriek de Union het avontuur over de grens toch waagden. Door hen werd in West-Duitsland een kartonfabriek neergezet. Ondanks alle waarschuwingen, niet alleen van de zijde van de kartonwerkers, zette de directie het bouwen van dit bedrijf door.

Nu weten wij het resultaat: het avontuur mislukte daar voor de volle honderd procent. Niet alleen het bedrijf in West-Duitsland is nooit van de grond gekomen, in die zin dat het jaren kon draaien, ook de Union in Oude Pekela zelf werd er het slachtoffer van en is verdwenen. De paar honderd personeelsleden werden ontslagen. Ze werden deels ondergebracht bij andere bedrijven en deels met een afvloeiingsregeling naar huis gestuurd.

Er was nog een argument dat door de gevestigde orde werd gebruikt om zogenaamd te bewijzen dat de ondernemers zich niet in Oost-Groningen of de provincie Groningen wilden vestigen. Dit was de sterke communistische invloed die er overal in Oost-Groningen bestaat. Men vreesde - althans dat zei men - dat er door deze invloed teveel onrust zou komen in de bedrijven, met als grootste gevaar dat er voortdurend stakingen zouden uitbreken.

Goed beschouwd kan men de communisten geen groter compliment geven. Door de politieke tegenstanders en de ondernemers werd hiermee bevestigd dat onder alle omstandigheden de communisten voor de belangen van de niet-bezittende, werkende klasse opkwamen en opkomen. Zij waren en zijn inderdaad het grootste gevaar voor de ondernemers en hun systeem. Geen communist zal dan ook verzwijgen dat hij of zij consequent zal strijden voor een andere maatschappijvorm dan het huidige uitbuiterssysteem. Zij komen op voor een socialistische maatschappij. Maar dat kan voor een ondernemer nog geen argument zijn om zich er niet te vestigen.

Er waren meer plaatsen in het buitenland, trouwens ook in ons land, waar de communistische invloed sterk was en soms sterker dan in Oost-Groningen. Denken we maar aan Amsterdam en Zaandam en omgeving. Ook hier waren natuurlijk de communisten de felste tegenstanders van de ondernemers. Zeer veel stakingen onder leiding van

communisten vonden juist plaats in Amsterdam, zoals in de haven, de metaal of de bouw. Toch gebruiken ondernemers hier niet dezelfde argumenten als in Groningen. Dit terwijl in Amsterdam - dat is statistisch eenvoudig te bewijzen - veel en veel meer gestaakt werd dan in Groningen. In het Westen was het economisch klimaat gunstig voor de ondernemers en nam men moeilijkheden met stakingen op de koop toe en was men ook bereid meer te betalen.

Groningen en het Noorden moesten in de strategie van de ondernemers één regio blijven, die industrieel niet ontwikkeld mochten worden. Dit werd ook nog eens duidelijk door de discussie in het Europarlement. Hier werd bevestigd waar steeds op was gewezen door de CPN en de actiecomités. Er zouden geen maatregelen komen ter verbetering van de werkgelegenheid. Deze regio was, om het zo maar eens te zeggen, afgeschreven voor de ondernemers en het groot-kapitaal. Het moest volgens hen achtergesteld blijven voor wat de economische ontwikkeling betrof.

Dit wil niet zeggen, dat de regeerders van de EEG of van ons land geen plannen met dit gebied hadden. Integendeel. Maar deze plannen waren van geheel andere aard. Men had het oog laten vallen op de provincie Groningen om het te gebruiken voor militaire doeleinden. In het kader van de NAVO-strategie vonden de generaals dat Groningen uitermate geschikt was om er militaire oefenterreinen aan te leggen. Eén in Westerwolde, in Vlagtwedde en één in het Lauwersmeergebied wanneer dat ingepolderd zou zijn.

Men weet hoe het gaat. De tegenstanders van de staking, die in koor hadden geroepen dat het gebied werd bedorven voor de ondernemers om er bedrijven te stichten, omdat er gestaakt werd, die daar een hele campagne van hadden gemaakt, tot aan persoonlijke aanvallen op de leiders van de stakingen toe, draaiden nu als een blad aan de boom om. Eveneens in koor prees men de militaire oefenterreinen aan als de kans om de werkgelegenheid te vergroten. Als de bevolking deze oefenterreinen zou accepteren dan zouden de gebraden duiven hen weldra in de mond vliegen. Groningen zou van een tenachtergesteld gebied uitgroeien tot een van de meest vooraanstaande regio's voor wat de welvaart betreft.

Eén van de destijds vooraanstaande kamerleden van de CHU, de heer Kikkert, viel de eer te beurt om deze plannen bekend te maken. Ik denk, dat van de zijde van de plannenmakers om een gebied te

militariseren wel op enige tegenstand was gerekend, maar dat praktisch de gehele bevolking zich er furieus tegen zou verzetten, dat had men absoluut niet verwacht.

In een ommezien organiseerde de bevolking acties op grote schaal en van zulk een omvang, als voordien niemand voor mogelijk had gehouden. Massaal trok men de straat op. Aan de demonstratie werd door alle lagen van de bevolking deelgenomen: mensen uit het onderwijs, arbeiders, boeren, studenten, vissers enzovoort. Kortom, praktisch iedereen was bij de demonstraties aanwezig en verzette zich tegen de plannen om de streek te militariseren.

Door deze massale druk moesten de plannen wel teruggenomen worden. Dat gebeurde dan ook. Ze werden zogenaamd 'in de ijskast gezet'. Met de bedoeling om later, als de toestand wat 'genormaliseerd' zou zijn volgens de plannenmakers, ze er weer uit te halen.

De hele operatie heeft een einde gemaakt aan de politieke loopbaan van de heer Kikkert. Niets is eenvoudiger voor de rechtse politieke partijen, om als zo'n campagne mislukt, dit af te schuiven op één persoon. Door deze tactiek kunnen de politieke partijen hun handen in onschuld wassen en zijn ze zogenaamd vrij van de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken.

Maar het resultaat van de massale acties tegen de militarisering loog er niet om. Tot aan de dag van vandaag zijn de militaristen er niet in geslaagd om het oefenterrein in Westerwolde tot stand te brengen. Wel is in het Lauwersmeergebied een militair oefenterrein gekomen. De tegenstanders hadden en hebben gelijk. Niet alleen vanuit het oogpunt van zuivere tegenstand tegen het verder opvoeren van militaire krachten, maar ook vanuit het punt van behoud van een stuk natuurschoon dat zijn weerga niet kent. Het Lauwersmeergebied heeft zich na de inpoldering ontwikkeld tot één van de mooiste gebieden van ons land. Dit kan men vaststellen zonder enige vorm van chauvinisme.

De gehele sociaal-economische toestand in de provincie Groningen moest er wel toe leiden dat in de herfst van 1969 de zeer grote ontevredenheid onder de mensen tot een uitbarsting kwam, beginnend met de stakingen in de kartonindustrie.

Vanaf de Tweede Wereldoorlog zijn er in de provincie Groningen haast nooit minder dan 5 procent werklozen geweest, en in een aantal regio's zelfs aanzienlijk minder. Dit kwam door een aantal factoren. Eén daarvan was de verstrengeling van de industrie en de landbouw.

Voor de Tweede Wereldoorlog werkte een zeer groot deel van de beroepsbevolking in de landbouw en de rest in de industrie en in de dienstverlenende bedrijven. Eén van de kenmerken van die industrie was, dat de boeren ook de bezitters van de bedrijven waren en wel in coöperatief verband. De strokartonindustrie was voor het grootste deel het bezit van de boeren die er aandeelhouders van waren. De steenindustrie, hoewel niet in handen van de boeren, had wel rechtstreeks met de landbouw te maken. De grondstof om stenen te maken is klei, die bij de boeren moest worden afgegraven. De zogenaamde melkfabrieken hadden ook direct te maken met een bedrijfstak in de landbouw, namelijk de veeteelt.

Na de Tweede Wereldoorlog vond er niet alleen in ons land, maar in de gehele wereld een technische revolutie plaats in de landbouw. Op praktisch alle gebieden werd handwerk vervangen door machines. Paarden werden vervangen door tractoren, aardappelvelden werden niet meer door honderden mensen geroid, maar een enkele machine verving tientallen en nog eens tientallen arbeidskrachten. Hetzelfde vond plaats bij het oogsten van graan: in plaats van honderden arbeiderskrachten om het koren te 'zichten' (maaien) kwamen er combines, die het werk overnamen. Werkten er voor de oorlog 's winters 5 à 6 arbeidskrachten en in de zomer en herfst soms nog eens 10 à 12 bij een boer, nu had hij deze niet meer nodig.

Het resultaat laat zich raden. In de naoorlogse jaren heeft er een enorme uitstoot van arbeidskrachten uit de landbouw plaatsgevonden. Normaal zou zijn geweest, dat er maatregelen door de achtereenvolgende regeringen zouden zijn genomen om deze arbeidskrachten op te vangen in de industrie en in de dienstverlenende bedrijven. Dit nu gebeurde niet, of maar zeer gedeeltelijk.

Groningen heeft nauwelijks mee geprofiteerd van de enorme industriële opleving die er na de Tweede Wereldoorlog in ons land heeft plaatsgevonden, een technisch-industriële revolutie, die ons land omvormde van een landbouwland tot een hoog-industriële natie. Wat nog niet betekent dat er in de landbouw minder geproduceerd werd dan voor de oorlog. Integendeel, er werd veel meer geproduceerd, maar met minder arbeidskrachten. Op het ogenblik werkt nog zo'n 6 procent van de beroepsbevolking in de landbouw.

Deze technische revolutie vond niet overal gelijkmatig plaats. De kapitalisten die in de industrie investeerden, deden dit natuurlijk daar waar ze de meeste winst konden verwachten. Zij zetten de bedrij-

ven neer waar het hun gunstig leek. Ze hielden totaal geen rekening met een gelijkmatige verspreiding over het gehele land. Zo zagen we dan ook dat de grootste industriële bedrijvigheid naar de grote rivieren ging en in de buurt van de grote havens gevestigd werd. Denken we maar aan het Botlek-gebied en aan Velsen en IJmuiden met de hoogovens. In Noord- en Zuid-Holland was de vraag naar arbeidskrachten hierdoor enorm, dat wil zeggen, er was daar een voortdurend tekort. Dit terwijl er in de regio Groningen, Friesland en Drenthe, maar ook gedeeltelijk in Noord-Brabant, Limburg en Twente een voortdurend overschot van arbeidskrachten was. Deze toestand heeft met zich mee gebracht dat er vanuit deze regio's een sterke migratie naar het westen van het land plaatsvond. Duizenden werkers trokken naar het Westen om daar aan de slag te komen.

Maar niet alleen de migratie nam toe, ook de emigratie naar Australië, Canada en de Verenigde Staten. Verreweg de meeste naoorlogse jaren heeft de provincie Groningen te kampen gehad met een vertrekoverschot. Dit heeft er onder andere toe geleid dat er een vergrijzing van de bevolking plaatsvond. Dit betekent dat in onze provincie het aantal bejaarden de 16 procent nadert. Dat is één van de hoogste percentages in ons land.

Niet alleen vond er een uitstoot uit de landbouw plaats, maar ook uit de traditionele industrie zoals de strokarton. Deze industrie kreeg te maken met plastics en andere soorten verpakking, waardoor de concurrentie niet vol te houden was. Maar ook doordat de technische ontwikkeling in deze industrietak doorwerkte, kon er met honderden mensen minder worden volstaan.

Voor de werkende bevolking heeft deze gang van zaken met zich meegebracht dat de inkomsten ook achterbleven. In vele gevallen waren bijvoorbeeld de lonen in de jaren 1968 en 1969 meer dan 10 procent lager dan in het westen van ons land.

Voeg hieraan toe dat er in Groningen op geen enkele wijze aandacht werd besteed aan het milieu. Jarenlang hebben de bewoners van de veenkoloniën geleden onder onvoorstelbaar vervuilde en stinkende kanalen als gevolg van de lozing van afvalwater door de industrieën.

Al deze factoren tezamen maakte dat de bevolking langzaam maar zeker tot de slotsom kwam dat alleen harde en massale acties een einde aan deze slechte toestand konden maken.

De uitbarsting begon in de kartonindustrie. Jarenlang waren de lonen hier laag gehouden. Het argument dat daarvoor werd gebruikt,

luidde dat er sluitingen dreigden. Door het vragen van meer loon zouden de kartonwerkers de werkgelegenheid in gevaar brengen. Dus zeiden de ondernemers, en het moet gezegd worden, ook een aantal vakbondsbestuurders praatten zo : Wij kunnen niet betalen.

Het resultaat was dat zelfs in de drieploegendienst de lonen nauwelijks 100 gulden per maand uitkwamen boven het destijds geldende minimumloon. Maar de werkers zagen nog iets anders, namelijk dat het niet waar was wat de ondernemers zeiden. Ondanks de lage lonen werden bedrijven gesloten. Eerst de Albion, daarna de Toekomst en de Reiderland. Tegelijkertijd werden er plannen uitgewerkt om tot verdere sanering in deze industrietak te komen.

Maar in 1969 gebeurde er nog iets anders. Er was plotseling een enorme vraag naar karton. De afzet trok dus tijdelijk flink aan. De fabrieken konden praktisch niet aan de vraag voldoen. Toen hadden ook de al gesloten bedrijven nog volop mee kunnen draaien. Deze factor nu, de enorme orderpositie, werd terecht door de werkers gezien als de gelegenheid om de achterstand in de lonen weg te werken.

Trouwens, de gezamenlijke actiecomités die waren blijven bestaan sinds de sluiting van de Toekomst en de Reiderland riepen bijna iedere dag hiertoe op. Wel was het zo dat er steeds nieuwe mensen tot de gezamenlijke actiecomités toetraden en er natuurlijk ook steeds mensen afvielen, of zij migreerden of zij hadden werk gevonden in een andere bedrijfstak. Natuurlijk had de campagne van de gezamenlijke actiecomités, die uiteindelijk tot de staking leidde, invloed onder de werkers en ook op de gang van zaken rond de lonen. Trouwens daarvoor waren die comités ook opgericht, mede omdat de vakbondsleiding haar werk schromelijk verwaarloosde. Dit terwijl meer dan 80 procent van de kartonwerkers georganiseerd was.

Daarbij kwam dat er grote ontstemming heerste onder de kartonwerkers over de cao over het jaar 1969. Terwijl de vakbondsbestuurders stijf en strak volhielden dat er een meerderheid voor de cao had gestemd, hielden de kartonwerkers in Oude Pekela even hardnekkig vol dat dit niet het geval was. Op de bijeenkomst namelijk waar de cao voor het jaar 1969 moest worden goedgekeurd, waren ongeveer 300 werkers in Oude Pekela aanwezig. Daar werd meegedeeld dat er alleen over de overeenkomst tussen de bestuurders en de werkgevers kon worden gepraat maar er kon niets meer aan worden veranderd. Dit liet de minachting die sommige bestuurders voor de kartonwerkers hadden duidelijk zien. Terecht ontstond er over deze gang van zaken grote

ontevredenheid onder de arbeiders. De meerderheid van de leden zei: als we dan toch niets te zeggen hebben, wat doen we dan hier. Het gevolg was dat zeer velen de zaal verlieten. Niet één, maar tientallen leden van de bonden hebben mij later bevestigd dat de cao slechts met een kleine minderheid was aanvaard. Van de zijde van de bestuurders werd dit ontkent. Zij hielden vol dat er weliswaar leden waren weggegaan, maar dat een meerderheid was gebleven en voor had gestemd.

Hoe het ook zij, deze kwestie had de samenwerking tussen de bestuurders en de leden grondig bedorven. Het vertrouwen in de bestuurders was zo ongeveer tot het nulpunt gedaald. Het is voor mij nog steeds niet duidelijk hoe het mogelijk is dat de vakbondsbestuurders, de ondernemers en de provinciale bestuurders de explosieve situatie toen niet inzagen of niet wilden inzien. De signalen die wij opvingen gingen alle in de richting van: staken! De vakbonden hadden toch de kaderleden in de bedrijven. Maar nee, iedereen van de zogenaamde gesettelde macht was horende doof en ziende blind. Voor ons was het alleen de vraag in welk bedrijf de staking zou beginnen.

Dit was het bedrijf de Union. Op een dinsdagmiddag, een week voor de eerste stakingsmaandag werd ik opgebeld op mijn kantoor van de EVC door een personeelslid werkzaam bij de Union. Hij deelde mij mee dat hij morgendienst had, en of ik op woensdagmiddag bij hem langs kon komen. Dit werd door mij toegezegd, zodat ik op woensdagmorgen uit Amsterdam ben vertrokken.

Toen ik samen met de politiek secretaris van de CPN van het district Groningen bij hem thuis in Finsterwolde arriveerde bleek dat hij daar niet was. Zijn vrouw zei ons, dat hij in de tuin was. Wij dus naar de tuin, en inderdaad onze kameraad was daar bruine bonen aan plukken. Het is tot op de dag van vandaag jammer dat er van deze bespreking geen foto's zijn genomen. Hij was op een omgekeerde emmer bonen aan het plukken en voor ons werden ook twee emmers omgekeerd waarop wij konden plaatsnemen.

Toen begon de conferentie tussen ons drieën. Terwijl ik toch al heel wat ervaringen had met stakingen was het mij nog nooit overkomen dat het zo eenvoudig en snel in zijn werk ging als toen de eerste staking bij de Union werd voorbereid. Hij zei mij namelijk dat de werkers bij de Union wilden staken. Hij vroeg dus namens hen of ik bereid was de bijeenkomst van de werkers van de Union voor te bereiden en te leiden. Op mijn vraag of ik daarvoor manifesten moest

maken namens de gezamenlijke actiecomités zei hij heel laconiek dat het niet nodig was. Volgens hem was een briefje op het bord in het bedrijf voldoende. Het ging alleen om de afspraak wanneer en waar de bijeenkomst zou plaatsvinden. Er werd voorgesteld zondag 21 september om 10 uur 's morgens in zaal Sasker te Oude Pekela bijeen te komen. Ik heb hem wel gezegd dat er geprobeerd moest worden de vakbeweging erbij te betrekken en dat er geen leegloop van de vakbond mocht plaats vinden.

Met slechts één mededeling op het bord was zaal Sasker die zondagmorgen stampvol. De bijeenkomst werd zoals afgesproken door mij geleid. Namens het actiecomité stelde ik de looneisen voor, die inhielden dat zowel de dagwerkers als de continuwerkers ruim 40 gulden per week meer moesten ontvangen. Maar er werd ook over de rol van de vakbeweging gesproken. Door mij werd het voorstel gedaan om onmiddellijk overleg te plegen met de vakbondsbestuurders die verantwoordelijk waren voor de gang van zaken in de kartonindustrie. Met deze voorstellen was iedereen het eens. Ze werden dan ook met algemene stemmen aangenomen.

Het overleg met de vakbond vond nog tijdens de bijeenkomst op deze zondagmorgen plaats. Het lid van de bond, de heer Sweertman uit Vriescheloo, lid van de PvdA, nam de organisatie hiervan op zich. Hij telefoneerde met de heer Lievaard die destijds voorzitter van ABC was. Ook werd met de toenmalige districtsbestuurder, de heer Van der Laan, verbinding gezocht.

Geen van beiden was bereid met de leden te overleggen. Ook was geen van beiden bereid naar Oude Pekela te komen. Het overgrote deel van de arbeiders was lid van de bond maar toch bleven de bestuurders consequent weigeren. Hardnekkig bleven zij op het standpunt staan dat zij, en de leden, zich moesten houden aan de afgesloten cao-overeenkomst. Dit terwijl ze wisten dat hier juist grote ontevredenheid over was. Althans over de wijze waarop deze cao was aangenomen.

Door de heer Sweertman werd gezegd dat als zij niet bereid waren overleg te plegen met de vele leden in Oude Pekela, ze Fré Meis zouden verzoeken om de staking te gaan leiden. Hij zei ook dat wat hem betrof er in ieder geval gestaakt zou worden. Het antwoord van de zijde van de bestuurders bleef: Nee! Met de mededeling erbij dat men toch niet zou durven staken, daar had men de moed niet voor. Zo'n opmerking is natuurlijk niet de meest verstandige in zulke moeilijke omstandigheden. Zo kwam er alleen maar olie op het vuur.

Omdat de bonden vierkant weigerden om achter de stakers te gaan staan was het voor ons nodig om een bijzondere tactiek uit te stippelen, één die in zulke omstandigheden de meeste kans van slagen had. Besloten werd om elke maandag te gaan staken, dus één dag in de week. Zo ontstond de situatie dat er vier dagen per week werd gewerkt en soms ook op zaterdag nog een aantal uren. Door deze tactiek konden de werkers zich instellen op een zeer langdurige actie.

Unaniem voor 24-uursstaking, Oude Pekela, 21 september 1969

Maar er was nog een andere reden waarom tot deze actie werd besloten. Van de zijde van de ondernemers en ook van die van de vakbondsbestuurders werd met stelligheid betoogd dat een aantal bedrijven een langdurige staking niet zouden kunnen volhouden. Door de ééndagstactiek lieten we duidelijk merken dat het ons er niet om te doen was de bedrijven kapot te staken, maar dat het ons ging om de loonsverhoging.

Zo vond dan op maandag 22 september 1969 de eerste 24-uursstaking bij de Union plaats. Noch van de zijde van de ondernemers, noch van de zijde van de vakbonden werd een teken van leven gegeven, over de staking geen woord. Daar werd kennelijk gedacht dat het nooit zou lukken om elke maandag maar weer te staken. Nu is het

waar dat dit een bijzonder moeilijke kwestie is, maar in dit geval had men toch buiten de waard gerekend. Er was namelijk een bijzonder hoog moreel onder de werkers in Oude Pekela en ook in de andere plaatsen waar stakingen in de kartonbedrijven zouden beginnen. Verreweg het grootste deel van hen stond vanaf het begin rotsvast achter de staking en had het volste vertrouwen dat het tot een overwinning zou komen.

Waren het de werkers van de Union die het initiatief namen tot de staking, op 29 september, de tweede maandag dat er gestaakt werd, sloeg de staking over op alle kartonfabrieken in Oude Pekela en bovendien op de kartonnagefabrieken, en de Dollard in Nieuweschans. De werkers in de andere bedrijven werden steeds onrustiger en ook de Vrijheid in Veendam ging tot staking over. In alle bedrijven gingen steeds meer stemmen op om aan de staking deel te nemen.

Ik wil er hier de nadruk op vestigen dat de actiecomités - het merendeel van hun leden was lid van de vakbond - het niet op de vakorganisaties als zodanig gemunt hadden. Ook al hadden ze veel kritiek op de houding van hun bestuurders. Ook sommige afdelingsbestuurders distantieerden zich van de staking, dat gold bijvoorbeeld voor de bestuurders bij de Dollard te Nieuweschans. In dit bedrijf was 40 procent van de werknemers georganiseerd. Het bestuur, dat niet achter deze staking stond, trok hieruit de consequentie en trad af. Door de leden werd een nieuw bestuur gekozen dat bestond uit mensen die mede leiding gaven aan de staking. Ook van dit bestuur waren de leden aangesloten bij het actiecomité. Zij voerden een campagne voor de versterking van de bond met als gevolg dat 95 procent van het personeel vakbondslid werd.

De actiecomités waren en zijn dus niet tegen de vakbond maar willen dat de vakbond actief optreedt voor hun belangen, ook als dit tot stakingen moet leiden.

In de pers werd grote aandacht besteed aan de staking. Het moet gezegd worden dat de pers in het algemeen niet onsympathiek over de staking schreef. De verslaggevers meldden natuurlijk niet alleen wat de stakers zeiden, ze vertelden ook wat de tegenstanders van de staking te melden hadden.

Eén van de felste tegenstanders van de staking was de districtsbestuurder van de ABC, de heer J. van der Laan. Hij was aangesloten bij het NVV en kon het niet alleen niet zetten dat de communisten in

Oude Pekela een grote invloed hadden - dit is trouwens nog zo - maar ook zei hij dingen over de bevolking die door praktisch niemand, ook niet door de leden van de bond, werden getolereerd. In het *Nieuwsblad van het Noorden* van 6 oktober 1969 werd daarover het volgende bericht. De heer Van der Laan had een week van te voren een gesprek gehad met één van de verslaggevers van dit blad en had daar onder andere het volgende gezegd:

‘Men is in Oude Pekela vrij links georiënteerd en richt zich tegen het industriekapitaal. Het ontwikkelingspeil in Oude Pekela schijnt vrij laag te zijn en het aantal BLO-kinderen vrij hoog.’

Zelden is over een uitspraak tijdens de staking meer te doen geweest dan over deze uitspraak van de heer Van der Laan. De leden eisten terecht dat deze bestuurder zou verdwijnen. Dit werd dan ook schoorvoetend door de hoofdbestuurders toegezegd, althans, ze zeiden dat er een onderzoek gedaan zou worden naar deze kwestie, en naar de vraag of de heer Van der Laan dit letterlijk had gezegd. Later is Van der Laan overgeplaatst naar een ander district van de ABC in het land. Het was, dat zagen ook de hoofdbestuurders wel in, kennelijk voor de heer Van der Laan onmogelijk geworden om in Oost-Groningen te kunnen blijven functioneren als vakbondsbestuurder.

Maar ook de heer Lievaard, die destijds voorzitter van de ABC was, liet zich niet onbetuigd. In een interview met mij in de *Winschoter Courant* van 14 oktober wees de heer Roel Waalkens mij op het volgende. De heer Lievaard zou mij mijn communistische komaf hebben verweten. Hij zou in dit verband ook gezegd hebben: ‘Als Meis in Rusland zou zeggen wat hij hier heeft gezegd, dan had hij allang achter de tralies gezeten.’ In dit gesprek met de heer Waalkens heb ik toen gezegd dat ik toch ook niet van hem zei dat hij Nixon-aanhanger was. De Communistische Partij van Nederland is autonoom en bepaalt zelf haar beleid.

Als men nu, een groot aantal jaren later, nog eens rustig over deze dingen nadenkt, dan is het haast ondenkbaar dat mensen die allemaal beweren voor de werkers op te komen en die ook in grote meerderheid zeggen dat ze socialistische ideeën hebben, zulke kwaadaardige dingen over elkaar gezegd hebben.

Niet alleen zulke beweringen als die van de heer Van der Laan en van de heer Lievaard deden de ronde, ook werd door een aantal

tegenstanders van de staking beweerd dat ik erop uit was de CPN stemmenwinst te bezorgen en dat ik alleen daarom de staking had georganiseerd. Nu is het zo dat wanneer je lid bent van een politieke partij het een volstrekt legitieme zaak is dat je ook probeert deze partij aan invloed te laten winnen en daardoor bij de verkiezingen meer zetels te laten krijgen. Anders heeft het volstrekt geen zin om lid van een politieke partij te zijn.

Maar niet één van de mensen die mij dit verwijt maakten, stak een vinger uit om een eind te maken aan de zeer slechte toestanden in Oost-Groningen en de zeer lage lonen waarvoor de arbeiders daar in de bedrijven moesten werken. Integendeel, men was fel tegen de staking. Niets was namelijk voor deze mensen gemakkelijker geweest dan om zelf de leiding van de staking op zich te nemen. In dat geval hadden ze wellicht voor hún partij stemmen gewonnen. Vooral de PvdA'ers: de vakbondsbestuurders waren voor een groot deel lid van deze partij. Als deze vakbondsbestuurders hun plicht hadden gedaan dan had de staking de PvdA geen windeieren gelegd.

De heer Waalkens stelde me nog één bijzondere vraag in het genoemde interview: 'Stel dat er een strokartonfabrikant zou komen die u een goede baan aanbood van zo'n 30.000 gulden per jaar. Wat zou Fré Meis dan doen?' Ik ben toen bijzonder boos geworden, want volgens de krant heb ik toen gezegd: 'Dat is een onbehoorlijke vraag. Iemand die zijn principes voor geld verkoopt, is een principeloos iemand.' Dat schijnt met zoveel afkeer door mij te zijn gezegd dat het verder geen toevoeging behoefde, aldus de heer Waalkens. Maar ik moet iedereen teleurstellen, ook de strokartonfabrikanten: mij is nooit een aanbod gedaan, noch financieel, noch voor een baan, om mij op die manier te beïnvloeden.

De ondernemers hadden de tactiek de staking met dreigementen onder druk te zetten: de staking zou de fabrieken kapot maken. Trouwens, het is bekend dat de ondernemers, altijd als er gestaakt wordt, in welk bedrijf van ons land of waar ter wereld ook, het eerst beginnen te piepen over de schade die aan het bedrijf toegebracht wordt. De ondernemers zwijgen natuurlijk over de schade die jarenlang is toegebracht aan de inkomsten van de arbeiders, waar de gezinnen van deze arbeiders onder hebben geleden. Arbeiders nemen vaak jarenlang genoegen met lage lonen alvorens ze eraan gaan denken om eindelijk met een staking aan de schade die hen door de ondernemers is toegebracht een einde te maken.

Die tweede stakingsdag is in vele opzichten een bijzondere geweest. Op die dag gebeurde er nog iets wat mij m'n hele leven bij zal blijven. Bij mijn moeder - mijn vader was toen al overleden - kwam een verzoek van de burgemeester van Oude Pekela binnen of ik mij zo snel mogelijk met hem in verbinding wilde stellen. Omdat ik hiervan niet op de hoogte was en mij bezig hield met de fabrieken langs te gaan om met de stakers te praten en met de leden van de actiecomités te overleggen, was ik pas tegen twaalf uur 's middags op het gemeentehuis.

De burgemeester zei me daar dat er een bericht was binnengekomen van hogerhand, zoals dat heet, dat er een politiemacht naar Oude Pekela zou worden gezonden. Daarvoor nu moest hij als burgemeester zijn toestemming geven. De burgemeester was lid van de PvdA. Uit ervaring wist ik dat als er een grote politiemacht naar Oude Pekela zou komen dit alleen maar provocerend zou werken. De grote vraag was dan ook of de toestand niet voor iedereen onoplosbaar zou worden wanneer die politiemacht er zou komen. Niet alleen de tegenstellingen tussen ondernemers en stakers zouden dan verscherpen maar ook die tussen de stakers en de vakbonden.

Maar de stakingsleiding dacht er niet ook maar één seconde aan om tot gewelddadigheden over te gaan. Bewuste stakers gaan de bedrijven waar ze hun brood verdienen niet vernielen. Ook hebben ze er op geen enkele wijze belang bij om tot gewelddadige acties over te gaan. Stakers moeten een staking zo voeren dat zij het publiek op hun hand krijgen. Dat kan alleen door het publiek te overtuigen van de rechtvaardigheid van de gestelde eisen en de eensgezindheid van de stakers.

In het gesprek met de burgemeester heb ik me garant gesteld dat er op geen enkele wijze ook maar iets zou gebeuren wat onverantwoordelijk zou zijn. De burgemeester ging daarmee accoord op voorwaarde dat, mochten er ongeregelde plaatsen vinden, hij het recht zou hebben alle maatregelen te nemen die hij nodig achtte om de orde te handhaven.

's Middags werd er een grote meeting gehouden bij de Wedderklap - een ophaalbrug - in Oude Pekela. Volgens afspraak waren er niet meer dan twee politieagenten aanwezig. Het werd een grote bijeenkomst, niet alleen van stakers maar ook van honderden belangstellenden. De bijeenkomst verliep zonder één incident. De gezamenlijke actiecomités hadden hun zaken goed geregeld. Ze zorgden ervoor dat

Wedderklap, Oude Pekela, september 1969

er niets verkeerd ging. Deze grote mate van discipline heeft velen ervan overtuigd dat het de stakers er alleen om te doen was betere lonen en arbeidsvoorwaarden af te dwingen. Niet meer en niet minder. De gezamenlijke actiecomités lieten dus zien dat er geen enkele reden was om een grote politiemacht naar Oude Pekela te sturen. Integendeel, de burgemeester kon als het ware later op de dag aan de autoriteiten meedelen dat Oude Pekela deze dag eruit zag als op een zondag, zó rustig was het er. Deze rust was er natuurlijk niet aan het loonfront, daar waren voorlopig de tegenstellingen nog te groot om tot een overeenkomst te komen.

Ook na de tweede stakingsdag bleek dit duidelijk: voorlopig zat er geen beweging in. De fronten - om het zo maar eens te zeggen - gaven elkaar geen haarbreed toe. Dat de ondernemers zich aanvankelijk zo hard opstelden, lag voornamelijk aan de houding van de bestuurders van de bond aangesloten bij het NVV. De gezamenlijke actiecomités en ik als adviseur werden wel steeds benaderd door leden van de christelijke

bonden, die met ons van mening waren dat er een voor de arbeiders gunstig accoord moest komen. Maar ook vonden zij, net als wij, dat er op één of andere wijze contacten tussen de stakers en de ondernemers mogelijk moesten zijn. Zo niet de bestuurders van de ABC. Zij stonden zonder meer op het standpunt dat de stakers het nooit zouden mogen winnen.

Zij adviseerden, althans daar kwam het in de praktijk op neer, dat de ondernemers zich moesten houden aan de met hen afgesloten cao. Met andere woorden, dat de ondernemers hun poot dus stijf moesten houden tegenover de stakers. Het moet gezegd, deze bestuurders waren fanatieker tegen de staking en haar adviseur gekant dan de ondernemers zelf. Dit bleek ook toen later toch, weliswaar via omwegen, gesprekken tot stand kwamen met de ondernemers die tot een oplossing van de staking zouden leiden. Maar daarover later.

Eerst zou ik een aantal voorvallen tijdens de staking willen beschrijven die volgens mij niet aan de vergetelheid mogen worden prijsgegeven. Het ligt voor de hand dat er van de zijde van de pers, de radio en de televisie, een enorme belangstelling voor het verloop van de staking bestond. Door de zeer vele publicaties en uitzendingen werd het 'probleem Oost-Groningen' onder de aandacht van het hele land, en zelfs daarbuiten, gebracht. Negatief soms, maar overwegend positief.

Algemeen werd erkend dat deze regio economisch was achtergesteld vergeleken bij het westen van het land. Maar natuurlijk was het ook zo dat de tegenstanders van de staking niet moe werden te verklaren dat de staking het imago van Groningen benadeelde en dat dit de reden was waarom de ondernemers zich niet in deze regio wilden vestigen. Deze mensen stelden de zaak volkomen op z'n kop. Ze vergaten voor het gemak maar even dat niet één ondernemer, en ook de regering niet, zich tot dan toe ook maar één jota aan dit gebied gelegen had laten liggen.

Het waren dan ook krokodilletranen die dit soort mensen huilden. In feite gaven ze er blijk van dat ze in ieder geval nog niet bereid waren iets voor Groningen en zijn bevolking te doen, nu onder het mom dat door de staking het vestigingsklimaat zou zijn bedorven. Wel beschouwd was zo'n houding inconsequent of, zoals de arbeiders terecht zeiden: laf.

Maar hoe dan ook, de staking was er, met als gevolg dat het voorlopig hard tegen hard ging. De voorstanders deden van alles om

de staking te winnen en het hele gebied te laten profiteren, de tegenstanders om de staking te laten mislukken.

Zo probeerden deze laatsten de indruk te wekken dat er tijdens de staking veel sterke drank werd gebruikt. Men trachtte dit zelfs te bewijzen. Dit ging als volgt: in een naburige kroeg werd een inwoner van Oude Pekela dronken gevoerd. Tijdens de grote vergadering die er elke zaterdagmiddag plaats vond om te besluiten of er de volgende maandag zou worden gestaakt, werd deze man de zaal binnengeloodst. Onmiddellijk werd begonnen met opnamen te maken voor de televisie. Zo, en met zulke methoden wilde men de staking zwart maken.

Maar het actiecomité leerde zeer snel om zulke provocaties de baas te worden. Ik had van te voren iedereen ingelicht waar zij zoal tijdens de staking rekening mee moesten houden. Ook de actiecomité-leden trokken aanvankelijk wat met de schouders en lachten wat over deze voorlichting. Zij konden zich niet voorstellen dat er zulke methoden tegen de stakers zouden worden gebruikt. Maar in de praktijk leert men zeer snel. De televisiemans in de zaal heeft het dan ook geweten. Een aantal leden van het actiecomité omringde hem en heeft net zolang met hem gepraat, en waarschijnlijk ook wel wat gedreigd, totdat hij de belofte deed het niet uit te zenden. Of de betreffende opname nog ergens in het archief zit weet ik niet, maar het is inderdaad na het gesprek tussen de leden van het actiecomité en de opnameman nooit uitgezonden. De dronken man had misschien later koppijn en de cameraman spijt dat hij eraan had meegewerkt, maar het actiecomité had het gevoel dat het nog waakzamer moest zijn om de staking te beschermen.

Een ander probleem waar de tegenstanders van de staking zich mee bezig hielden, was de omstandigheden van de gezinnen van de stakers. Plotseling maakte men zich zorgen hierover. Men had het vooral te doen met de vrouwen. Die arme zielen hadden toch al een laag inkomen, nu moesten die stumperds ook nog een dag in de week missen. Wat een ellende zou dit toch niet met zich meebrengen! Volgens de propagandisten tegen de staking zouden de vrouwen zich dus tegen de staking keren.

Sterker nog, de vrouwen zouden alles doen om hun mannen te bewegen niet meer met de staking mee te doen. Volgens deze roddelaars zou er honger zijn in de gezinnen van de stakers. En het was misdadig wat de gezamenlijke actiecomités en hun adviseur deze vrouwen aandeden. Nu was het zo dat geen enkel arbeidersgezin in Oost-Groningen in weelde leefde. Maar het was ook niet zo dat ze grijs van de honger

zagen. Waar het de bevolking en niet alleen de kartonarbeiders omging, was dat Groningen, en zo men wil het hele Noorden, achtergesteld werd bij het westen van het land in z'n ontwikkeling en dat er daardoor een forse inkomensachterstand was ontstaan. Dat pikte men niet langer. Het was ook één van de oorzaken dat de looneisen nogal fors waren.

In de wetenschap dat de propaganda om de vrouwen tegen de staking op te zetten in volle gang was, wekte het bij het actiecomité dan ook geen verwondering, dat door de mensen van de televisie werd gevraagd of het mogelijk was een gesprek te hebben met vrouwen van de stakers. Na ampel overleg besloot het actiecomité aan zulke gesprekken toe te geven. Dat is dan ook gebeurd. Heel Nederland heeft van deze gesprekken kunnen genieten via de televisie. De vrouwen stonden fierkant achter de staking van hun mannen. Op de vragen van de reporter over het belegde brood en dergelijke werd geantwoord: 'Dan nog maar wat minder, maar wij vrouwen staan achter onze mannen en de strijd gaat door tot de overwinning is behaald!'

Weer was er een propaganda-truc mislukt. Dit maakte de positie van de tegenstanders van de staking het er natuurlijk niet gemakkelijker op. Het effect was namelijk dat de bevolking steeds meer vertrouwen in de leiding van de staking kreeg. Juist omdat er niets werd verzwegen en alles zeer openlijk, voor iedereen controleerbaar werd gespeeld. Nu konden de tegenstanders ook niet weten wat het actiecomité wél wist. Wij hadden namelijk vanaf het begin de grootst mogelijke steun voor de staking van de vrouwen gehad. Zo zelfs, dat een aantal vrouwen bij de poorten van de fabrieken kwam om te laten zien dat zij de staking steunden. Bij één fabriek was het zo dat elke maandag een man naar binnen ging die het voor zijn grote gezin niet verantwoord achtte om te gaan staken. En elke maandag werd hij netjes binnen gelaten. Niemand die hem een strobreed in de weg legde. Elke maandag echter verscheen ook zijn vrouw, een minuut of tien na hem. Ook zij ging naar binnen, om even later met haar man weer naar buiten te komen.

Voor alle duidelijkheid nog een keer: de vrouwen van de kartonarbeiders hebben net als de mannen een groot aandeel gehad in het uiteindelijke resultaat van de staking. Dit alles neemt natuurlijk niet weg dat er financiële problemen in de gezinnen van de stakers waren. Die waren er al voor de staking. Waren die er namelijk niet geweest dan was het niet tot een staking gekomen voor hogere lonen. Bij de aanvang van de staking nam het actiecomité dan ook direct maatregelen

om de nodige gelden binnen te krijgen. Er werd een girorekening geopend en er werden vele steunlijsten uitgezet.

Het resultaat van de geldactie was overweldigend. Letterlijk uit het hele land werd het stakingsgeld gestuurd. Velen zoals de bouwvakkers uit Amsterdam en de Nederlandse Vrouwen Beweging (NVB) kwamen het geld brengen, maar er werd ook zeer veel op de giro gestort. De stakers zelf en hun vrouwen bewezen ook in de geldactie hoe deze staking hún staking was en dat ze bereid waren tot het uiterste te gaan om de staking tot een overwinning te brengen. Iedere week weer haalden ze duizenden guldens op bij de bevolking. Een bevolking die dat ook graag deed.

Het is bekend dat bij acties van welke aard ook zeer precies met het geld moet worden omgegaan. Niets kan een staking meer schaden dan verkeerd omgaan met de gelden. Hier was het actiecomité zich ten zeerste van bewust. En ook ik had er de nodige ervaring mee.

Als eerste maatregel werd besloten dat er een zeer strenge controle zou komen op de binnenkomende gelden. Die werden direct bij de bank gedeponneerd. Ook werd besloten een precies overzicht te maken van de inkomsten en de uitgaven. Dit zou aan de bevolking per manifest bekend worden gemaakt. Dat is dan later ook gebeurd. De bevolking kon zo nagaan waar het bijeengezamelde geld voor werd gebruikt. Deze maatregelen waren nodig omdat de tegenstanders van de staking steeds weer pogingen deden de staking zwart te maken.

Zo gingen er geruchten dat de adviseur van de staking uit de binnengekomen gelden werd betaald. Ook gingen er geruchten dat het geld door de CPN zou worden gebruikt om haar invloed onder de bevolking te versterken. Wanneer echter navraag werd gedaan waar deze kwaadsprekerij vandaan kwam, had natuurlijk niemand iets gezegd. Wel kwamen er op mijn adres tientallen anonieme brieven binnen. Een paar van deze zijn gelezen, de andere zijn allemaal in de vuilnisemmer verdwenen.

In een strijd als de kartonstaking worden zij die leiding geven aan de actie nogal eens gewaar wat voor kwaadaardige mensen er rondlopen. Het slechte karakter van anonieme brieven schrijvers komt vooral naar voren uit de anonimiteit zelf. Maar er kwamen niet alleen kwaadaardige brieven van het allerslechtste soort binnen, honderden mensen schreven mij dat ze het met de staking eens waren en zegden steun toe. Deze brieven waren niet anoniem maar ondertekend met naam en adres. Het actiecomité kon met zulke brieven werken. Met de

schrijvers werd contact opgenomen om te overleggen op welke wijze de activiteiten om de staking te winnen konden worden vergroot.

Eén brief is me altijd bijgebleven. Dat was een brief van een vrouw die schreef dat er bij haar thuis een aantal mannen bijeen was geweest om over de staking te praten. Het waren tegenstanders van de staking. Tijdens deze bijeenkomst werd besloten om de adviseur en zijn auto met stenen te bekogelen als hij op weg zou gaan naar Oude Pekela. Men wist welke weg ik nam om naar de stakers te gaan van Groningen naar Oude Pekela. Deze vrouw schreef dat het verstandiger zou zijn om een andere weg te nemen; zij stond achter de staking.

In overleg met de leiding van het actiecomité werd besloten om de mannen voor joker te zetten. Het actiecomité had natuurlijk op hardhandige wijze kunnen optreden tegen de stenengooiers maar het besloot dat deze mannen niet te gunnen. Op geen enkele manier wilden wij deze mensen het plezier van de publiciteit geven. Het besluit werd genomen om langs een andere weg te gaan. Er zijn niet alleen meer wegen die naar Rome leiden maar er zijn ook meer wegen die van Groningen naar Oude Pekela gaan.

Dit alles heeft echter niet kunnen voorkomen dat toch een aantal ruiten van de NSU waarin ik reed zijn gesneuveld. Toch overheerste het positieve verreweg, ja duizenden malen, het negatieve van de tegenstanders van de staking.

De tweede week van de staking was het actiecomité in staat een eerste betaling te doen aan de stakers met grote gezinnen. Er was namelijk besloten om in ieder geval die mensen te helpen die er financieel het moeilijkst voorstonden. Maar na een paar dagen bleek reeds dat er meer kon gebeuren. Het actiecomité kon bekend maken dat de campagne voor het ophalen van de financiën zo goed liep dat er aan elke staker een uitkering kon worden verstrekt.

De uitbetaling vond iedere zaterdag plaats. Dit was het gemakkelijkst voor de mensen omdat er toch elke zaterdagmiddag vanaf 5 uur een stakersvergadering plaatsvond. Op deze vergaderingen werd de stand van zaken besproken en werd steeds opnieuw de beslissing genomen om op maandag te gaan staken.

Ook bij de uitkeringen probeerden tegenstanders van de staking deze in discrediet te brengen bij de bevolking, want zelfs tijdens het uitkeren aan de stakers vonden er provocaties plaats. Het actiecomité dat zeer snel leerde om de vele publicaties en geruchten te doorgronden had ook maatregelen genomen om tijdens de uitbetalingen een zeer strenge controle uit te oefenen. Dit ging als volgt in z'n werk.

Er werd in hotel 'Het Gemeentewapen' een rij tafels neergezet, voor iedere fabriek waar gestaakt werd één tafel. Duidelijk werd op elke tafel de naam van de fabriek geplaatst. Niemand kon zich daarin vergissen. Aan de stakers werd bekend gemaakt dat men uitsluitend een uitkering kon ontvangen aan de tafel van de fabriek waar men werkte. Aan elke tafel zaten twee mannen van het actiecomité die de uitbetaling regelden. Elke staker ontving 25 gulden en 2 gulden voor elk kind. Er werden zoveel mogelijk gegevens gevraagd om na te kunnen gaan of men inderdaad op de betreffende fabriek werkzaam was. Maar het actiecomité had nog een andere maatregel genomen om controle uit te kunnen oefenen.

Er was achter de actiecomitéleden die de uitbetaling regelden een lang gordijn gespannen. Hier stonden achter elke tafel twee mannen van elke fabriek waarvan wij bijna zeker wisten dat ze het hele personeel kenden.

Natuurlijk kunnen er mensen zijn die zeggen: 'Moet dat nou, moet er nu een zo strikte controle zijn? is dat niet wat overdreven, zouden er werkelijk mensen zijn die zouden proberen om op onrechtmatige wijze stakingsgelden te innen?'

Ja, die zijn er, niet veel, maar er zijn zulke mensen. Dat deze door het actiecomité getroffen maatregelen niet overbodig waren bleek later. Op een bepaald moment tijdens de uitbetaling die in het algemeen zeer vlot verliep en waarvoor grote belangstelling was van de zijde van het publiek vervoegde een man zich bij de tafels. Zoals bij iedereen werd ook zijn naam gevraagd, en of er ook kinderen waren. Het aantal kinderen, zei hij, was twee. Deze man zou dus recht hebben op een uitkering van 29 gulden. Maar hij kwam van een koude kermis thuis.

Achter het gordijn hadden de twee mannen van de fabriek rustig gewacht hoe de zaak afliep. Ze hadden de naam gehoord, het aantal kinderen, bovendien hadden ze met de rust van fabrieksarbeiders die jarenlang in het collectief werken, gewacht tot nadat de betaling was verricht. Op dat moment traden zij naar voren en vroegen de betreffende man sinds wanneer hij in de fabriek werkte. Als bij een verhoor werd hem gevraagd waar hij werkte, in de baan of bij één of andere machine of in het ketelhuis. Binnen een paar minuten viel de man door de mand en moest hij toegeven dat hij geen kartonarbeider was.

Hij wilde, zei hij, controleren of de controle wel waterdicht was en of men niet op een heel gemakkelijke wijze gelden kon innen via het actiecomité. Dit geloofde natuurlijk niemand. Zowel de comité-

leden als de stakers die aanwezig waren om hun uitkering te halen waren woedend.

Met de allergrootste moeite waren wij in staat deze man heelhuids het gebouw uit te krijgen. De aanwezige stakers waren in staat geweest geweld te gebruiken tegen zo'n provocateur. Die gevoelens waren volstrekt begrijpelijk en volkomen juist. Maar de leiding van de staking had andere zorgen. Zij wenste onder geen beding relletjes rondom dit soort zaken. Wat natuurlijk de bedoeling was van mensen die zulke dingen deden. Een aantal van ons heeft de man dan ook naar buiten geloodst, zodat hij kon verdwijnen. In feite mag hij de leden van het actiecomité wel dankbaar zijn dat hij heelhuids het gebouw heeft kunnen verlaten. Wanneer wij hem aan de woede van de stakers hadden overgelaten, was het ontegenzeggelijk anders met hem afgelopen.

Dit alles laat zien dat de maatregelen van het actiecomité niet overbodig of overdreven waren maar volstrekt terecht. Waren deze maatregelen er niet geweest dan had men een campagne tegen het actiecomité kunnen beginnen met als argument dat iedereen maar geld had kunnen halen.

De uitkering aan de stakers - die voor meer dan 80 procent in de bonden georganiseerd waren - werd verstrekt op voorwaarde dat wanneer de bonden tot uitkering zouden overgaan de door het actiecomité uitgekeerde bedragen zouden worden teruggestort. Zeer vele kartonwerkers hebben daaraan voldaan, toen de bonden inderdaad later tot uitbetaling van de stakingsdagen overgingen. Alle gelden die onder het beheer van de gezamenlijke actiecomités zijn gebleven, zijn uitsluitend voor actie uitgegeven, ook in de jaren na de kartonstaking.

Nu nog, ruim 18 jaar na de staking is er een bedrag van 2600 gulden in kas dat ook bestemd is voor actie ter verbetering van de positie van de bevolking in Groningen.

Eén van de mensen die duidelijk liet blijken dat hij het met de staking niet eens was, was de heer Sake van der Ploeg, die in de periode van de staking lid van de Tweede Kamer was voor de PvdA. Zoals bekend werd deze een aantal jaren later burgemeester van Oude Pekela. De heer Sake van der Ploeg was bekend door de langdurige staking bij de Ommelanden, een zuivelfabriek in de stad Groningen, in 1952. Deze staking had negen maanden geduurd. Men zou denken dat zo iemand wel ongeveer zou kunnen weten wat er zoal komt kijken wanneer er een staking uitbreekt. De heer Van der Ploeg was eerst secretaris en later voorzitter van de Bond van Zuivelwerkers, aangesloten

bij het NVV. Hij was dus vakbondsbestuurder en kon uit hoofde daarvan de gehele problematiek kennen die speelde tussen arbeiders, de vakbeweging en de ondernemers.

Maar nee, in zijn hele optreden geen spoor van sympathie voor de staking, ja zelfs geen begrip voor het feit dat zoiets kon gebeuren. Met volle kracht ging deze man te keer tegen de staking en tegen mij als adviseur. En natuurlijk was tegen de adviseur alles geoorloofd. Het kon niet grof genoeg zijn. In de pers kon men lezen hoe deze vakbondsbestuurder over de staking dacht.

Volgens de *Winschoter Courant* van zaterdag 18 oktober zei de heer Sake van der Ploeg onder de kop 'Sake van der Ploeg: Wat Fré Meis doet is een misdaad':

'Ik zeg het ronduit in het gezicht van Fré Meis. Het is een misdaad tegen de strokartonarbeiders te zeggen: Ik beïnvloed ze niet. Ze moeten zelf beslissen of ze willen staken. Het is een misdaad als degene die geen enkele verantwoordelijkheid heeft aanvaard en niet durft te aanvaarden ervoor springt en zegt: zo lang mogelijk doorstaken. Het is een misdaad om van zaterdag tot zaterdag te laten beslissen over de staking en uiteindelijk, als er rotzooi komt, naar Groningen te verdwijnen en met het gat dichtgeknepen te zitten als ze 48 uur willen staken. Het is een misdaad om de arbeiders niet voor te houden dat het de werkgever wel eens goed gelegen zou kunnen komen, die staking.'

Dit alles had de heer Sake van der Ploeg gezegd tijdens een openbare vergadering in het NVV-gebouw van Winschoten. Dat ik hierover schrijf is niet ter meerdere glorie van mezelf. Mij is dit bijgebleven vanwege het feit dat, voor zover ik weet, verder niemand zulke woorden in de mond genomen heeft over de adviseur van de staking. Niet van de zijde van de regering, van kamerleden, provinciale bestuurders, gemeentelijke autoriteiten en ook niet van de zijde van de ondernemers werd dergelijke taal gehoord.

Natuurlijk riepen de ondernemers om het andere woord dat door het optreden van de adviseur de bedrijven kapot werden gestaakt, dat het imago van het Noorden zou worden bedorven, enzovoort. Maar voor zover ik weet heeft niemand de adviseur als misdadig betiteld. Dat kan ook moeilijk omdat er onder een reeks van stakingen, zowel in de karton als daarna, geen ei is gebroken. Hoe het ook zij, kennelijk was het zo dat bepaalde groeperingen plannen hadden om mensen in

het veld te sturen die de positie van de adviseur moesten ondergraven.

Ik ben er nooit achter gekomen wie het initiatief hiertoe had genomen, maar op een dag tijdens de staking werd bekend dat de heer Sake van der Ploeg de adviseur uitdaagde voor een debat. Het moet gezegd, het was in ieder geval een waagstuk van hem. Hij had kunnen weten wanneer hij er ook maar even over nagedacht had dat ik een thuiswedstrijd speelde, zoals dat heet.

Hij had ook kunnen weten dat ik tamelijk goed op de hoogte was van de problematiek van de provincie Groningen en van het Noorden. Maar bovendien dat ik vanaf 1951 bestuurder was van de Transportarbeidersbond, aangesloten bij de EVC, en als zodanig wel enige ervaring had met stakingen en ook met de verhoudingen op het gebied van de vakbeweging. Als het initiatief voor het debat van de heer Sake van der Ploeg zelf is uitgegaan, was het onverstandig. Maar als het in overleg is gegaan of op voorstel van anderen, dan heeft het er alle schijn van dat anderen zich schuil hebben gehouden achter de heer Van der Ploeg en hem het veld hebben ingestuurd om de adviseur te bestrijden. Maar zoals gezegd, dit alles is voor mij tot op vandaag de dag een raadsel gebleven. Het debat werd echter door mij, in overleg met de gezamenlijke actiecomités, niet afgewezen.

De voorbereiding van het debat was ook zeer vreemd en heeft bij mij grote twijfel doen ontstaan over de vraag of het voorstel alleen van de heer Van der Ploeg kwam of van meerdere personen. Want hoe vindt normaliter de voorbereiding van zo'n debat, als het gaat tussen twee personen van verschillende organisaties en verschillende politieke partijen plaats? Dan wordt er van te voren toch overleg gepleegd over de keuze van de zaal, over de verdeling van de spreektijd, over wie voorzitter is en meestal is het zo dat beide partijen een voorzitter leveren en dat wanneer de één spreekt de ander een voorzitter levert. Maar niets van dit alles gebeurde. Voor mij was er alleen de uitnodiging tot het debat en verder niets.

Op zich was dit natuurlijk vreemd en deed ons op onze hoede zijn. Wel was bekend dat het debat plaats zou vinden in de stad Groningen. Dat was op zichzelf al opmerkelijk. Niet omdat de stad Groningen geen goede stad was of geen debat verdiende, maar het zou meer voor de hand gelegen hebben wanneer het debat in één van de plaatsen waar gestaakt werd zou worden gehouden. Wanneer ik zelf bij de voorbereiding was betrokken, zou dit ook mijn voorstel zijn geweest. Hier immers, in het stakingsgebied, was de betrokkenheid

overweldigend. Maar de opzet van het debat werd, zoals gezegd, op een zeer vreemde manier voorbereid.

Voor de bewuste dag dat het debat plaats zou vinden, werd een zaal gehuurd in het gebouw Het Tehuis in de stad Groningen. Daar zou een groot aantal bestuurders van vakbonden en politieke partijen, allen tegenstanders van de staking, worden uitgenodigd.

De bedoeling van deze opzet was om gezamenlijk mij, de staking en de CPN eronder te ploegen, allen tegen één, dan moest de nederlaag wel vast staan. Voor mij blijft het altijd een raadsel hoe mensen zoiets kunnen voorbereiden. Het kan niet anders of de uitdagers voelden zich enorm zwak, er is geen andere conclusie mogelijk. Maar het liep anders dan de heer Van der Ploeg en zijn makkers zich hadden voorgesteld.

Tijdens de staking had een jongeman, werkzaam in de jongerenorganisatie van de PvdA, zich met mij in verbinding gesteld. Deze jongeman had gevraagd of hij met mij naar de bijeenkomsten van de stakers mee mocht. Nu, waarom zou dat geweigerd worden? Daar was geen enkele reden toe. Zo gebeurde het dan ook dat deze jongeman meeking naar de stakers. Zoals zovelen werd hij ook bij mijn moeder en jongste zuster en zwager, die bij elkaar woonden in Oude Pekela, goed ontvangen en kon hij natuurlijk meeëten.

Vooral op advies van deze man plaatste de jongerenorganisatie van de PvdA zich achter de staking en hielp actief mee om deze tot een goed einde te brengen. Maar er gebeurde nog iets anders. Het bleek dat dezelfde man ook op de hoogte kwam van de opzet van het debat in Het Tehuis. Deze man - en kennelijk ook vele anderen - vond de opzet van het debat zó oneerlijk dat er werd besloten mij ervan op de hoogte te stellen. Zo kwam het dat mij per telefoon werd meegedeeld welke bedoeling men had met de debatvergadering. Mij werd geadviseerd: 'Zorg dat er ook van jouw kant mensen zullen zijn'.

Deze tip was natuurlijk niet aan dovemansoren gegeven. Onmiddellijk werd een aantal actiecomitéleden op de hoogte gebracht. En op de avond van het debat waren er meer mensen aanwezig dan de organisatoren van het debat zich hadden voorgesteld. Aanvankelijk was de benedenzaal van Het Tehuis gehalveerd door een gordijn, maar het bleek al snel dat het gordijn weg moest, de andere helft van de zaal moest ook worden gebruikt.

Het debat werd geopend door de heer Van der Ploeg. Aangekondigd werd dat het debat gehouden werd op verzoek van de Federatie Jongeren Groepen (FJG) van de PvdA. In ieder geval was iemand van

de PvdA voorzitter op deze avond. Later werd hij wethouder in de stad Groningen, het was de heer Barmmentloo. Uit de eenzijdigheid van de leiding van de bijeenkomst bleek, dat de man die mij gewaarschuwd had, volkomen gelijk had. Er was geen sprake van twee voorzitters, één van de PvdA en één van de CPN, integendeel, de CPN werd buiten de leiding gehouden. De enige inbreng kwam van mijn kant, de rest achter de tafel was allemaal PvdA.

Wat dat betreft had Sake van der Ploeg dus ook niet te klagen. Hij was om zo maar te zeggen door de mensen die de bijeenkomst hadden voorbereid aan alle kanten gedekt.

Kennelijk was het toch uitgelekt dat ik op de één of andere manier was ingelicht, omdat twee dagen voor het debat berichtjes in de kranten in het Noorden verschenen die de bijeenkomst aankondigden. Dit was aanvankelijk niet de bedoeling, de bijeenkomst zou tot het laatst in stilte worden voorbereid en pas op de dag zelf zou de pers worden ingelicht. Dit is althans de informatie die mij daarover had bereikt. Hoe het ook zij, een groot deel van de gang van zaken zal wel altijd in het duister blijven.

Het debat verliep zoals door het actiecomité werd verwacht: de heer Van der Ploeg was fel tegen de staking. Hij wrong zich in allerlei bochten om aan te tonen dat er tijdens de lopende cao niet gestaakt mocht worden. Hij zei ook dat de bonden niet tot een uitkering van de stakingsdagen aan de leden over zouden moeten gaan, hij vond dit een terecht standpunt. Het verstrekken van uitkeringen zou volgens hem namelijk betekenen dat de bonden achteraf toch hun goedkeuring aan de staking zouden geven.

Met geen woord praatte hij over het foutief optreden van de vakbondsbestuurders en over de uitlatingen van bijvoorbeeld de heer Van der Laan. Van der Ploeg beweerde dat Fré Meis de arbeiders had aangezet tot staken. Hij, Sake van der Ploeg, nam Fré Meis het aanzetten tot staken zeer kwalijk. Hij wond zich hier nogal over op.

Het was geen wonder dat door het debat zo te voeren Van der Ploeg ervoor zorgde dat de zaal zich tegen hem keerde en het overgrote deel van de aanwezigen Fré Meis gelijk gaf. Het *Nieuwsblad van het Noorden* berichtte dan ook de volgende dag dat Fré Meis bij de jongeren van de PvdA de meeste punten scoorde.

Met het verwijt dat Meis de kartonarbeiders had aangezet tot staken gaf de heer Van der Ploeg blijk als vakbondsbestuurder niet veel verstand van zaken te hebben en er geen jota van te begrijpen.

Nergens ter wereld zullen namelijk arbeiders zich tot een staking laten aanzetten als zij niet volstrekt achter de eisen staan. Dit was ook zo in de karton. De eisen dáár waren juist gekomen uit de bedrijven zelf en daarom ook werden ze gedragen door de overweldigende meerderheid van de kartonarbeiders. Helemaal schoot de heer Van der Ploeg naast de roos met zijn bewering dat men met de staking tijdens de cao-looptijd niets zou bereiken. Dit terwijl later bleek dat de ondernemers een uitkering ineens betaalden en dat juist door de staking een loonsverhoging in het contract kon worden opgenomen voor 1970, het jaar daarop dus. En deze loonsverhoging loog er niet om. De stakers hadden als het ware het bed opgemaakt voor de vakbondsbestuurders die met de directies de cao moesten afsluiten.

Helemaal bont maakte Van der Ploeg het door de staking te bestempelen als EVC-methoden en dat de EVC aan deze tactiek ten gronde zou zijn gegaan. Ook in dit vraagstuk gaf hij blijk er niets van te begrijpen. De EVC is niet omgevormd omdat het geen bestaansrecht zou hebben, maar om de eenheid te versterken binnen het NVV en onder de arbeiders. Ook nu nog zou er zonder meer ruimte zijn voor een EVC, met misschien meer invloed dan in de jaren zestig. Maar ook nu zal niemand erover piekeren om de EVC opnieuw op te richten. Meer dan ooit is ook vandaag de dag eenheid tegen het grootkapitaal nodig, dat wil zeggen eenheid tegen rechts dat de gevolgen van de crisis op de arbeidersklasse afwentelt. Het was aan de heer Van der Ploeg zelf te wijten dat het vrij eenvoudig was hem van repliek te dienen. Ik zei dan ook tegen hem dat wanneer wij de lippen van elkaar zouden doen meer dan de helft van de kartonarbeiders voor de bond zou bedanken en uit het NVV zou gaan. Met het EVC ging het niet om het bestaansrecht maar om de juiste politiek van eenheid.

Tijdens het debat werd er weinig over gesproken dat de heer Van der Ploeg Fré Meis misdadig optreden had verweten. In een interview met *Vrij Nederland*, op 11 april 1970, is hij daar nog eens op terug gekomen. Door de verslaggever werd toen tegen hem gezegd: 'U hebt de praktijken van Fré Meis zelfs misdadig genoemd. Ziet u dat nog zo?' Het antwoord van de heer Van der Ploeg daarop was als volgt: 'Ik heb gezegd dat wat Fré Meis doet uit het oogpunt van vakbewegings-tactiek misdadig is, en daar blijf ik bij.'

Dit was dus iets anders dan wat in de *Winschoter Courant* van 18 oktober stond. Daar stond met een grote kop boven het artikel 'Sake van der Ploeg: Wat Fré Meis doet is een misdaad'. Het verwondert

me nog steeds dat iemand die zich zo liet gaan over een staking, die praktisch de hele provincie Groningen in beroering bracht in dat interview met *Vrij Nederland* zei: 'De E van eerlijk wordt in de politiek met een vette letter geschreven.'

Het is maar hoe men het opvat. Doelende op de kartonstaking zei de heer Van der Ploeg verder in *Vrij Nederland*: 'Fré Meis bevond zich in een situatie die hij helemaal aankon. Ik neem het hem ook niet kwalijk dat hij die heeft uitgebuit, ik zelf had het misschien nog twee keer zo erg gedaan. Hij had alles mee, hij spreekt goed, hij is geboren in Oude Pekela, en hij had ook de moderne communicatiemiddelen mee, de kranten, de t.v. Toen er in 1927 en later in 1932 een staking was onder de landarbeiders, wist nog geen vijf percent van het Nederlandse volk wat er precies aan de hand was. Dat kwam niet verder dan de brug van Zwolle. Van die sigarenmaaksters weet nu iedereen, en later zit de hoofdfiguur met een pruik op in 'Wat doe je voor de kost'.

Dit is in feite prietpraat achteraf. Achteraf kijkt men een haas in z'n kont. Maar hoe zou het zijn geweest als de bestuurders van de bonden, inclusief Sake van der Ploeg, mee hadden gedaan en dan twee keer zo hard als ik. Dan waren voor het gehele Noorden de lonen zo opgetrokken dat de totale achterstand in een klap zou zijn weggewerkt. En wat een publiciteit zouden we dan méér hebben gehad, denk maar eens aan de bevriende omroep van de heer Van der Ploeg, de VARA. Dan was het ook niet nodig geweest dat de arbeiders in de zuivelindustrie, in de bedrijfstak waar de heer Van der Ploeg verantwoordelijk voor was, mij opbelden of ze mijn naam mochten gebruiken in de onderhandelingen met hun directies.

Ik schrijf dit niet uit rancune van mijn kant. Ik had over meerdere personen kunnen schrijven die nu niet bepaald de leukste dingen over mij zeiden, maar omdat de heer Van der Ploeg in ieder geval de courage bezat om openlijk in debat te gaan over de vraagstukken van de staking en het optreden van de vakbond daarin, vond ik het aardig om het te vermelden.

Toen na de derde stakingsdag bleek dat van de zijde van de bij het NVV aangesloten bond op geen enkele wijze bereidheid werd getoond om te praten over een oplossing, moesten er andere wegen worden bewandeld. Het werd steeds duidelijker dat de contacten tussen mensen van de christelijke bonden en de gezamenlijke actiecomités werden versterkt. Bij één van de plaatselijke bestuurders te

Oude Pekela vonden er over de oplossing van de staking gesprekken plaats.

Tegelijkertijd ondernam het actiecomité nog andere stappen om tot een oplossing van de staking te komen. Dit gebeurde niet vanuit het oogpunt dat de stakers het niet langer zouden kunnen bolwerken, integendeel, gezien de giften die bij het comité binnenkwamen waren de stakers in staat nog vele weken de staking vol te houden. Maar stakers weten, dat vanaf het moment dat de staking begint, er moet worden begonnen om tot een oplossing te komen. Arbeiders staken niet om te staken, maar om hun eisen ingewilligd te krijgen. Daarom zal altijd geprobeerd worden om de staking zo kort mogelijk te houden.

Dit was ook zo in de kartonstaking. In alles hadden de stakers laten blijken dat ze de schade, ook voor de ondernemers, beperkt wilden houden. Dit bleek ook uit de tactiek van één dag staken en vier dagen werken. De stakers gaven ook de vakbondsbestuurders de volle kans om de staking tot een goed einde te brengen, maar dezen wilden niet. Integendeel, zij belegden een vergadering met als doel de staking te breken. Toen langs deze weg geen garen was te spinnen met deze heren, was het actiecomité wel verplicht om andere wegen te zoeken. En deze wegen waren er. In overleg met de stakingsleiding stelde ik mij in verbinding met burgemeester Boekhoven sr. die ik kende omdat we allebei lid waren van de Provinciale Staten van Groningen. De burgemeester voor de PvdA en ik, zoals men weet, voor de CPN. Ik moet zeggen dat het telefoongesprek tussen ons beiden buitengewoon prettig verliep. Mijn vraag was of hij bereid was mee te werken aan een commissie van goede diensten om te bemiddelen in de staking. Hij stemde toe.

Deze burgemeester en nog twee andere zijn toen aan de slag gegaan. Zij hebben gesprekken gevoerd met de ondernemers. Wij werden volledig op de hoogte gehouden van alle gesprekken. Een aantal dagen hebben zij toen touwgetrokken over een te vormen accord. Terwijl gedurende de week de burgemeesters doorgingen met alle betrokken partijen gesprekken te voeren, ging het actiecomité gewoon door met de voorbereidingen voor de volgende staking op maandag.

Zover is het echter niet gekomen. Aan het eind van de week kwam een oplossing steeds duidelijker in zicht. Deze oplossing was: een uitkering ineens over de laatste paar maanden van 1969 en een aanzienlijke loonsverhoging in de cao van 1970. Het kwam er op neer dat de verhoging van de laatste maanden in de cao van 1970 zou worden

verwerkt, en daar bovenop de verhoging voor het jaar 1970. De loonsverhoging die door de werkers was geëist werd niet helemaal bereikt, maar alles bijeen kwam het erop neer dat er een verhoging werd bereikt van meer dan 35 gulden per week.

Maar ja, ook al was ik ervan overtuigd dat de kans voor een oplossing er was, niet iedereen was deze overtuiging toegedaan. Vooral een meerderheid binnen het actiecomité was dit niet. Op de zaterdag, waarop opnieuw moest worden besloten of er de volgende maandag gestaakt zou worden, is er tussen het actiecomité en mij heel wat afgepraat. De grote meerderheid van het comité wilde dat de ondernemers helemaal plat op de rug zouden gaan liggen, zoals dat heet. Zij wilden voor geen stuiver minder weer aan het werk. De eisen moesten volledig worden ingewilligd. Toen bleek voor mij nog weer eens dat het soms gemakkelijker is om een staking te beginnen dan om haar te beëindigen.

Dit kwam natuurlijk ook door het feit dat de beide fronten, om het zo maar te zeggen, wekenlang keihard tegenover elkaar hadden gestaan. 's Middags om 4 uur was het mij nog steeds niet gelukt om de meerderheid van het actiecomité ervan te overtuigen het accordé te sluiten, dat een einde aan de staking zou maken. Van de 53 comitéleden waren slechts 8 voor het beëindigen van de staking. Zij accepteerden de voorstellen van de burgemeesters-commissie. 45 comitéleden wilden echter niet eerder aan het werk als de eisen niet voor de volle honderd procent werden ingewilligd.

Een begrijpelijk standpunt, maar volgens mij, tactisch onjuist. Het niet willen sluiten van een redelijk accordé zou hebben betekend dat er een zeer langdurige staking zat aan te komen. Dan zou het gaan om een 'gouden of ijzeren' staking, zoals in Amsterdam een staking om 'alles of niets' wordt genoemd. Dus doorvechten tot de bodem met de ondernemers. Daarbij moest ernstig rekening worden gehouden met de publieke opinie, als de voorstellen zouden worden afgewezen. Er zou zeker een enorme discussie zijn ontstaan, dat was zeker.

Om 5 uur die zaterdag was de opkomst van stakers en belanghebbenden overweldigend. Iedereen wist natuurlijk dat er gesprekken plaats vonden. Men wilde weten of er een accordé zou worden gesloten of dat er maandag opnieuw zou worden gestaakt. Het actiecomité gaf mij toestemming, hoewel een meerderheid niet van plan was om de staking te beëindigen, om de voorstellen aan de stakers voor te leggen.

Dit is dan ook gebeurd. In een redevoering, waarin ik nog eens inging op het ontstaan van de staking, het waarom van de eisen, de houding van de vakbondsbestuurders, de enorme solidariteit van de bevolking, het binnenkomen van de financiën, het verstrekken van de uitkeringen enzovoort. Ook stelde ik dat de staking nog lange tijd kon worden volgehouden. Dat er geen financiële noodzaak was haar te beëindigen. Hierna zette ik uitvoerig uiteen wat de voorstellen over de laatste maanden van 1969 inhielden en wat het zou betekenen voor de cao van 1970. Ik deelde mee dat de meerderheid van de stakingsleiding de voorstellen onvoldoende vond en wilde doorstaken tot alle eisen ingewilligd waren, maar dat ik, rekenschap houdend met de gehele situatie, vond dat de staking moest worden beëindigd.

Ik herinner me nog als de dag van vandaag dat de zaal stampvol was en dat er buiten nog eens honderden mensen via luidsprekers de toespraak volgden. Maar vooral herinner ik me de ontroerende stilte in en buiten de zaal. Men volgde mijn toespraak met zeer grote aandacht.

Onmiddellijk na de toespraak werd gestemd. Daarvóór was natuurlijk de vraag gesteld of er iemand van de stakers was die iets wilde zeggen. Dit was niet het geval en is eigenlijk nooit het geval geweest tijdens stakingsvergaderingen. Dit kwam natuurlijk doordat de actiecomitéleden de stakers op de hoogte hielden over de gang van zaken. Iedereen wist precies hoe het ervoor stond. De stemming vond plaats met handopsteking. Met overweldigende meerderheid werden de voorstellen aangenomen. Een deel van het actiecomité bleef tegen. Het stemmen met het opsteken van handen was door de heer Sake van der Ploeg bekritiseerd op de eerder genoemde vergadering in het NVV-gebouw in Winschoten. Hij vroeg zich daar af of de beslissingen van de arbeiders zó wel vrijelijk tot stand kwamen. 'Als Meis een kerel is', zei hij, 'laat hij zaterdag door de deelnemers van de staking een geheime schriftelijke stemming houden over het punt doorstaken of niet. Pas dan geloof ik dat ze willen staken.'

Hij wist natuurlijk niet dat er vanaf het begin van de staking steeds op gewezen was dat er schriftelijk en geheim kon worden gestemd. Dit werd echter afgewezen. Er werd niet alleen met handopsteken beslist om te staken, ook het beëindigen van de staking werd zo besloten. Daar hadden zij de adviezen van een vakbondsbestuurder die vierkant tegen de staking was echt niet voor nodig.

Het moet toch gezegd worden: de commissie van goede diensten, onder leiding van burgemeester Boekhoven sr., had meer begrip

voor de situatie en was beter op de hoogte dan alle kwebbelaars, zoals bepaalde vakbondsbestuurders, bij elkaar. De zaak werd door deze commissie reëel benaderd. Zij gingen ervan uit dat de stakers niet een einde aan de staking wilden, vanwege hun zwakke positie, maar reëel wilden onderhandelen over de gestelde eisen. Dat dit gelukt is, is ook hun verdienste.

Zij, en ook de vakbondsbestuurders van de christelijke bonden, plaatselijk en landelijk, hebben zich verstandiger en minder haatdragend opgesteld dan de bestuurders van de bonden die bij het NVV waren aangesloten. Zij hebben getoond verantwoordelijkheidsgevoel te hebben en hadden de situatie en de stemming onder de bevolking beter ingeschat dan de bestuurders van het NVV.

Eén van de kenmerken van de staking in de kartonindustrie was ook, dat er een goede samenwerking ontstond tussen de kartonarbeiders en de studenten. Direct vanaf het begin van de staking was de belangstelling van de zijde van de studenten bijzonder groot. Al direct na de eerste 24-uursstaking bij de Union werd ik door een aantal studenten benaderd.

Als eerste stap om tot samenwerking te komen, werd afgesproken dat ik ze één avond per week zou voorlichten over de staking en over andere problemen die met de politieke en sociaal-economische strijd te maken hadden. Deze bijeenkomsten vonden plaats op zondagavond van 8 tot 11 uur, en niet later, omdat elke zondagavond, of zo men wil maandagochtend, om 12 uur de posters bijeenkwamen in hotel Het Gemeentewapen te Oude Pekela. Meestal waren dit honderden stakers. Het was vanzelfsprekend dat ik daarbij moest zijn om eraan mee te werken dat alles goed verliep. Problemen deden zich echter praktisch nooit voor. Er was steeds een overvloed van posters aanwezig. Om 12 uur precies werd er dan vertrokken vanaf het hotel. Een kwartier later waren ze nergens meer te ontdekken. Dit kwam omdat verreweg de meesten plaats hadden genomen in auto's. Echt voor de poort staan had ook geen enkele zin omdat het nooit is gebeurd dat er kartonarbeiders waren die wilden onderkruipen. Wel werd er door de leiding om ongeveer 1 uur 's nachts gecontroleerd of iedereen op z'n post was. Daarvoor was het alleen nodig dat er met de lichten van de auto werd geknipperd. De posters knipperden dan terug.

Aan de besprekingen met de studenten die plaats vonden aan de Melkweg in Groningen namen steeds zo'n 25 tot 30 mensen deel. Er werden op deze besprekingen ook voorstellen gedaan om mee te

kunnen helpen de staking tot een goed einde te brengen. Ik zou erop willen wijzen dat destijds geen van de studenten die met ons samenwerkten lid van de CPN was. Daar is door de stakingsleiding ook nooit naar gevraagd. In de loop van de jaren zijn er echter wel een aantal toegetreden tot de communistische partij. Ik stelde aan de stakingsleiding voor de mensen die op de universiteiten studeerden of werkten in de gelegenheid te stellen om de stakersvergaderingen bij te wonen. Dit is dan ook gebeurd.

Op één van de stampvolle bijeenkomsten werd een delegatie van studenten door mij aan de stakers voorgesteld. Niet één kartonarbeider maakte ook maar het geringste bezwaar tegen de voorgestelde samenwerking. Destijds droegen de mannelijke studenten, voor zover mogelijk, baarden. Dat was toen nog niet ingeburgerd bij de arbeiders in de bedrijven. Dat proces kwam daar veel later op gang. Door de leiding van de staking werd daarom tegen de arbeiders gezegd dat het dragen van een baard niets te maken had met de activiteiten van de persoon: 'Het verstand zit 'm niet in de baard maar in het hoofd. Ook Marx en Engels droegen baarden, en wel hele grote. Bekwaam en intelligent waren ze wèl.'

De studenten namen onmiddellijk steunlijsten mee, en hiermee hebben zij op een voortreffelijke wijze gewerkt. In één dag werd voor een bedrag voor 2600 gulden op de lijsten die op de universiteit circuleerden ingetekend en afgedragen aan het stakingscomité.

Kenmerkend voor die tijd was ook dat het aanvankelijk voor het grootste deel mannelijke studenten waren die met de kartonarbeiders samenwerkten. Maar later kwamen er steeds meer vrouwen bij. De contacten die tijdens de kartonstaking zijn gelegd werden later uitgebreid. Wij kunnen rustig zeggen dat in de loop van de jaren na de kartonstaking er een hechte samenwerking is ontstaan tussen de gezamenlijke actiecomités en de studenten. De studenten hebben zeer veel en goed werk gedaan op het gebied van onderzoek in de bedrijven, zoals in de kartonindustrie waar ook uitvoerige discussie plaats vond over de eventuele toepassing van nieuwe procédés bij het vervaardigen van produkten uit stro. De verschillende werken die door het actiecomité zijn uitgegeven over een reeks van problemen waren mede samengesteld door de studenten.

Ook tijdens de later, op initiatief van de actiecomités gehouden volkscongressen was er een hechte samenwerking tussen studenten, mensen uit het onderwijs, de werkers in de bedrijven, mensen uit de

gezondheidszorg, het welzijnswerk enzovoort.

De kartonstaking had ook andere gevolgen. Niet alleen was zo dat de studenten de bijeenkomsten van de arbeiders bijwoonden, het was ook andersom. Delegaties van actieleidingen uit de bedrijven namen deel aan bijeenkomsten op de universiteit. Ook werden mensen uit de actieleidingen in staat gesteld om inleidingen te houden over bepaalde concrete problemen. Ik zelf werd na de kartonstaking uitgenodigd om te debatteren in de Offerhauszaal van de Groningse Universiteit. Dat was op een zogenaamd activiteitencollege. Het debat vond plaats met de heer W. Bos, één van de leidinggevende personen van de Noordelijke Economische Technologische Ontwikkelingsmaatschappij (NETO). In de loop der jaren zou een reeks van universiteiten volgen met uitnodigingen.

Het kan niet worden ontkend dat in het overgrote deel van de acties en stakingen communisten een grote rol hebben gespeeld. Dat was ook zo in de stakingen die in dit boek door mij worden beschreven. Zeer veel communisten hebben door hun houding in de strijd voor sociale uitkeringen en betere loon- en arbeidsvoorwaarden groot vertrouwen van hun collega's in de bedrijven gekregen. Dit komt mede door de betere scholing in hun partij waarmee ze een beter inzicht verwerven in maatschappelijke toestanden en in de maatschappelijke ontwikkeling.

De invloed van communisten in bedrijven, buurten, in steden en dorpen komt vaak niet tot uitdrukking in landelijke verkiezingen. Hier speelt de factor van de grootte van de partij een belangrijke rol. Vele kiezers denken nog dat ze rechts tegen kunnen houden door bijvoorbeeld op een grote partij als de PvdA te stemmen. In de praktijk blijkt dan dat dat niet zoveel waard is; dat iedere keer de leiding van de PvdA zoveel water bij de wijn doet dat er in de praktijk ongeveer dezelfde politiek wordt gevoerd als wanneer rechts aan de macht is.

Dat hebben wij bijvoorbeeld gezien toen de heer Den Uyl minister van Sociale Zaken was in 1982. Hij kwam met de herinvoering van de carendagen (wachtdagen) bij ziekte. Door het enorme verzet hiertegen moesten deze voorstellen teruggedronken worden. Dat neemt niet weg dat wanneer de regering van CDA en VVD deze plannen weer uit de kast zou willen halen, de PvdA-fractie in de Tweede Kamer wel voor een zeer zwaar dilemma komt te staan.

Wij zien ook dat er een groot verschil is tussen het zeggen dat men tegen bezuinigingen is en de praktijk, het ernaar handelen. In een

groot aantal gemeenten met PvdA-burgemeesters en wethouders voert men ook met de botte bijl de bezuinigingen door.

Intussen kan niet worden ontkend dat ook sommigen die zich communist noemen hun oren laten hangen en denken dat bezuinigingen en het inleveren voor meer arbeidsplaatsen een oplossing van de werkloosheid zou kunnen betekenen.

Ik schrijf dit alles omdat er in dit verband ook wat gezegd moet worden over de houding van de partij en haar leiding in de stakingen. Als dit niet gebeurd zou het de schijn kunnen hebben dat de CPN nooit fouten maakt. Dat is natuurlijk niet zo. Er zijn fouten gemaakt en wel in het bijzonder over de beoordeling van de stakingen en over de beëindiging ervan. Dat is, zoals gezegd, gebeurd in de staking in de haven van Amsterdam in 1963, maar ook tijdens de kartonstaking van 1969 en de havenstaking van 1970 in Rotterdam, die ik verderop zal beschrijven.

In de kartonstaking bijvoorbeeld was de situatie zo dat de partij zeer veel moeite had om landelijk de solidariteit met de staking op gang te brengen, maar ook om de staking, toen zij begon, voor honderd procent te ondersteunen. Men stond wel vierkant achter de stakende arbeiders maar vreemd tegenover hun adviseur. Dit kwam volgens mij nog door de naweeën en de meningsverschillen in verband met de groep Reuter-Brandsen.

Zoals gezegd had ik een aantal maanden in de partij geprobeerd deze mensen niet te laten royeren. Velen in de partijleiding rekenden mij tot de groep Reuter-Brandsen. In ieder geval was het zo dat ik een eigen mening had over deze parijgenoten en niet zonder meer alles accepteerde wat de tegenstanders van deze groep naar voren brachten. Toen een aantal van deze mensen vlak voor de statenverkiezingen voor de partij bedankten en de strijd daardoor enorme schade toebrachten, was het overduidelijk voor mij dat het tijd werd deze mensen de rug toe te keren en ze te gaan bestrijden.

Dat het niet goed zat met het vertrouwen in mij bleek ook uit de verslaggeving in *De Waarheid* van 29 september 1969. Men verstond de kunst om een zeer lang artikel over de staking te schrijven zonder ook maar één keer de naam van haar adviseur te noemen. Behalve een aantal leden van het actiecomité die dit maar een vreemde gang van zaken vonden is het niemand, ook niet de burgerlijke pers opgevallen.

Meningsverschillen mochten niet naar buiten treden. Maar ons ging het erom de staking te winnen. Het wantrouwen binnen de leiding

van de CPN mocht niet van invloed zijn op de staking; dat was ons parool. Toen ik de man die destijds verantwoordelijk was voor het bedrijfswerk in de partij en met wie ik een goede verstandhouding had, en nog steeds heb, vroeg wat er loos was met de berichtgeving in *De Waarheid*, deelde hij het volgende mee: mijn persoon was ter sprake geweest in het dagelijks bestuur en natuurlijk ook mijn betrouwbaarheid. En tijdens de zitting van het dagelijks bestuur heeft Paul de Groot gezegd dat er onmiddellijk een einde moest komen aan de boycot van mijn naam in *De Waarheid*. Hij kon zich niet voorstellen dat mensen in de leiding zo'n persoon, die alles gaf om stakende arbeiders naar hun overwinning te brengen, verdachten van kwaadaardigheid. Vanaf dat moment was het met de boycot gebeurd. Mijn naam werd weernormaal in de berichtgeving genoemd.

Dit alles nam niet weg dat door zulke toestanden het op gang komen van de financiële campagne ter ondersteuning van de staking werd bemoeilijkt. Niet zozeer in Groningen en de rest van het Noorden maar landelijk. Het moet ook gezegd worden dat later de ondersteuning enorm was van de zijde van de hele partij. En in het bijzonder van de parlamentsfractie onder leiding van Marcus Bakker.

Maar er waren ook communisten die bang waren dat de adviseur van de staking te populair werd en dat dat zou leiden tot persoonsverheerlijking. Het ging dan als volgt: op een van de bijeenkomsten van het partijdistrict Groningen die in die periode in zaal Saker te Oude Pekela werden gehouden, bracht een van de kameraden kritiek uit op mijn redevoeringen voor de stakers. Ik weet niet eens meer wie het was, maar hij vond dat ik in mijn redevoeringen niet vaak genoeg de naam van de CPN noemde. Marcus Bakker, die ook op deze bijeenkomst aanwezig was, vroeg toen deze kameraad of de bevolking van Groningen wel wist dat Fré Meis communist was. Het antwoord was: 'Natuurlijk weet iedereen dat Fré Meis communist is.' 'Nu, antwoorde Marcus Bakker, als iedereen dat weet dan hoeft hij het toch niet in iedere redevoering om het andere woord te noemen. Dat is toch niet van belang.'

Met zo'n eenvoudige uitspraak werden zulke problemen opgelost. Bovendien was het niet kwaadaardig bedoeld maar kwam het voort uit de zorg voor de partij en de collectieve leiding. Maar wel is het zo dat een zeker wantrouwen dat er van bovenaf werd ingebracht, met welke bedoelingen dan ook, lange tijd na heeft kunnen werken. En het is hoe dan ook niet prettig voor de persoon of personen over wie het gaat. Ik heb mij vanaf die tijd wel voorgenomen om nog sterker dan

voorheen over standpunten die door de partij en haar leiding werden ontwikkeld een volstrekt eigen mening te hebben en niet alles voor waarheid aan te nemen.

De partij corrigeerde zeer snel de fouten rondom het wantrouwen. Niet alleen werd ik weer volledig partijbestuurder en geen kandidaat-lid maar ook werd ik weer opgenomen in het dagelijks bestuur. Ook daar heb ik mijn eigen opvattingen behouden, wat ook bleek toen er meningsverschillen ontstonden met Paul de Groot na de verkiezingsnederlaag van de CPN in 1977. Ik heb toen het initiatief genomen om een onderhoud met Paul de Groot te hebben in Amsterdam, omdat ik ook van hem z'n standpunten wilde weten, die ik vervolgens meegedeeld heb aan het dagelijks bestuur.

Men kan natuurlijk vragen, waarom schrijf je dit alles nú, en niet eerder. Welnu voor mij waren deze problemen geen halszaak en ze zijn dat ook nu niet. Er zijn fouten gemaakt. Die zijn hersteld en persoonlijk heb ik daar volstrekt vrede mee. Maar nu Jan en alleman, akkermak en vegezak zich verwaardigen de geschiedenis van de partij te schrijven met allerlei onzin zonder dat ze het hebben meegemaakt en waarbij ze bovendien een deel van de geschiedenis, die ze niet kennen of bewust niet willen kennen, verzwijgen, is het goed dat de personen die het wel hebben meegemaakt ook eens hun mening over deze periode geven.

Dit moet, ook al zal dat voor sommige personen die ook lang meelopen en die zo om vernieuwing schreeuwen, ietwat bitter zijn. In ieder geval kunnen de partijgenoten die toen nog geen lid waren het bij deze ook eens van een andere zijde belicht zien. Ik wil hierbij nogmaals opmerken dat ik geen minuut spijt heb van de lange reeks van jaren die ik in samenwerking met andere kameraden in de communistische partij heb gewerkt, en nog werk. Sterker nog, ik neem de volle verantwoordelijkheid voor alles wat de partij in de afgelopen jaren heeft gedaan. En ook volle verantwoordelijkheid voor de fouten die er eventueel zijn gemaakt. Mensen die zich nu distantiëren, terwijl ze mede verantwoordelijk zijn geweest voor de hele geschiedenis van de partij, zijn volgens mijn mening karakterloos, omdat ze zich willen distantiëren van fouten, die mede door henzelf gemaakt zijn. De hoofdlijnen van het werk van de partij zijn altijd goed geweest.

Wanneer een partij voor 99 procent goed is, en er voor 1 procent fouten worden gemaakt dan moet men dat op de koop toe nemen. Dat er meningsverschillen zijn geweest, dat er soms ook wantrouwen is

geweest, is niet eens zo verwonderlijk. Het komt namelijk mede voort uit het klimaat van de Koude Oorlog, waaronder destijds onze partij lange tijd heeft moeten werken. Ik heb dan ook geen enkel rancuneus gevoel tegenover wie dan ook die toen met mij in de partijleiding heeft geopereerd. De partij is altijd weer op z'n pootjes terecht gekomen.

Veel ernstiger vind ik de gang van zaken die zich enkele jaren geleden heeft voorgedaan. Toen werd er onder de mode-naam 'Nieuwe Wegen' een frontale aanval gedaan op de Marxistisch-Leninistische principes van de partij. Nu, op het moment komt de partij deze aanval te boven.

Er werd in de kartonstaking nog een andere beoordelingsfout gemaakt door de leiding van de partij. Op de derde maandag van de staking, die zoals men weet was begonnen bij de Union, werd ik benaderd door een lid van het dagelijks bestuur van de communistische partij. Men maakte zich ernstig zorgen over de lange duur van de staking en over de moeilijkheden waarin de arbeiders verkeerden. Mij werd gevraagd of wij wel rekening hielden met alle facetten van de staking. Zoals: was er een mogelijkheid om te praten met de ondernemers; konden wij andere invloedrijke mensen inschakelen als comité-van-goede-diensten en deze laten bemiddelen; hoe was de stemming onder de stakers en was men bereid om door te gaan.

Wij hadden inderdaad rekening gehouden met al deze facetten, maar op het moment was er geen enkele beweging in de standpunten van beide kanten. De arbeiders en de ondernemers stonden muurvast tegenover elkaar. Toen werd ons, dat wil zeggen mij en de leiding van het district, althans de toenmalige politiek secretaris, geadviseerd om desnoods zonder resultaat de staking te beëindigen. Door ons werd toen geantwoord, dat wij alle facetten van de staking nog eens zouden bekijken en dat we ook het standpunt van de partijleiding in overweging zouden nemen. Nadat het lid van het dagelijks bestuur was voorzien van eten en drinken, en weer was vertrokken, waren wij het snel eens.

Met volle steun van de secretaris van het districtsbestuur besloten wij dat de staking met alle mogelijke kracht moest worden voortgezet en dat wij het advies van het dagelijks bestuur naast ons neer zouden leggen. Wat, zoals de praktijk heeft bewezen, dan ook is gebeurd. Ook gezien de grote kracht waarmee er werd gestaakt was dit noodzakelijk. Zelfs als wij geadviseerd zouden hebben in deze periode om de staking op te heffen, zouden wij ons in eigen vlees hebben gesneden omdat de arbeiders toch hadden doorgezet, met of

zonder ons. En wij, die ook dagelijks bij deze staking betrokken waren, raakten er steeds meer van overtuigd dat er winst in deze staking zat.

Het is een goed ding dat een partijleiding zich inderdaad zorgen maakt over zulke toestanden bij stakingen. Ook dat zij probeert adviezen te geven aan stakers en hun leiding is een goede zaak. Dat betekent dat zo'n partij en haar leiding betrokken zijn bij de arbeidersklasse. Naderhand is er nooit ruzie over gemaakt dat niet iedereen de zaken even scherp zag. Waar wel altijd rekening mee moet worden gehouden is, dat de mensen die er middenin zitten vaak ook beter in staat zijn te beoordelen welke richting een staking uit gaat. Zo ziet men dat ook onze partij niet in alle opzichten feilloos is en er ook fouten worden gemaakt, maar dat is niet erg. Veel erger is het als een partij geen leiding geeft aan de strijd: wie werkt maakt fouten, wie niet werkt maakt veel grotere fouten.

De staking bij steenfabriek Strating

Ik heb in dit boek een aantal stakingen beschreven om de lezers een indruk te geven van wat er zoal bij een staking, en in het bijzonder bij een staking van grote omvang, komt kijken. Er moeten tijdens een staking leidingen gevormd worden die het vertrouwen van het personeel hebben. Verder moet er voor gezorgd worden dat er geld komt. Vooral wanneer de vakbonden weigeren, zelfs aan hun eigen leden, uitkeringen te verstrekken. Meestal worden dan de gezinnen die in de grootste moeilijkheden zitten het eerst geholpen.

In de woelige periode, eind zestiger, begin zeventiger jaren, in de provincie Groningen was er van geldgebrek geen sprake. Iedere staker of staakster heeft tijdens de stakingen praktisch het volle loon genoten. Hij of zij heeft er althans financieel zeer weinig op toegelegd. Dat de actiecomités deze uitkeringen konden verstrekken kwam door de enorme solidariteit die de bevoking toonde met de stakingen. Deze solidariteit zorgde ervoor dat de stakers onoverwinnelijk waren in hun strijd.

Voor mij persoonlijk was, voor wat het aantal werkuren per week betreft het een zeer moeilijke periode. Dit kwam doordat werkers van tientallen bedrijven zich met mij in verbinding stelden om te overleggen op welke wijze er verbeteringen in hun loon- en arbeidsvoorwaarden konden worden aangebracht. Het is zelfs voorgekomen dat werkers mij telefonisch vroegen of zij mijn naam mochten gebruiken in gesprekken met ondernemers. Dit als dreigement wanneer de ondernemers niet bereid waren toe te geven aan de gestelde eisen.

Het is ook voorgekomen dat een bepaalde ondernemer zich met mij in verbinding stelde om te vragen wat er méér betaald moest worden opdat er bij het betreffende bedrijf niet gestaakt zou worden. Dit noemde men destijds het Fré Meis effect. Eén van de stakingen,

door mij als adviseur mede geleid, zou ik nog willen beschrijven. Dit was de staking die plaatsvond bij steenfabriek Strating in Oude Pekela.

Dit bedrijf is mij persoonlijk altijd in herinnering gebleven onder andere doordat ik daar gewerkt heb. Ik heb zowel in de kleipraam gestaan om schepen te lossen - wat zeer zwaar werk is - als in het zogenaamde karretje gelopen en de gedroogde stenen uit de droogrekken gehaald. Zo werd bijvoorbeeld als men met het 'karretje' werkte, deze geladen met natte kleistukken. Elk stuk bestond uit drie stenen en was ettelijke ponden zwaar. Wij moesten dan de stukken op de kar zetten en naar de droogrekken brengen. De gehele dag doe je dan niets anders dan stukken van bijna 20 pond verzetten. De zogenaamde tussenschietter was de persoon die in de droogrekken 20-ponders moest aannemen en boven in de rekken zetten waar de karreloper vanaf de grond niet bij kon komen.

Ik heb maar één keer net zulk zwaar werk meegemaakt. Dat was bij het lossen van cementschepen waar de hele dag met balen van 50 kilo werd gewerkt.

Het is niet zo dat de mensen waarmee je werkte niet prettig in de omgang waren. Integendeel, de sfeer onder de mensen onderling was ook in dit bedrijf uitstekend. Maar het werk op zich is mij altijd bijgebleven als beulswerk waar niet iedereen tegen bestand was. Gelukkig zijn er in de steenfabrieken later machines gekomen die het zware werk hebben overgenomen.

Begin 1968 was er een soort afzetcrisis in de steenindustrie in ons land. In april 1968 vond er een bijeenkomst plaats van baksteenfabrikanten in Arnhem. Daar werd besloten om tot uitvoering van een saneringsplan over te gaan. Dit saneringsplan was intern reeds een jaar tevoren overeen gekomen. Het betekende dat 35 steenfabrieken gingen sluiten. Hieronder bevonden zich ook 4 bedrijven in de provincie Groningen. Om de sluitingen te begeleiden werd de vereniging Sanering Baksteenindustrie opgericht. De stillegging betrof ongeveer 10 procent van de totale baksteenindustrie in ons land.

Eind 1969, tijdens de grote beweging in de karton- en andere bedrijven, kwamen ook de werkers in de steenindustrie in de provincie Groningen in het geweer. Hun loon was nu niet bepaald van dien aard om erover naar huis te schrijven. In oktober 1969 gingen er nog werknemers naar huis met nettolonen van f 147,22 volgens cao-groep 4 en f 150,74 volgens cao-groep 5. Dit waren brutolonen, inclusief toeslagen, van f 191,45 en f 192,45. Dit waren dan de weeklonen van hen die daar

STEENFABRIEKEN STRATING NV

BEVEEGING TE WINSCHOTEN

KANTOOR:
GELMSWIK 4
OUDE PEKELA
TELEFOON: 03978-2292

POSTGRO: 85 28 99

UW REF.:
ONZE REF.:
BETREFT:

OUDE PEKELA,

Graag willen wij terugkomen op het gesprek van dinsdagmorgen j.l.
De door U gestelde eisen werden daar door ons van de hand gewezen, daar dit een "openbreking" van de bestaande C.A.O. betekende, hetgeen tot de onmogelijkheden behoort.
Daartegenover hebben wij de twee onderstaande concrete plannen bekend gemaakt:

- A. Er zal een Stichting Sociaal Fonds Steenfabriek Strating worden opgericht, waarvan een ieder, die bij de fabriek in dienst is, lid is.
Het dagelijks bestuur van deze Stichting zal gevormd worden door één lid van de staf, één lid uit de kern en één lid uit het overige personeel.
Door het dagelijks bestuur - dat op zeer korte termijn gekozen zal moeten worden - zal vóór één januari aanstaande een reglement opgesteld moeten worden, waarin vastgesteld is in welke gevallen een lid uitkering uit het Fonds zal kunnen verkrijgen.
Door het bedrijf zal op 1 januari een bedrag groot f. 5000,- gestort worden op de rekening van de Stichting.
- B. Bij de officiële opening van de nieuwe afdeling van de fabriek in het voorjaar van 1970 zal als geste aan een ieder, die op dat moment in dienst bij de N.V. is, een netto bedrag uitbetaald worden ter ondercompensatie van het gereedkomen van de nieuwbouw en vervolgens van het feit, dat tijdens de bouw en inbedrijfstelling met de daarbij optredende "kinderziekten" wij allen in het algemeen ongemakken hebben ondervonden, die door een ieders inzet en doorzettingsvermogen zijn overwonnen.
Onderdelen rond deze opening zullen samen met de kern nog uitgewerkt worden, waarna verdere mededelingen zullen volgen.

Het feit, dat U persoonlijk geweigerd hebt arbeid te verrichten, is in strijd met de geest en het karakter van de C.A.O., die immers door middel van onderhandelingen tot stand is gekomen tussen delegaties van de erkende werknemers- en werkgeversorganisaties.

Werkweigering dient te worden aangemerkt als een grove en ernstige verontachtzaming van de plichten van deze overeenkomst, welke voor U hieruit voortvloeien.
Desondanks zijn we bereid voor deze keer de schade, welke door het produktieverlies is ontstaan voor onze rekening te nemen, hetgeen echter niet wegneemt, dat de door U ontstane loonschade als gevolg van het begaan van genoemde onrechtmatige daad voor Uw rekening komt.
Op grond van onze uiteenzetting doen wij een dringend beroep op U om de werkzaamheden op maandag 10 november 1969 om 6.45 uur te hervatten onder voorwaarde, dat een stoker voor de zondagochtendienst reeds zondag 9 november om 18.00 uur met zijn werk start.
De U dan op te dragen werkzaamheden dienen naar behoren verricht te worden, hetgeen tevens inhoudt, dat verdere acties Uwerzijds achterwege blijven.

Hopende, dat U in alle rust samen met Uw vrouw of andere naaste het geheel zult bespreken en overdenken en dat deze hele onverkuislijke zaak tot een einde zal komen en dat U een - ook voor Uzelf - verantwoorde beslissing zult nemen, tekenen wij,

hoogachtend,
Steenfabrieken Strating N.V.

ook nachtdiensten moesten draaien. Volgens de werknemers waren dit de toplonen. Zij vertelden mij dat er ook brutolonen werden betaald van f 152 en f 160 . Lonen die maar net boven het toen geldende minimumloon uitkwamen. Dat het in ieder geval zeer lage lonen waren bleek wel uit het feit dat door de directie werd beweerd dat de helft van het personeel een brutoweekloon van 177 gulden ontving. De andere helft kreeg minder betaald.

Op 4 november werd er gestaakt, met als uitgangspunt een 'schot voor de boeg'. Na een korte staking van anderhalve dag waren de werkers bereid om het werk te hervatten, maar dan moest er van de zijde van de directie de bereidheid bestaan om de gesprekken te openen die er uiteindelijk toe zouden leiden dat er betere loon- en arbeidsvoorwaarden gerealiseerd zouden worden, ook als deze in de nieuwe cao zouden worden opgenomen waarover de onderhandelingen nog zouden beginnen.

Maar de directie dacht met een 18de-eeuwse regentenmentaliteit de arbeiders bang te kunnen maken. Zij weigerden botweg te praten. Erger nog, de directie liet weten dat het alleen personeel zou toelaten in de fabriek wanneer dat zou toezeggen de stakingsactie definitief te beëindigen. Natuurlijk gingen de stakers niet op zulk een slavenhoudersmentaliteit in om toe te zeggen dat zij definitief nooit meer zouden staken. Besloten werd dan ook om de staking voor onbepaalde tijd door te zetten. Dit kon omdat de stakers wisten dat zij het financieel heel lang vol konden houden met steun van de gezamenlijke actiecomités.

Zo'n houding had de directie kennelijk niet verwacht, want al gauw begon men uit een ander vaatje te tappen. Maar dat niet alleen, men moest ook toezeggingen doen om tot verbetering van de inkomsten te komen. Zowel voor wat de nieuwe cao betrof als voor een uitkering ineens, de directie richtte zich met het hierbij afgedrukte schrijven tot de werknemers.

De vraag is wat dit schrijven in de praktijk betekende. Ten eerste: het stichten van een sociaal fonds dat uitkeringen aan de werknemers zou regelen met als eerste een storting van 5000 gulden door de directie. Ten tweede: er werd toegezegd dat bij de officiële opening van de nieuwe afdeling van de fabriek in het voorjaar van 1970 een nettobedrag zou worden uitbetaald aan de werknemers. Dit was wel een zeer originele wijze om aan de eisen van de stakers tegemoet te komen. Dat de directie moest toegeven blijkt ook uit het volgende: met de kernleden werd overeengekomen dat het te betalen bedrag

strikt geheim moest worden gehouden. Het werd zogenaamd als een vertrouwenszaak behandeld. Maar ook moest het geheim gehouden worden omdat het gevolgen zou kunnen hebben voor andere bedrijven.

Duidelijker kon de directie niet toegeven dat zij haar hautaine houding ten opzichte van het personeel had moeten later varen en een toontje lager moest gaan zingen. Dat zij in de brief de werknemers waarschuwde dat 'werkweigeren moest worden aangemerkt als een grovelijke verontachtzaming van de plichten van de overeenkomst met de cao' was natuurlijk bijzaak. De mentaliteit van de directie ten opzichte van de werknemers kwam in deze brief ook nog eens tot uitdrukking in de volgende zin: 'Hopende, dat U in alle rust samen met Uw vrouw of andere naaste het geheel zult bespreken en overdenken en dat deze hele onverkwikkelijke zaak tot een einde zal komen en dat U een verantwoorde beslissing zult nemen, tekenen wij.'

Het is duidelijk dat mensen die met zulke waandenkbeelden werknemers benaderen er wel een eigenaardige kronkel in hun denktrant op na moeten houden. Kennelijk kon de directie niet begrijpen dat ook de werknemers zelfstandig een oordeel kunnen vormen over hun positie. Zij waren immers in staking gegaan juist omdat ze wisten dat ook hun vrouwen en andere naasten hen steunden in de staking. Dit om de doodeenvoudige reden dat de vrouwen en de mannen van het loon dat door de directie werd uitbetaald en dat maar eventjes boven het toen geldende minimumloon lag, niet fatsoenlijk konden leven. De directie had bovendien kunnen weten dat de vrouwen van de steenfabriekarbeiders de staking net zo fel steunden als dat het geval was tijdens de kartonstaking en andere acties.

Waar het om ging was dat de directie had moeten tegemoetkomen aan de eisen. Stakingen voert men nooit voor de lol maar men doet dat om verbeteringen af te dwingen. En op welke wijze men een directie beweegt om aan de eisen tegemoet te komen doet er niet toe, als het maar gebeurt.

De staking bij Champ Clark

De kartonstaking had tot gevolg dat de algemene zelfbewuste stemming die er onder de bevolking was nog werd versterkt. Niet slechts in Oost-Groningen maar in de hele provincie en zelfs daarbuiten. Men voelde als het ware aan dat wanneer er maar gezamenlijk door de bevolking werd opgetreden er resultaten zouden worden bereikt. Dit gold voor een reeks van vraagstukken, zoals de militarisering, het verhogen van het levenspeil, het vuile water enzovoort. Het had ook gevolgen in de strijd voor gelijk loon bij gelijke arbeid door mannen en vrouwen. Hadden de vrouwen tijdens de kartonstaking reeds getoond dat zij een groot aandeel in de overwinning hadden door zich zeer strijdbaar op te stellen, ook had het gevolgen voor de bedrijven waar voor het grootste deel vrouwen werkten.

Het werd bijvoorbeeld onrustig in het tricotagebedrijf Westers en Zn. in Nieuwe Pekela. Met een aantal vrouwen vond er over de problemen in dit bedrijf een gesprek plaats met het actiecomité. Dit gesprek werd gehouden in hotel Het Gemeentewapen. Hier was een deel van de leiding van de gezamenlijke actiecomités aanwezig. Er heeft na afloop een uitvoerig gesprek plaats gevonden per telefoon tussen mij, namens het actiecomité en de vrouwen die bij ons waren geweest, en de directie van dit bedrijf.

In de *Winschoter Courant* van 8 december 1969 werd hierover gezegd dat er in de wandelgangen van Hotel Het Gemeentewapen werd gesproken over loonsverhogingen voor de ruim 100 werknemers van de tricotagefabriek Westers te Nieuwe Pekela. Hier zouden de vrouwen f2.50 en de mannen f 6,50 per week meer loon ontvangen, met terugwerkende kracht tot 1 november 1969.

Door directeur Westers werd dit zeer beslist ontkend. Volgens hem zou er wel iets worden gedaan met de kerstdagen, maar de genoem-

de loonsverhogingen noemde hij een verzinsel. Ik moet eerlijk bekennen dat er toen met zoveel bedrijven is gepraat dat ik niet in staat ben alles precies in mijn gedachten te ordenen, wie wat precies gezegd heeft, maar ook welke verbeteringen er precies in welk bedrijf tot stand werden gebracht.

Eén ding is wel zeker, dat in sommige bedrijven de directies met het personeel liever tot overeenstemming kwamen dan het tot stakingen te laten komen die bovendien dreigden lang te zullen gaan duren. Dit temeer omdat de actiecomités in staat waren de stakingen op een behoorlijke manier te financieren. Wat er precies bij de firma Westers en Zn. is gebeurd weet ik niet meer. Maar wel is het zo geweest dat er niet bij dit bedrijf is gestaakt, dat kan trouwens iedereen controleren. Kennelijk hebben het personeel en de directie wegen gevonden waardoor een staking niet nodig was. De gezamenlijke actiecomités hebben zich hier niet verder mee bemoeid. Dat was ook niet hun taak. Het was een zaak tussen het personeel en de directie.

Maar bij een ander bedrijf kwam het wel tot een harde confrontatie tussen het vrouwelijk personeel en de directie, namelijk bij het sigarenbedrijf Champ Clark in Nieuwe Pekela. Daar werden de meningsverschillen zo scherp dat het tot een langdurige staking leidde. Op 8 december 1969 was er een delegatie van het vrouwelijk personeel aanwezig op een grote vergadering die werd gehouden door het actiecomité van de kartonarbeiders. De leiding van het comité was in de loop van die week door het vrouwelijk personeel benaderd.

Er was onder hen grote ontevredenheid ontstaan over het feit dat het mannelijk personeel reeds een aantal weken 10 gulden per week loonsverhoging had ontvangen en het grootste deel van de personeelsleden - de vrouwen dus - geen cent; helemaal niets. Men zou de verhoging kunnen verdedigen met het argument dat mannen over het algemeen meer presteren dan vrouwen. Nu, dan had men zich hierin toch wel vergist. In dit bedrijf was het beslist niet zo dat de mannen meer presteerden. Integendeel, in dit bedrijf waren de vrouwen verantwoordelijk voor de hoofdproductie en zij presteerden op geen enkele wijze minder maar zelfs meer dan hun mannelijke collega's. Ook dit feit droeg er natuurlijk toe bij dat het ongenoegen over de verstrekte loonsverhoging aan de mannen bij de vrouwen nog groter werd.

Natuurlijk waren zij er niet tegen dat de mannen een loonsverhoging ontvingen. Dat was juist waar de Groningse bevolking reeds

weken strijd voor voerde in een reeks van bedrijven, te beginnen bij de kartonarbeiders. Maar de vrouwen voelden zich terecht in hun rechten aangetast. In feite werden zij beschouwd als tweederangs burgers omdat de mannen als kostwinner werden aangemerkt en de vrouwen maar als medeverdieners en hierdoor werden ze op het tweede plan geplaatst.

Er werkten circa 52 vrouwen en ongeveer 15 mannen bij dit bedrijf. Maar in de personeelsvertegenwoordiging van het bedrijf was niet één vrouw vertegenwoordigd. Deze vertegenwoordiging van het personeel bestond helemaal uit mannen. Die stonden op het standpunt dat praten met de directie toch geen zaak voor vrouwen was. En kennelijk dacht de directie er ook zo over. Maar ook de vakbondsleden in het bedrijf deden er niets aan om er voor te zorgen dat het vrouwelijk personeel ook was vertegenwoordigd in de besprekingen met de directie.

Door voor zichzelf een loonsverhoging overeen te komen en voor de vrouwen niets, maar ook door in overleg met de directie deze loonsverhoging te proberen geheim te houden, was natuurlijk het gooien van olie op het vuur. Zo kwam het dan, dat voor zover mij bekend, er één van de eerste stakingen in ons land plaats vond van vrouwen die hetzelfde loon wilden verdienen voor dezelfde prestaties als hun mannelijke collega's.

Het is mij nog steeds niet duidelijk waarom de mannen die in dit bedrijf werkten en nog wel georganiseerd waren in de vakbonden, de vrouwen niet steunden in hun strijd. Er ontstond dus een situatie waarin gezamenlijke actiecomités en de bevolking de vrouwen steunden en de mannelijke werknemers bij dit bedrijf en de directie tegen waren.

De oproep om tot staking over te gaan werd door de gezamenlijke actiecomités gedaan in overleg met de vrouwen. Deze hadden uit hun midden een comité gevormd dat nauw samenwerkte met het strokartoncomité. Maar deze oproep werd niet eerder uitgegeven dan nadat van de zijde van de vrouwen in overleg met het actiecomité alles was geprobeerd om tot een oplossing te komen met de directie. Dit om te voorkomen dat het tot een langdurige staking zou leiden. De directie weigerde echter elk overleg en ook met de vertegenwoordiger in het bedrijf van de vakbeweging was niets te beginnen. Ook deze wenste onder geen beding te praten met het actiecomité en de vrouwen. Kennelijk stonden deze mensen nog op het middeleeuwse standpunt dat vrouwen maar één recht hebben: het aanrecht. In ieder geval wenste men hen in het bedrijf niet voor vol aan te zien.

Eveneens werd er voor de staking van de vrouwen zeer veel geld ingezameld. Elke week ontvingen zij, zolang de staking duurde, 80 à 90 procent van het loon dat ze in de fabriek ontvingen.

Met alle mogelijke middelen probeerde de directie van het bedrijf om de stakende vrouwen een nederlaag toe te brengen. Maar zij vergisten zich schromelijk daar de vrouwen zeer vastberaden, op het scherpst van de snede, bereid waren het met de directie uit te vechten. Men moet daarbij in aanmerking nemen dat praktisch niet één van de stakende vrouwen ooit eerder een staking of wat daar maar op lijkt had meegemaakt. En er was van de kant van het actiecomité en mij, als adviseur van de staking, voortdurend overleg met de staaksters nodig om de strategie en tactiek te bepalen om de staking tot een overwinning te brengen. Duidelijk moest worden gemaakt dat, als het ook maar enigszins mogelijk was, er van de zijde van de staaksters alle mogelijkheden moesten worden opengelaten voor overleg met de directie om tot overeenstemming te komen.

Met andere woorden, er moet altijd licht aan het eind van de tunnel blijven voor overleg, men moet dit nooit definitief afsnijden. Stakingen kunnen namelijk langer duren als het werkelijk hard tegen hard gaat en de soepelheid ontbreekt om de deur voor een gesprek, al was het maar op een kier, open te houden.

Maar ja, de directie van de fabriek, en ook de bedrijfsleiding en de vakbondsvertegenwoordigers gooiden steeds meer olie op het vuur. Het begon met de ontslagaanzegging van de vrouwen. Iedere staakster kreeg een brief thuis waarin het ontslag meegedeeld werd. Dit gebeurde op de vierde dag van de staking. In de brief aan de staaksters werd door de directie meegedeeld dat de vrouwen volgens artikel 4, lid 2, van het fabrieksreglement behorende bij de cao voor het produktiepersoneel, met ingang van maandag 15 december niet hoefden te verschijnen op het werk omdat zij de arbeidsovereenkomst zogenaamd hadden verbroken. Althans, woorden van die strekking. Omdat de vrouwen ook na deze maandag hadden verzuimd om op het werk te verschijnen werd geacht dat zij ontslag hadden genomen.

Deze formulering had de directie nodig om de weg vrij te maken voor een andere provocatie ten opzichte van de staaksters. De directie wilde namelijk nieuw vrouwelijk personeel als onderkruipsters aanwerven. Waarschijnlijk speculeerde de directie daarbij op het feit dat de werkloosheid in dit gebied, ook onder vrouwen, groter was dan elders in het land en dat daardoor het aanvaarden van werk, ook als het in

een bedrijf was waar door het personeel werd gestaakt, geen probleem zou zijn.

Door de leiding van het bedrijf werd in een aantal kranten een personeelsadvertentie geplaatst. Men vroeg daarin om 30 tot 40 meisjes en gehuwde dames voor het filiaal in Tange-Alteveer voor werkzaamheden op diverse afdelingen. De bruto weeklonen in die tijd waren voor bijvoorbeeld zeventienjarigen f 89,58, voor twintigjarigen f 112,91 en voor vierentwintigjarigen f 161,15, plus een vakantietoeslag van 8 procent.

Zo probeerde de directie van het bedrijf dus onderkruipers te werven om het mannelijk personeel aan te vullen. De advertenties werden een grandioze mislukking voor de directie. Er is tenminste tijdens de staking niet één vrouw bij het bedrijf aan het werk gegaan als nieuwe kracht. Maar dit zorgde er wel voor dat de staaksters en de actiecomitéleden tegen deze manipulaties op hun hoede waren. Dit temeer omdat de mannen nog steeds in het bedrijf werkten en men nooit kon weten welke medewerking zij aan het werven van nieuw vrouwelijk personeel zouden geven. Besloten werd om een vergadering met alle staaksters en de leiding van het actiecomité te houden. De bijeenkomst had tweeërlei doel. Ten eerste werd nog eens duidelijk gemaakt dat de leiding van het actiecomité, de staaksters en de adviseur, vanaf het begin bereid waren geweest om tot een oplossing te komen. Trouwens dit had in alle kranten gestaan, en het overgrote deel van de bevolking wist dit ook. Maar het was nodig om dit nog eens te herhalen. Ten tweede werd er geen twijfel aan gelaten dat wij niet op zij zouden gaan voor dreigementen, manipulaties of pogingen om de staking te breken. Gezegd werd dat de eisen van de vrouwen rechtvaardig waren en dat er gestaakt zou worden tot deze waren ingewilligd.

Niet alleen met de advertenties probeerde de leiding van het bedrijf de staaksters te dwingen om het werk te hervatten, ook op een andere wijze gebeurde dit. De ondernemer maakte namelijk bekend dat als het werk niet snel hervat werd, maatregelen zouden worden genomen om de fabriek te verplaatsen naar België. Deze mededeling werd door de staaksters met hoongelach ontvangen. 'Nou', zeiden ze, 'dan kunnen de mannelijke collega's mooi mee verhuizen want die staken toch niet. Er zijn mannen genoeg, geen handvol maar een land vol!'

Een groot voordeel ook voor de staaksters was, dat zij zeer snel leerden waar men tijdens een staking zoal mee te maken krijgt.

Men moet letterlijk overal rekening mee houden. Voortdurend is het nodig dat ook het gevecht om de publieke opinie met de tegenstander wordt gevoerd.

Toch moet ook hier nog eens een keer gezegd worden dat de pers niet onvoorwaardelijk achter de directie stond. Het overgrote deel van de artikelen gaf tamelijk objectief de situatie weer zoals die was. En velen vonden de staking van de vrouwen zelfs sympathiek. En niet alleen uit onze provincie, maar uit het gehele land kwamen blijken van sympathie voor de staaksters.

Wel weigerden de kranten een advertentie van de staaksters op te nemen waarin het bedrijf besmet werd verklaard en waarin werd opgeroepen er niet te solliciteren. Hieraan kon men zien dat op beslissende momenten de hoofdredacties lieten blijken aan welke kant ze stonden. Wel plaatsen van de advertenties opgegeven door de directie van het bedrijf, en weigeren van de advertentie van de staaksters. Dit was volgens mij geen individuele beslissing van een journalist of medewerker van de advertentieafdeling, maar een politieke stellingname van bovenaf. Het zou intussen naïef zijn om te denken dat kranten die in handen zijn van kapitalisten, als het er op aankomt partij zouden kiezen voor stakers. Heel iets anders is of journalisten een bepaalde vrijheid van nieuwsgaring hebben. Dit wil zeggen dat ze het nieuws in zekere zin kunnen brengen volgens hun eigen gedachten. Maar als puntje bij paaltje komt, laten de eigenaren merken wie de baas is. Tot hier toe en niet verder, heet het dan.

Het zou natuurlijk voor de staaksters veel gemakkelijker geweest zijn als de advertenties wel zouden zijn geplaatst. Nu moesten zij met behulp van het actiecomité Karton ervoor zorgen dat de bevolking op een andere wijze dan via advertenties werd voorgelicht. Dit gebeurde dan ook in de vorm van manifesten die op de bedrijven en in de buurten werden verspreid. Maar door het gedoe van de directie, die dreigde met het verplaatsen van het bedrijf, en met de advertenties in de kranten, met het doel de staking te breken, werd de staking natuurlijk sterk verhard.

Van de zijde van de staaksters werd steeds actiever opgetreden onder de bevolking en was men steeds minder bereid om met de directie te praten. 'Koning kan zich wel koning noemen en zich verbeelden dat hij het is, maar wij gaan door tot hij van de troon is verstoten', was het parool van de staaksters (de directie van het bedrijf werd gevormd door de gebroeders Koning).

Tijdens de staking kwamen er reeds berichten binnen bij de actieleiding, dat het bedrijf er slecht voor stond en dat het bedrijf al geruime tijd te maken had met afzetmoeilijkheden. Dit probleem werd ook met de staaksters besproken. Dezen namen terecht het standpunt in, en dat was ook mijn mening, dat als de familie Koning wist dat het bedrijf er slecht voorstond, zij wel zeer onverantwoordelijk handelde door het tot zo'n langdurige staking te laten komen.

Achteraf heeft het er alle schijn van dat het bedrijf sowieso zijn activiteiten had moeten stopzetten. Het zou wel eens kunnen zijn dat het de directie niet al te slecht uitkwam om de schuld van de sluiting aan de staaksters te geven, waardoor het beleid van de directie buiten schot bleef. Terwijl namelijk de staaksters en de actiecomités vanaf het begin van het conflict bereid waren op een redelijke wijze een oplossing te zoeken, werd dit door het bedrijf geweigerd. Er had vanaf het begin een gesprek mogelijk moeten zijn. Maar dit is nu eenmaal niet het geval geweest. Daarom zeiden de staaksters terecht dat als het van de kant van de directie zó hard werd gespeeld, dan deden zij het ook: 'De verantwoording ligt bij de directie en niet bij ons'.

Intussen werd de verhouding met de mannelijke werknemers er niet beter op. Uit alles bleek dat de mannen het pokerspel van de directie steunden. Althans er werd van die kant niets ondernomen om de staking uit de sfeer van onverzoenlijkheid te halen. De staaksters namen, wat de mannen betrof, nog een andere maatregel. Met behulp van leden van het actiecomité Karton werd het posten bij het bedrijf aanzienlijk verscherpt. Door hun halsstarrige houding hadden de directie en de mannelijke werknemers dit uitgelokt. Reeds een aantal dagen gingen er namelijk geruchten dat de directie niet alleen met advertenties werkte, en met het dreigen van verplaatsing van het bedrijf naar België, maar ook zouden er in de nachtelijke uren sigaren in auto's worden geladen en vervoerd worden door het hele land.

De staaksters stelden terecht dat zij op geen enkele wijze besmet werk zouden dulden. Ze namen het zekere voor het onzekere. In overleg met de andere comités werd het posten dusdanig versterkt dat de mannelijke werknemers het toch verstandig vonden het werk neer te leggen. Weliswaar slechts voor één dag. Verder bleven zij elke morgen trouw naar het werk gaan. Hun werd duidelijk gemaakt, dat onder geen voorwaarde besmet werk zou worden geduld en als dat toch zou gebeuren, dan zouden de staaksters in overleg met andere comités hiertegen passende maatregelen nemen. De mannen werd

duidelijk gemaakt dat het verdedigen van de staking een goed democratisch recht van de staaksters was.

Vooraf bij een staking als deze, die door de meerderheid van het personeel en door het overgrote deel van het productiepersoneel werd gevoerd. Ook werd de mannen nog eens duidelijk gemaakt, dat de geheime overeenkomsten tussen hen en de directie nu niet, maar ook in de toekomst niet meer zouden worden geaccepteerd.

Terwijl de vrouwen met volle overtuiging staakten zaten de mannen in het bedrijf te kniezen. Ik ben nog steeds van mening dat, als het aan hun gelegen had, er helemaal nooit gestaakt zou zijn. Dat blijkt ook wel uit het volgende: op de vraag van een journalist waarom de mannen niet direct vanaf het begin solidair waren geweest met de vrouwen, antwoorde één van hen dat het wegblijven van de fabriek voor één dag niet wilde zeggen dat ze zich bij de staking hadden aangesloten. Hun was gewoon de weg versperd en daarom waren ze maar weer naar huis gegaan. Dat was opnieuw een oneerlijk gezegde.

Oorzaak van het versterkte posten was dat er allerlei rotstreken werden uitgehaald om de staking te breken. Voor de vrouwen hoefde men niet te posten want geen van hen dacht er aan om te gaan werken. Ook niet de twee meisjes die Jehova's Getuigen waren. Zij namen niet actief aan de staking deel, maar gingen ook niet aan het werk. Zij kregen net als alle andere vrouwen een uitkering uit de stakerskas. En dat werd hen netjes thuisgebracht. Het waren dus de mannen die het aan zichzelf te danken hadden dat er van de zijde van de staaksters met behulp van andere actiecomités wat steviger werd opgetreden.

Nadat het hele bedrijf stil lag, kwam er schot in de zaak. Kennelijk was het tot de harde koppen van de bedrijfsleiding en de directie doorgedrongen dat de staaksters zeer sterk stonden en het lang vol konden houden. Er vonden besprekingen plaats in Utrecht, tussen de directie van Champ Clark en een delegatie van de Nederlandse sigarenindustrie. Uit deze bespreking kwam naar voren dat de vakbond overleg zou gaan voeren met hun leden.

Op een vrijdagmorgen om half 11, begin januari 1970, vond de bijeenkomst plaats waar de staking tot een oplossing zou worden gebracht. De bijeenkomst vond plaats in het wijkgebouw van de gereformeerde kerk in Nieuwe Pekela. In hetzelfde gebouw, maar in een andere zaal vond een lunch plaats van de Rotary club uit Winschoten. Zoals men weet kunnen aan deze club geen vrouwen deelnemen en er ook geen lid van zijn. Hier willen mannen onder elkaar zijn. De Rotary

De stakers en hun adviseur

club dus in zaal 1, de vakbondsbestuurders, het grootste deel van de mannelijke werknemers en praktisch alle staaksters in zaal 2.

Natuurlijk waren de staaksters niet naar deze bijeenkomst gegaan zonder overleg met de leden van de gezamenlijke actiecomités en de adviseur van de staking. De vrouwen weken geen duimbreed van hun eisen af. Met een enorm aantal argumenten werden de mannen om de oren geslagen. Deze bijeenkomst was, zoals men dat noemt, gesloten. Noch de leden van de gezamenlijke actiecomités, noch ik, noch de journalisten van de kranten mochten deze bijeenkomst bijwonen. Ongetwijfeld is dit de journalisten vreemd voorgekomen. zij waren namelijk anders gewend bij de bijeenkomsten van het actiecomité. Niemand werd op deze bijeenkomsten geweigerd. Het actiecomité hield zelfs rekening met journalisten, zowel van de kranten als van de radio en de televisie, zodat deze laatsten op tijd konden uitzenden. Nu moesten ze buiten zaal 2 wachten. Kennelijk mochten de verhalen, op welke wijze de staaksters de mannen onder vuur namen niet in de krant.

Na ongeveer anderhalf uur vergaderen was de overwinning daar. De staaksters hadden ook tijdens de bijeenkomst in voortdurend overleg gestaan met de adviseur. Ten eerste was er de overwinning voor de vrouwen wat hun loon betrof. Dit ging per week aanzienlijk omhoog. Maar er werd nóg een belangrijke overwinning op het gebied van het loon behaald: de mannen die reeds maanden lang dat tientje per week hadden ontvangen, stonden over deze hele periode de helft van dat bedrag af aan de vrouwen. Zo gaat dat als je stiekem in overleg met de directie strijdbare vrouwen een loer probeert te draaien.

De vrouwen scoorden nog een zeer belangrijk punt op het gebied van gelijke rechten voor vrouwen en mannen. Op deze bijeenkomst werd namelijk ook besloten dat voortaan de afvaardiging van het personeel niet meer alleen uit mannen zou bestaan maar dat er ook vrouwelijke afgevaardigden aan zouden deelnemen. Zodat in het vervolg de gesprekken met de directie over het wel en wee van het personeel mede door de vrouwen werd bepaald.

Maar nog wel hielden de mannen in de afvaardiging van het personeel de meerderheid terwijl ze een minderheid van het personeel vertegenwoordigden. Om de rechten van de vrouwen in deze volledig tot uitdrukking te doen komen, moest er dus nog meer gebeuren. Maar dat er twee vrouwen in de ondernemingsraad zouden plaats nemen, was al een overwinning. Na de bijeenkomst in het wijkgebouw

werd de overwinning gevierd in hotel Het Gemeentewapen in Oude Pekela.

Het was een staking geweest van een groot aantal weken. Het had eerder opgelost kunnen worden wanneer van de zijde van de personeelsleiding, de directie en het mannelijk personeel niet zo ondoordacht was opgetreden. Met een beetje meer inzicht in de verhoudingen had het na een paar dagen opgelost kunnen zijn. Maar ja, gedane zaken nemen geen keer.

Het bedrijf is uiteindelijk gesloten. Boze tongen beweren dat dit kwam door de staking. Maar verstandige mensen weten wel beter. Het bedrijf was sowieso aan het eind van z'n Latijn. Ook zonder de staking was het op slot gegaan. Het was bij het personeel en trouwens ook in het algemeen bekend dat er zo'n stuk of vijf families Koning van de opbrengsten van het bedrijf werden onderhouden. Dat wil zeggen dat het bedrijf topzwaar was. Maar de ondernemers zouden geen ondernemers zijn, rechtse vakbondsbestuurders niet rechts als zij de staking niet de schuld van alles gaven.

Maar het was geen water in de zee dragen, de staking bij de sigarenfabriek Champ Clark zal niet zomaar worden vergeten. Integendeel, ze zal voortleven in de geschiedenis van de sociale strijd van de Groningse bevolking. Voor Groningen was dit de eerste staking van vrouwen voor recht op gelijke beloning. Zo zal deze staking de geschiedenis in gaan. Zo zal deze staking voortleven in Groningen en - daar ben ik van overtuigd - ook in het hele land. De enorme publiciteit die rondom deze staking is geweest staat daar borg voor.

Voor mij zal deze staking altijd één van de mooiste blijven. Niet omdat staken zo mooi is - dat moet men in uiterste noodzaak - maar om het feit dat het één van de best georganiseerde stakingen was die ik heb meegemaakt. In deze staking hebben de vrouwen getoond dat wanneer het gaat om de verdediging van hun rechten zij op geen enkele wijze onder doen voor mannen.

Nu overdenk je dit alles maar daar was toen geen tijd voor. In andere bedrijven waar in die periode werknemers al weer onrustig werden en vroegen om hulp bij het verbeteren van loon- en arbeidsvoorwaarden was toen werk aan de winkel.

Bezoek van koningin Juliana

Tijdens deze woelige periode in Oost-Groningen waarin zowel de stakingen in de karton als in andere bedrijven plaatsvonden en er ook massale acties werden gevoerd tegen de militarisering bracht ook koningin Juliana een bezoek aan onze provincie Groningen. Tijdens dit bezoek werd door haar onder andere de Martinihal geopend. Maar ze bracht ook een bezoek aan Oude Pekela. Daar heeft ze kennis kunnen nemen van de enorme stank die het Pekelderdiep voortbracht, want de fabrieken loosden dag en nacht hun smerige rotzooi op het oppervlaktewater.

Deze stank heeft tientallen jaren de lucht verpest, maar het was wel op z'n ergst in de naoorlogse jaren. Voor de oorlog was er weliswaar een primitieve, maar toch een methode om het afvalwater van de stro-producten voor een bepaald percentage te zuiveren. Men liet het water via sloten door een lange tunnel van cokes lopen. Eerst een grove bedding, dan wat minder grof en zo doorgaand tot een hele fijne soort cokes, zodat aan het einde weliswaar geen zuiver water maar toch wel gedeeltelijk gezuiverd water op het oppervlaktewater werd gestort.

In de periode dat koningin Juliana naar Groningen kwam, vond er ook een grote vergadering plaats van de gezamenlijke actiecomités. En zoals altijd waren er ook onder de aanwezigen op deze grote vergadering mensen die minder goed hun verstand gebruikten. Men wilde rookbommetjes gooien, men wilde op het bezoek afgaan en het uitjouwen; maar het ging hier om een zeer kleine groep.

Het actiecomité Karton nam het standpunt in dat iedereen de koningin kon verwelkomen en dat er vlaggetjes konden worden afgehaald bij het actiecomité om ermee te zwaaien. Tevens werd besloten om er nauwkeurig op toe te zien dat er geen enkele provocatie plaats kon

vinden en dat de koningin in alle rust Oude Pekela kon bekijken en haar werkzaamheden zou kunnen doen. Zoals men weet is dit ook gebeurd en heeft er geen enkel incident plaats plaatsgevonden. De mensen begrepen dat niet de koningin de loonsverhoging moest betalen, maar de eigenaars van de fabrieken. En de koningin was ook niet verantwoordelijk voor de enorme stank maar diezelfde fabrieksdirecteuren die weigerden zuiveringsinstallaties aan te leggen.

Op de avond van de opening zijn we naar de Martinihal geweest. Daar heb ik samen met mijn vrouw een gesprek gehad met de koningin. Met als gevolg dat de volgende morgen in alle dagbladen een grote foto prijkte van 'de communist en de koningin'.

In het gesprek met koningin Juliana is de problematiek van de ontwikkeling van de regio Oost-Groningen en van de hele provincie aan de orde geweest. Ook het probleem van het vuile water. Wat mij altijd is bijgebleven is dat zij zeer onder de indruk was van de stank waarin de mensen van Oost-Groningen moesten leven. Ik heb geen bewijs maar ik ben er honderd procent van overtuigd dat de koningin een groot aandeel heeft gehad in de maatregelen die zijn genomen om het afvalwater op een andere manier te zuiveren of te lozen.

Het was in die jaren dat de plannen voor het tot stand brengen van de smeerpijp op gang kwamen en dat er gelden voor beschikbaar werden gesteld. Sindsdien zijn er ook miljoenen uitgetrokken voor de geleidelijke reconstructie van het Pekelderdiep.

Als er later mensen vol trots zeggen - zoals de burgemeesters van Oude Pekela hebben gezegd - dat er zoveel miljoenen zijn besteed voor de reconstructie van het Pekelderdiep, dan hebben zij daar geen aandeel in gehad. Dat wil zeggen wel in de uitvoering ervan maar niet in het loskrijgen van het geld.

Later toen ik lid van de Tweede Kamer was en opnieuw een onderhoud met de koningin heb gehad heeft zij wel zeer belangstellend geïnformeerd naar deze hele problematiek. Dit heeft mij gesterkt in de opvatting dat de koningin haar invloed heeft aangewend om Groningen te verlossen van het stinkende water.

Zo zie je maar weer dat de stakingen van de karton, van Champ Clark, van de bouw, van de steenfabrieken enzovoort niet alleen van belang zijn geweest voor het loonzakje maar ook voor het milieu en de woonomgeving. Tegenwoordig is het Pekelderdiep weer schoon. Wanneer je er langs komt zie je er tientallen mensen aan de waterkant vissen.

de communist en de koningin

Debatvergadering met Den Uyl

De kartonstaking en andere stakingen aan het eind van 1969 en het begin van 1970 hebben een lange nawerking gehad, ook in de politieke verhoudingen. De politieke partijen buiten de CPN deden alles om het verloren gegane terrein terug te winnen. Dat viel voor hen echter niet mee. Vooral niet omdat er nog steeds geen maatregelen werden genomen voor het opkrikken van de economische bedrijvigheid in de provincie Groningen.

Wel was het zo dat er een begin werd gemaakt met het ontwikkelen van de Eemshaven. Niemand kon toen nog vermoeden dat deze haven niet tot ontwikkeling zou komen, tenminste tot vandaag de dag niet. Ook dat de ontwikkeling niet zodanig was dat het klimaat van de werkgelegenheid aanzienlijk zou verbeteren. Het was natuurlijk in de eerste plaats de bedoeling dat er industrie zou worden aangetrokken die de haven voor hun bedrijven zouden benutten.

De CPN was een groot voorstander van het tot ontwikkeling brengen van de Eemshaven. Wij deden alles om bij te dragen tot een verbetering van de werkgelegenheid en van het sociaal-economische klimaat in Groningen. Toch zijn bij mij en een aantal vrienden in een later stadium langzamerhand de ideeën over het vestigen van de Eemshaven veranderd. Niet dat het niet goed is geweest om voor de totstandkoming van deze haven te strijden, integendeel. De bedoeling die wij met de Eemshaven hadden en hebben is uitstekend, namelijk het bevorderen van de werkgelegenheid.

Maar er kwam iets tussen. In plaats van dat er industrieën kwamen, gingen ze weg, ook grote concerns zoals Dow Chemical, Korf en Mankonte. Zij verbraken de contacten en vestigden zich niet bij de Eemshaven maar elders. Ondanks geringe belangstelling van de zijde van het bedrijfsleven kwamen de gelden voor het Eemshavenproject vlot los. Daar zijn mijn twijfels begonnen.

De vraag is gewettigd of niet bepaalde krachten vanaf het begin een andere bedoeling hebben gehad met de aanleg van de Eemshaven. Past het niet wonderwel in de militaire plannen die men met de provincie Groningen heeft? Een militair oefenterrein in Vlagtwedde, eentje in het Lauwersmeergebied, én daarbij natuurlijk de grote Eemshaven, want de Eemshaven ligt vlak bij deze twee oefenterreinen. Dit alles zou zeer goed in de strategie en de politiek van de NAVO-strategen kunnen passen. Bewijzen kan men op dit punt niets, maar men kan ook zelf denken.

Wanneer men bij de regering het geld voor het Noorden bij de deuren van de hel moet weghalen en voor de Eemshaven kan het er zeer snel af, dan begint er ergens een lampje te branden. Ik hoop van harte dat ik het mis heb. Maar gerust ben ik er persoonlijk helemaal niet op of de Eemshaven in de toekomst niet een militair-strategische rol zal gaan spelen.

Dit alles betekent wel dat de bevolking geen verbeteringen zag. Wat doe je dan als politieke partij? Ook al heb je zelf in bijna alle kabinetten ministers gehad, zoals het geval is met de PvdA. Dan ga je ferme taal spreken, vooral als je tijdelijk in de oppositie bent, zoals tijdens het Kabinet-Biesheuvel. In de *Winschoter Courant* kon men dan ook lezen: 'De PvdA-kopstukken bepleitten aanpak van problemen in Oost-Groningen.

Dit was gebeurd in de voorbereiding van een openbare, provinciale PvdA-avond. Deze avond vond plaats op vrijdag 6 maart 1970 in zaal Concardia te Oude Pekela. Er was een hele rij sprekers aangekondigd, waarvan de heer Den Uyl natuurlijk de belangrijkste was. Bekend werd gemaakt dat alle PvdA-afdelingen delegaties zouden zenden naar deze bijeenkomst. Deze moest mede dienen om het vertrouwen in de politiek van de PvdA te herstellen.

Maar niet alleen de PvdA had op deze bewuste vrijdag een bijeenkomst. De CPN was bijeen in hotel Het Gemeentewapen. Op de vergadering van de CPN zou ik het woord voeren. Er waren van verschillende kanten vragen aan ons gesteld, waarom deze avond niet werd gebruikt als een openbare debatvergadering tussen de twee partijen, de PvdA en de CPN, in de personen van Den Uyl en Fré Meis. Ook een aantal journalisten telefoneerden hierover met mij.

De voorstanders van een debatavond waren er natuurlijk op gebrand dat het zou gaan tussen de standpunten van Den Uyl en de standpunten van Fré Meis. Van mijn kant was er geen enkel bezwaar

om het debat aan te gaan. Als het over Groningen ging was het noodzakelijk om geen enkel debat, hoe dan ook en met wie dan ook, uit de weg te gaan. In ieder geval was het zo dat er niet in één zaal door beide partijen werd vergaderd. Den Uyl zat immers in zaal Concordia en de CPN en haar aanhang in zaal Saker, in hotel Het Gemeentewapen.

Maar ook nu weer bleken er zeer vindingrijke mensen te bestaan. Wat gebeurde er namelijk? Een paar mensen die aanwezig waren in zaal Saker namen een gedeelte van mijn redevoering op de band op, vooral die passages waarin ik kritiek bracht op de PvdA en haar houding ten aanzien van Groningen en met name Oost-Groningen. De PvdA had immers in de naoorlogse jaren praktisch onafgebroken aan de regering deelgenomen. Daarom was deze partij mede verantwoordelijk voor het achterblijven van bepaalde regio's. Dezelfde mensen die gedeelten van mijn redevoering opnamen deden dit ook van de rede van Den Uyl.

Zo gebeurde het dat toch, al was er geen officiële debataavond wij, over en weer met elkaar standpunten konden uitwisselen. Het kon niet anders of op deze wijze moesten er wel harde woorden vallen. In ieder geval hadden de talrijke aanwezigen een bijzonder boeiende avond en volgden het debat dat op zeer originele wijze werd gevoerd met de grootste aandacht en leefden ten volle mee. Ook de vertegenwoordigers van de pers volgden de sprekers op deze avond nauwlettend.

Een uitvoerig verslag stond de volgende dag in het *Nieuwsblad van het Noorden*. Daarin werd weergegeven wat Den Uyl gezegd had en ook wat ik namens de CPN naar voren had gebracht. Onder andere werd opgemerkt dat door mij de PvdA mede verantwoordelijk werd gesteld voor de problemen waar de provincie Groningen mee kampte. Dat wil zeggen, het feit dat deze provincie achtergesteld was ten opzichte van het Westen. Niet alleen publiceerde de krant deze uitspraak maar het artikel eindigde ook in mijn voordeel.

Ik had in het 'debat' het verhaal van Den Uyl flauwekul genoemd. Het *Nieuwsblad van het Noorden* zei in een commentaar: 'Wij vinden het triest dat de fractieleider van de PvdA met niets indrukwekkenders te voorschijn wist te komen. Fré Meis, beslist niet iemand wiens woord door ons onder alle omstandigheden wordt toegejuicht, noemde het verhaal van de heer Den Uyl kernachtig 'flauwekul'. Wij hebben er een even kernachtige uitdrukking voor: 'kletsboek'. Naar aanleiding hiervan stak er een storm op in de PvdA. Vele vooraanstaande PvdA-leden reageerden met een volledige pagina in het *Nieuwsblad*. Het

waren protesterende PvdA-burgemeesters, raadsleden enzovoorts. Voor de PvdA was het 'debat' kennelijk niet zo gelopen als men het zich had voorgesteld.

Ik moet eerlijk zeggen dat het gunstig werkte voor de CPN, die op nog meer winst kwam te staan bij de verkiezingen dat jaar. Ook al weten sommigen dat aan het Fré Meis effect.

De Noodklok

De stakingen in de karton, bij Champ Clark, in de bouw, de steenfabrieken en de onrust in zeer veel andere bedrijven hebben zeer veel losgemaakt. Dat bleek wel uit de erop volgende gebeurtenissen. Bij de verkiezingen in 1970 had de CPN een overweldigende winst geboekt. In de Provinciale Staten gingen wij 2 naar 8 zetels; dat is 300 procent winst. Niet alleen de plaatselijke en de provinciale bestuurders maar ook de leden van de Tweede en Eerste Kamer waren zich een beroerte geschrokken door de grote opgang die de CPN in Groningen maakte, want nooit hadden Groningen en in het bijzonder Oost-Groningen zó in de belangstelling gestaan als in deze periode. Naast de arbeiders, zowel mannen als vrouwen, was de bevolking in de weer tegen de militarisering, het zogenaamde plan-Kikkert. Maar ook de boeren kwamen massaal in actie voor hun rechten.

De regeerders van de politieke partijen, zoals het CDA - toen nog KVP, ARP en CHU - , de VVD en de PvdA, die na de Tweede Wereldoorlog al stuivertje wisselend aan de regering hadden deelgenomen, werden niet moe te verklaren dat het voor Groningen en speciaal voor Oost-Groningen iets gedaan moest worden.

Aangekondigd werd bijvoorbeeld dat op 14 en 15 januari 1971 een delegatie van 28 kamerleden een bezoek zou brengen aan Oost-Groningen. Een aantal mensen had daarvoor het zogenaamde Noodklok-comité opgericht. Vanaf het eerste moment dat dit comité in het openbaar optrad, heb ik persoonlijk, maar ook de leden van de actiecomités in de bedrijven steeds sceptisch gestaan tegenover de werking en de bedoeling van dit comité. In de vergadering van de Provinciale Staten van 1971, die natuurlijk voor een groot deel aan de problemen van Oost-Groningen werd gewijd, en waar ik sprak namens de fractie van de CPN, hebben wij het Noodklok-comité nogal zwaar aangepakt.

Onder andere werd door mij namens de partij in deze vergadering het volgende over het Noodklok-comité opgemerkt: 'Het Noodklok-comité spreekt namens niemand. Die mensen betekenen helemaal niets. Ze geven maar persconferenties en roepen om sterke mannen. Als het comité denkt op deze manier de zaak van Oost-Groningen te kunnen oplossen, vinden ze mij, de CPN en de actiecomités vierkant op hun weg.'

Deze waarschuwing was nodig omdat het Noodklok-comité met voorstellen kwam die in feite beoogden de politieke partijen aan de kant te zetten en te vervangen door zogenaamde managers. Dezen zouden niet moeten worden gekozen maar worden aangesteld door de regering. Volgens mij gingen deze mensen er vanuit dat dit moest gebeuren omdat in Oost-Groningen de linkse partijen te sterk waren. In de *Winschoter Courant* van vrijdag 9 juli 1971 werd in een groot voorpagina-artikel de Noodklok aan het woord gelaten. Dit was dus ongeveer een half jaar na het bezoek van de 28 kamerleden aan Oost-Groningen.

Na dit bezoek en nadat er een reeks van besprekingen op regeeringsniveau en in de kamers waren geweest, moesten er natuurlijk langzamerhand conclusies worden getrokken, wat er van alle beloften die er door alle regeerders als strooiende sinterklazen over Groningen waren gedaan, terecht was gekomen.

Niet alleen de actiecomités hadden geen hoge pet op van het Noodklok-comité maar ook een aantal gemeentelijke bestuurders keken vreemd tegen dit comité aan. Dat kwam onder andere door de volgende opvattingen die het Noodklok-comité had neergelegd in een brief aan de toenmalige minister-president, Biesheuvel.

De *Winschoter Courant* plaatste met grote letters boven het artikel van 9 juli 1971: 'Noodklok-comité vraagt premier Biesheuvel om bestuurders te vervangen door bekwame managers.' Dit was natuurlijk een regelrechte oorlogsverklaring van de leden van het Noodklok-comité aan de gemeentelijke en provinciale bestuurders van Groningen.

In de brief aan minister-president Biesheuvel stelde het Nood-comité onder andere dat de slechte gang van zaken in Oost-Groningen wel eens het gevolg kon zijn van het feit dat hier - dat wil zeggen in Oost-Groningen - incompetente bestuurders aan het roer zaten. In feite werd in de brief aan de regeringsleider door het comité gevraagd om nieuwe, absoluut terzake kundige en krachtige bestuurders aan te stellen. Het comité wilde over deze problematiek graag praten met de

heer Biesheuvel en wilde de premier daarbij wijzen op de incompetentie van de toenmalige bestuurders. Dit gesprek zou volgens de briefschrijvers in het belang van de Oostgroningse bevolking zijn, want, zeiden ze verder, zó gaat het niet goed met Oost-Groningen.

Wat er met dit laatste bedoeld werd, daar heb ik nooit achter kunnen komen. Ook wij zeiden dat het niet goed ging in Oost-Groningen. Daarom hadden wij juist ook massaal gestaakt met steun van het overgrote deel van de bevolking. De kritiek van de bevolking richtte zich op het regeringsbeleid dat jarenlang Groningen in de kou had laten staan. Maar het Noodklok-comité stelde dat het niet aan de regering maar aan de incompetente bestuurders in Oost-Groningen lag.

Ik denk dat de leden van het Noodklok-comité in werkelijkheid hun actie met deze uitspraken wilden richten tegen de grote invloed van de CPN in dit gebied. Deze invloed moest hoe dan ook teruggedrongen worden. Niet alleen was de CPN vertegenwoordigd in de Gedeputeerde Staten maar ze had ook wethouders in een reeks van gemeenten waaronder in de hoofdstad van de provincie, de stad Groningen.

Maar door de uitlatingen van het Noodklok-comité werden natuurlijk alle bestuurders van gemeenten voor hun kop gestoten. In het bijzonder de PvdA en de CPN die in een reeks van plaatsen de meerderheid van de bevolking achter zich wisten. Het voorstel om krachtige bestuurders aan te stellen in plaats van de thans zittenden, die gekozen waren, was natuurlijk absurd en betekende in feite een stap naar rechts. Het betekende, dat de verkiezingen voor gemeenteraden, wanneer het voorstel door zou gaan, overbodig zouden worden. Het Noodklok-comité zou dan wel, in overleg met de regering, de krachtige bestuurders aanwijzen, die Oost-Groningen uit het slop zouden halen.

Het is maar goed, dat de voorstellen van het Noodklok-comité nooit serieus zijn genomen. Althans, niet door het overgrote deel van de bevolking en haar gekozen gemeenteraadsleden, wethouders enzovoort. Het zou zonder meer een ramp zijn geweest voor Oost-Groningen als de voorstellen van het Noodklok-comité doorgang hadden gevonden.

Dit alles neemt niet weg, dat de kritiek van de bevolking op de achtereenvolgende regeringen volstrekt juist was. Het *Nieuwsblad van het Noorden* schreef in dit verband op 13 januari 1971 op de voorpagina: 'Oost-Groningen herontdekt vlak voor massabetogingen'. En verder ook: 'Groningen is plotseling geen vergeten gebied meer. Vlak voor het bezoek dat 28 kamerleden morgen en overmorgen aan Oost-Gronin-

gen brengen en dat alle kans heeft uit te groeien tot de grootste demonstratie van onvrede tot nu toe over het regeringsbeleid in dit gebied is gisteren in de Eerste Kamer een motie ingediend door de senatoren Verburg (PvdA), Albeda (ARP), Kikkert (CHU), Terwind (KVP) en Van Wijk (PSP). De motie, die alle kans maakt aangenomen te worden, heeft extra maatregelen voor Oost-Groningen ten doel. Voor verplaatsing van bedrijven van het overvolle Westen naar dit gebied, voor verbetering van de infrastructuur en door vestiging van steunende, dienstverlenende bedrijven.'

Jaja, het papier was toen ook al geduldig. Op 14 januari, de dag van het bezoek van de kamerleden, stond met vette letters in de *Winschoter Courant*: 'Motie Oost-Groningen haalt het waarschijnlijk niet.' Dit omdat de staatssecretaris het volkomen overbodig vond. Ik geef deze vorm van moties indienen en moties afraden als politiek spel in de kamer weer om aan te tonen hoe in feite gesjoemeld werd met de belangen van Groningen.

Men had geen ander doel dan de rust te herstellen en met enkele concessies - Philipsvestigingen, Eemshaven en dergelijke - de bevolking gerust te stellen en de provincie daarna weer als probleemgebied te laten voor wat het was. Nu, in 1987, is de werkloosheid bijna tot een kwart van de werkende bevolking gestegen. Desondanks dreigen er nog steeds ontslagen, bijvoorbeeld bij Philips.

Terwijl in de afgelopen jaren de sanering in de karton is doorgaan wat vele honderden arbeidsplaatsen heeft gekost, terwijl in een reeks van andere bedrijfstakken vele bedrijven failliet zijn gegaan. Ook nu nog, 18 jaar later, zijn de problemen alles behalve opgelost. Integendeel, het begint erop te lijken dat de problemen groter zijn dan ooit.

Wanneer men dit zo leest zou men kunnen denken dat als nu in 1987 de toestand op het gebied van de werkgelegenheid nog minder rooskleurig is dan in het laatst van de jaren zestig, begin jaren zeventig, wat dan de strijd voor zin heeft gehad. Zeker heeft die strijd zin gehad, niet alleen omdat er financiële in onze provincie zo heeft getoond dat ze zich niet zonder slag of stoot bij de slechte economische toestand neerlegt. Er is gevochten voor verbeteringen in de gehele regio en er is ook strijd gevoerd tegen de golf van saneringen en herstructureringen in de karton-, aardappelmeel- en confectieindustrie. Dit is niet nutteloos geweest. Wanneer er niet zo'n groot verzet was geweest, hadden de zaken er nog slechter voorgestaan. Dat niet alleen, maar het is ook duidelijk geworden dat het huidige parlementair-kapitalistische systeem

niet in staat is de problemen op te lossen. Daarvoor is een volstrekt andere maatschappijvorm nodig, namelijk een socialistische. Alleen wanneer het produktieapparaat uit handen wordt genomen van particulieren en gemeenschappelijk bezit wordt, zal de crisis definitief kunnen worden opgelost. En dat is binnen de huidige maatschappij onmogelijk. Daar moet dan ook uiteindelijk de strijd op gericht zijn, op de fundamentele verandering van de maatschappij. Natuurlijk beloven ook nu de regeerders en de ondernemers de mensen koeien met gouden horens en beloven ze dagelijks dat ze de crisis tot een oplossing kunnen brengen, maar dat zijn loze beloften.

Onder druk van de actie kwam er een vloedgolf van beloftes om het gebied te helpen los. De kamerleden waren tijdens hun werkbezoek bereid om met iedereen te praten. Op 13 januari stond het programma dat de leden van de vaste kamercommissie voor sociaal-economische zaken op 14 en 15 januari zouden volgen in de kranten. In de *Winschoter Courant* werd dit programma aangekondigd met een vette kop erboven: 'Kamerleden beginnen werk met gesprek met Meis-comités'.

Dit gesprek zou plaats vinden op 14 januari, 's avonds om 7 uur. In de middag van de veertiende januari was er een grote demonstratie van de bevolking. Waarschijnlijk is dit de grootste demonstratie geweest die er ooit in Oost-Groningen is gehouden. Wij, als leden van de actiecomités, wisten wel dat er door de stakingen wat losgemaakt was onder de bevolking. Maar dat de opkomst zó geweldig zou zijn, hadden wij in onze stoutste dromen niet durven hopen. Natuurlijk werd deze hoge opkomst toegeschreven aan het Noodklok-comité. Maar zo'n uitleg was in strijd met de waarheid.

De feiten zijn dat niet alleen het Noodklok-comité en de gezamenlijke actiecomités maar ook bijvoorbeeld dominees en pastoors hadden opgeroepen aan de demonstratie deel te nemen. De grote opkomst was een uiting van de ontevredenheid onder de bevolking over de regeringspolitiek.

Die 14de om 5 uur zouden de kamerleden aankomen in hotel 'Royal York' te Winschoten. Maar deze aankomst had nogal wat voeten in de aarde. Kennelijk waren een aantal leden van de Tweede Kamer zó onder de indruk van de overweldigende belangstelling dat zij het niet aandurfdën via de gewone route te komen. Een groot aantal kwam niet volgens de aangewezen weg maar langs allerlei omwegen naar het hotel. De leden van de gezamenlijke actiecomités moesten hier wel om lachen en maakten geintjes over het gedrag van

de kamerleden. De meest voor de hand liggende gedachte die bij ons opkwam, was natuurlijk dat zij nattigheid voelden en zich daarom niet aan de bevolking durfden te tonen. Het gesprek met het actiecomité was van te voren gepland. Wij hadden een officiële uitnodiging. Maar wij niet alleen, ook een groot aantal burgemeesters, wethouders en anderen. We hoorden wel tot de genodigden maar het gekke van het geval was dat al deze mensen ook voor de maaltijd in de 'Royal York' waren genodigd vatten dit op als een soort discriminatie die hen woedend maakte - natuurlijk volkomen terecht.

Er vond overleg plaats over deze kwestie. Een aantal wilde 's avonds nu ook niet met de kamerleden praten. Dit als straf omdat we niet waren uitgenodigd voor het etentje. Maar de meerderheid van de leden van het actiecomité vond dat er toch meegeeten moest worden en dat er 's avonds gediscussieerd moest worden. De vraag was natuurlijk op welke wijze wij erin zouden slagen een tafel in het hotel te bemachtigen. Dat zou onder andere mogelijk zijn door gewoon een tafel over te nemen, maar dat vonden we niet netjes, de mensen die aan die tafel zaten waren immers ook uitgenodigd. Besloten werd om er een tafel bij te organiseren. Op zo'n manier hoefde er niemand voor ons te ruimen.

Maar dat was eenvoudiger gezegd dan gedaan. Wij besloten tenslotte om er gewoon één op te eisen. Zo trokken wij dan met een zestal niet al te kleine mannen het hotel binnen. Door ons werd netjes gevraagd waar de tafel stond die voor de leden van de gezamenlijke actiecomités was gereserveerd. Die was er natuurlijk niet, zoals wij reeds hadden vastgesteld.

Toen zijn we maar ineens tot de aanval overgegaan. We hebben de organisatie van het etentje voor de keus gesteld: óf wij krijgen ook een tafel óf wij zorgen ervoor dat de anderen ook niet aan tafel zullen komen. Het was van ons geen dreigement maar een vriendelijk aandringen om alsnog bij het eten te worden toegelaten en als voor te worden aangezien.

Voor de organisatoren was natuurlijk Leiden in last. Voor ons geen tafel: dan zouden wij ons vriendelijk gebaar waarmaken. Dat was voor de organisatoren met zo'n massa volk op de been niet zo leuk. Ons wel een tafel beschikbaar stellen gaf ook problemen. Wat er toen in de tijd van 15 minuten niet allemaal is overlegd, weet ik vandaag de dag nog niet maar een feit was dat er een tafel aan de andere tafels werd toegevoegd voor de leden van het actiecomité. Het gevolg was dat wij keurig werden bediend en ons het eten voortreffelijk heeft

gesmaakt. Tenslotte was niet iedereen van de leden van het actiecomité in staat zich te laten bedienen in een hotel.

Voor velen was het de eerste keer dat hen een stankvrij kelners werd voorgezet en nog wel betaald door de gasten. Het was echter niet lekker bij sommige kamerleden die zich kennelijk te vermaakt voelden om met zulke mensen als wij, die maar verzuimden te zijn van actiecomités, aan één tafel te zitten. Vlak bij de tafel wilde dat onze tafel vlak in de buurt stond van de tafel waar een ander kamerleden bezig was zich tegoed te doen. Nooit zal ik de opmerking van Sake van der Ploeg, die ook aan deze tafel met kamerleden was vergeten. Hij vond het maar een schande dat zij - en ook ikzelf - kennelijk zichzelf en de kamerleden mee - bij zulk volk - met hem - hij ons mee - in dezelfde zaal moesten zitten eten.

Wij konden onze oren niet geloven, toen er een opmerking werd gemaakt. Maar toch gebeurde het. We hebben de verzuimden weg gevolgd en net gedaan alsof wij het niet hoorden. Wel moesten Schwertman, als voorzitter van het actiecomité en ik als adviseur een paar van onze mensen overtuigen dat ze kalm moesten blijven en niet hun vuisten moesten gebruiken tegen dit soort kamerleden. Zij liepen namelijk rood aan van kwaadheid. De ramp was niet te overzien geweest als zij hun stevige handen hadden gebruikt om mensen die dat soort opmerkingen maken eens flink de les te lezen. Maar uiteindelijk hebben wij ons het eten niet laten bederven. Integendeel, we hebben ons goed vol gegeten om gesterkt te zijn voor het debat dat wij 's avonds moesten hebben met de kamerleden over de problematiek van Oost-Groningen.

Het gesprek vond plaats onder voorzitterschap van de heer Nederhorst, voorzitter van de commissie van sociaal-economische zaken in de kamer. Wij verdedigden met vuur ons standpunt over werkgelegenheid, achterstelling van Groningen en wat daartegen gedaan moest worden. En natuurlijk wilden wij dat er definitief een einde werd gemaakt aan de achterstand die er bestond in de lonen.

Mijn indruk van het gesprek en trouwens van het hele debat is altijd geweest dat het de bedoeling was om de bevolking warm te laten blazen en daarna verder niks te doen. Nu, zoveel jaren later, blijkt dat dit standpunt juist is geweest, maar zeker ook de reden voor het overbodig geweest. De bevolking heeft toen, meer dan nu, moeten laten zien dat zij zich niet in de hoek liet drukken.

Het is mijn vaste overtuiging dat in de toekomst de Nederlandse een weg zal kiezen, los van het huidige systeem, die wel een einde

maken aan de werkloosheid en de verkapte armoede van een deel van de bevolking. Deze weg kan geen andere zijn dan een socialistische.

In dit boek kan deze episode en het bezoek van de kamerleden dan ook niet onvermeld blijven. Dat is dan ook de reden dat ik geprobeerd heb dit zo goed mogelijk aan de vergetelheid te ontrukken en het volstrekt objectief heb weergegeven, zoals het gebeurd is, ook de kwestie met de eettafel. En het ging niet om personen maar om de kwestie.

Havenstaking Rotterdam 1970

Vanuit het oogpunt van de strijd voor verbetering van loon- en arbeidsvoorwaarden zijn de stakingen die plaatsvonden in Rotterdam en omgeving in augustus en september 1970 van de allergrootste betekenis geweest. Ze hebben voor de werkers in het land ook het meeste resultaat opgeleverd.

Op 12 augustus 1970 braken er stakingen uit bij de scheepswerven in de Maasstad. Als eersten legden de werkers in loondienst bij de scheepswerf Wilton-Fyenoord het werk neer. Hier was de staking direct algemeen en omvatte alle 3000 werknemers. Op 26 augustus volgde het bedrijf Rijn-Schelde. Dit betekende dat het aantal stakers zich uitbreidde tot ongeveer 7500. Per dag liep het aantal stakers daarna op met ettelijke duizenden. Op donderdag 27 augustus was het aantal stakers opgelopen tot 12.000, op 28 augustus waren er 31.000 en op dinsdag 1 september was het aantal aangegroeid tot 38.000. Op 29 augustus waren de Rotterdamse havenarbeiders eveneens in staking gegaan, terwijl ook de werkers bij de sleepdiensten stakingsacties doorvoerden.

Voor wie geen onbekende was in de arbeiderswereld, waren de stakingen geen onverwachte gebeurtenissen. Zij wisten dat het ongenoegen over het beleid van de ondernemers en de regering druppel voor druppel de woede aanwakkerde die er onder de werkers bestond. En het gaat nu eenmaal zo: op een gegeven moment doet één van die druppels de emmer overlopen. En dan is Leiden in last voor de ondernemers daar dan de werkers hun sterkste wapen waarover zij beschikken in de economische strijd, namelijk het stakingswapen, gaan gebruiken.

Voor de ondernemers kwamen de stakingen toch nog onverwacht. Zij hadden in geen geval verwacht dat de 'onrust' zoals zij de stakingen

betitelden, zo'n grote omvang zou aannemen. In het blad *De Werkgever* van september 1970 kan men lezen dat de staking voor hen uitdraaide op de zwartste bladzijde in het dagboek van de Nederlandse loonvorming.

Maar voordien hadden de ondernemers zeer hooghartig gedaan. Zij beroemden zich er op dat alles rozegeur en maneschijn was en zeiden tegen de arbeiders dat ze maar eens naar het buitenland moesten kijken waar de toestanden voor de werkers veel slechter waren dan in ons land. Zij prezen Roolvink, als vertegenwoordiger van de regering, huizenhoog. Immers met zijn hulp was de ondernemerswil wet in Nederland. Het ging goed met de winsten van de ondernemers, die elk jaar hoger werden. De werkers, die van alle kanten aandrongen op loonsverhoging, ook al moesten daarvoor de cao's worden opengemaakt, werden hooghartig tegemoet getreden met de woorden dat er van openbreken van cao's geen sprake kon zijn. Jarenlang hadden de werkers, in de naoorlogse jaren hun eisen beperkt om ons land er weer bovenop te brengen.

Maar van hun werk voor ons land zagen zij niet de vruchten die zij ervan mochten verwachten. De regering en de ondernemers deden alles om de ondernemers eenzijdig van de zogenaamde welvaart te laten profiteren. Steeds meer begon het besef bij de werkers te groeien dat zij hún deel van de koek wilden, waar de ondernemers steeds over praatten.

Men weet het, de ondernemers en de regeringen, maar ook sommige parlementsleden, praten altijd over de verdeling van de koek. Als de werkers om hun rechten vragen is het altijd: de koek is op, of, men kan de koek maar één keer verdelen. Dat werd gezegd in tijden van hoogconjunctuur. Nu, in 1987 worden er rigoreuze verslechteringen op sociaal gebied, van de kant van de ondernemers en de regering, doorgevoerd. Niet alleen worden de lonen gekort maar ook worden de uitkeringen drastisch verlaagd. Ook nu is steeds het argument dat we met z'n allen ervoor verantwoordelijk zijn dat het zo slecht gaat en dat nu eenmaal de koek op is.

Maar wat al deze praatjesmakers van ondernemers en regering, maar ook van een aantal politieke partijen er niet bijzeggen is, wie die koek dan heeft opgegeten. Dat zijn zij namelijk. De werkers hebben altijd slechts een dun sneetje koek voor zich zien reserveren. De rest van de koek was voor de ondernemers, eventueel met slagroom erop.

Maar er was natuurlijk een complex van factoren die tot de stakingsgolf leidde. Eén van de grootste grieven van de werkers, was

het systeem van de koppelbazen. Koppelbazen werkten als onderaannemers in de bedrijven. Zij namen het werk aan van de eigenlijke ondernemers. De ondernemers betaalden de koppelbazen een dusdanige prijs dat deze in staat waren aan hun weknemers aanzienlijk meer loon te betalen dan de werkers in vaste dienst ontvingen.

Deze vorm van ongelijke beloning moest wel kwaad bloed zetten bij de werkers in vaste dienst, zij zagen immers vaak de ongeschoolden die nog niet helemaal het vak beheersten met veel meer loon naar huis gaan dan zichzelf. Maar er was ook grote woede onder de werkers over de wijze waarop de ondernemers de cao-onderhandelingen voerden. Bij iedere onderhandeling hielden zij hun poot stijf, als het ging om reële verbeteringen. Zij deden alles om de lonen in de cao's zo laag mogelijk te houden. Dit onder het mom van behoud van hun concurrentiepositie. Daarom werden vaak tijdens onderhandelingen over de cao niet die eisen gerealiseerd die door de werkers werden gesteld. Dit kwam mede door dat de vakbondsbestuurders met minder genoegen namen dan er door de leden van de bonden werd geëist.

Om al deze redenen tezamen was het duidelijk dat er heel weinig voor nodig was om de bom van ontevredenheid tot barsten te brengen. Dit gebeurde dan ook.

Zoals gezegd gingen de havenwerkers aan het eind van augustus in staking. De stakers eisten dat er een loonsverhoging moest komen van f37,50 bruto per week, de koppelbazen moesten de haven uit en de ploegensterkte moest worden geregeld. Deze eisen waren ontwikkeld in de vakbondsvergaderingen van de 'erkende' bonden. De ABT, aangesloten bij het Centrum van Propaganda voor Eenheid en Klassenstrijd in de Vakbeweging en de OVB voerden in feite reeds lange tijd actie voor deze en andere eisen. Onder andere op het gebied van veiligheid in de havens. De vakbonden steunden de staking voor bovengenoemde eisen. De bestuurders van de bonden begonnen onmiddellijk, op de eerste dag van de staking, te onderhandelen met de werkgevers.

Na twee dagen staken werd er een overeenstemming bereikt tussen de leiding van de bonden en de ondernemers, waardoor op 6 september door de leiding van de bonden een oproep aan de havenwerkers van Rotterdam werd uitgegeven. In deze oproep werden de resultaten, die bereikt waren tijdens de onderhandelingen, in de nacht van 31 augustus, bekend gemaakt. Deze oproep is hiernaast afgedrukt.

Maar de oproep om het werk te hervatten werd niet zomaar aanvaard. Dat was problematisch voor de ondernemers, maar evenzeer

OPROEP

AAN DE HAVENWERKERS VAN

ROTTERDAM

Wij bidden tot de werkhouders onderhandels over:

- 1e appollaten uit de haven
- 2e ploegsterkte vermindert
- 3e f 25,-- incrementen per week of tijd.

Wij vragen tevens ook:

- 1e appollaten aan de haven uit
- 2e ploegsterkte wordt hersteld
- 3e f 25,-- incrementen per week of tijd.

25 gulden verhoogd voor f 12,50 op de transportkosten
f 12,50 toelage voor havenwerk.
f 25,-- per week.

25 gulden, die vanaf 1 januari 1971 te de d.w.t. wordt afgevoerd, dus
heeft tot de werkhouders op alle punten afgevoerd de sociale ver-
zekeringen en pensioenen in de toelagen voor avond-, nacht-,
interdag- en zondewerk.

25 gulden, dat van werkhouders inkomenvermindering per 1 september 1970, nu 100

Door de f 25,-- incrementenvermindering vanaf 1 september 1970 zijn de werkhouders
getoed f 400,-- voor het jaar 1970 dus ruimendeels afgevoerd.

Voer 1 november 1970 --- de in afgesproken --- moet er een rapport op tafel
liggen waarin de werkhouders en de werkhouders in de haven de centrale punten
zijn.

Het spreekt vanzelf dat bij de uitwerking van een en ander uw inspraak
door middel van uw bestuurders en de bestuurders tot uitdrukking zal komen.

Tenminste zijn de besturen van bestuur, tot het afgevoerd alle aanleiding geeft
in het bestuur te besturen.

REDACTIE AAN DE PLAGS

Samens de hoofdbesturen,

W.J. SUIJVER,
voorzitter bedrijfs-
groep haven B.B.V.
R.C.B.

T.H. WIGDT,
voorzitter bedrijfs-
groep haven K.B.V.
R.C.B.

J.v.d. BRINK,
voorzitter bedrijfs-
groep haven C.B.V.
R.C.B.

INLEIDING

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

De havenwerkers van Rotterdam zijn in de afgelopen jaren met de havenbestuurders in overleg geweest over de verbetering van de werkhouders positie.

Rotterdam, 1 september 1970.

voor de vakbondsbestuurders. De leden van de bonden namelijk wezen in overgrote meerderheid de voorstellen die in het manifest waren neergelegd, van de hand. Zij eisten dan ook dat er opnieuw onderhandeld zou worden met het doel betere resultaten te bereiken.

Wat de havenarbeiders dwars zat was in het bijzonder het compromis dat was gesloten over de lonen. Zij hielden eraan vast dat de lonen met 25 gulden netto per week moesten worden verhoogd, de bonden hadden genoeg genomen met 25 gulden bruto per week.

Dit was natuurlijk, gezien de omstandigheden van toen, nogal een groot verschil, vooral omdat het hier over weeklonen ging en niet over maandlonen. Wat er toen gebeurde is voor mij, tot op de dag van vandaag, een onbegrijpelijke zaak. In plaats dat de vakbondsleidingen gehoor gaven aan de eis van hun leden om de onderhandelingen opnieuw te openen met de ondernemers, volgden zij een andere weg. Ze lieten de stakers in de steek. Zij sloegen hun handen van de staking af, zoals dat heet. Dat wil zeggen dat zij de staking slechts ondersteunden totdat zij de overeenkomst met de ondernemers hadden gesloten, en dat was dus maar 2 dagen. Na die 2 dagen vonden ze het een wilde staking, waar ze niet achter konden staan. Dit betekende voor de werkers in de haven dat de uitkering uit de bondskassen na 2 dagen staken werd gestopt. Dat was de druk die op de werkers werd uitgeoefend om het werk te hervatten.

Deze houding wekte alleen nog maar meer woede op bij de havenwerkers. Het resultaat was dan ook dat de staking doorging. Nu werkte er in die periode in de Rotterdamse haven een comité dat zich Arbeidersmacht Rotterdam noemde. Zij namen de leiding van de staking van de bonden over. Het werd snel duidelijk dat dit comité blijk gaf niet over de juiste tactische manoeuvres te beschikken om de staking tot een goed einde te brengen.

In plaats van de staking door te zetten op die punten waar geen overeenstemming over was bereikt tussen de bondsbestuurders en de ondernemers, een lijn die voor iedere ervaren vakbondsbestuurder een logische zaak was, ging het comité Arbeidersmacht een andere weg. Zij stelde dat de eis van f 37,50 bruto per week een veel te lage eis was. De loonsverhoging moest meer zijn. Zo kwam het dat de eis van f 37,50 per week door hen werd verhoogd tot 75 gulden per week.

Hoe nodig het ook was dat er 75 gulden per week bijkwam in de gezinnen, het is natuurlijk niet te verkopen dat eisen die door de leden op grote bijeenkomsten waren ontwikkeld tijdens de staking werden

OPROEP

AAN DE HAVENWERKERS VAN

ROTTERDAM

Wij hebben met de werkgewerksbestuurders overeenge-

- 1e Appellanten uit de haven
- 2e ploegsterkte reglement
- 3e f 25,-- insensities per week of tijd.

Wij wensen terug naar

- 1e Appellanten uit de haven
- 2e ploegsterkte reglement
- 3e f 25,-- insensities per week of tijd.

25 gulden verhoogd voor f 12,50 op de transportkosten
f 12,50 toelag voor havenwerk,
f 12,50 per week.

25 gulden, die vanaf 1 januari 1971 in de C.B.V. wordt opgenomen, dus
heeft het de werkgewerksbestuurders de sociale ver-
zekering en gedeeltelijke in de toelagen voor avond-, nacht-,
interdus en zondagarbeid.

25 gulden, dus een werkelijk insensitiesverhoging per 1 september 1970, nu het
door de f 25,-- insensitiesverhoging vanaf 1 september 1970 zijn de werkdag
geende f 470,-- voor het jaar 1970 dus ruimschoots behaald!

Door 1 november 1970 --- de insensitiesverhoging --- moet er een rapport op tafel
liggen waarin de C.B.V. en de WERKGEWERKS in de haven de controle punten
zijn.

Het spreekt vanzelf dat wij de uitwerking van een en ander uw inspraak
door middel van uw bestuursleden en de komiteeliden tot uitdrukking zal komen.
Wanten zijn de besturen van belang, dat het elke keer alle aanleiding geeft
en leden het werk te hervatten.

VERBODEN TOEGANG TOT DE HAVEN

Samen de hoofdbesturen,

V.J. HILSEN,
voorzitter bedrijfs-
groep haven N.B.V.
N.B.V.

Th. WIGT,
voorzitter bedrijfs-
groep haven K.B.V.

J.v.d. BRINK,
voorzitter bedrijfs-
groep haven C.B.C.
C.B.C.

1970-1971

De C.B.V. heeft met de werkgewerksbestuurders overeenge-

- 1e Appellanten uit de haven
- 2e ploegsterkte reglement
- 3e f 25,-- insensities per week of tijd.

Wij wensen terug naar

- 1e Appellanten uit de haven
- 2e ploegsterkte reglement
- 3e f 25,-- insensities per week of tijd.

25 gulden verhoogd voor f 12,50 op de transportkosten
f 12,50 toelag voor havenwerk,
f 12,50 per week.

25 gulden, die vanaf 1 januari 1971 in de C.B.V. wordt opgenomen, dus
heeft het de werkgewerksbestuurders de sociale ver-
zekering en gedeeltelijke in de toelagen voor avond-, nacht-,
interdus en zondagarbeid.

25 gulden, dus een werkelijk insensitiesverhoging per 1 september 1970, nu het
door de f 25,-- insensitiesverhoging vanaf 1 september 1970 zijn de werkdag
geende f 470,-- voor het jaar 1970 dus ruimschoots behaald!

Door 1 november 1970 --- de insensitiesverhoging --- moet er een rapport op tafel
liggen waarin de C.B.V. en de WERKGEWERKS in de haven de controle punten
zijn.

Het spreekt vanzelf dat wij de uitwerking van een en ander uw inspraak
door middel van uw bestuursleden en de komiteeliden tot uitdrukking zal komen.
Wanten zijn de besturen van belang, dat het elke keer alle aanleiding geeft
en leden het werk te hervatten.

VERBODEN TOEGANG TOT DE HAVEN

Samen de hoofdbesturen,

V.J. HILSEN,
voorzitter bedrijfs-
groep haven N.B.V.
N.B.V.

Th. WIGT,
voorzitter bedrijfs-
groep haven K.B.V.

J.v.d. BRINK,
voorzitter bedrijfs-
groep haven C.B.C.
C.B.C.

voor de vakbondsbestuurders. De leden van de bonden namelijk wezen in overgrote meerderheid de voorstellen die in het manifest waren neergelegd, van de hand. Zij eisten dan ook dat er opnieuw onderhandeld zou worden met het doel betere resultaten te bereiken.

Wat de havenarbeiders dwars zat was in het bijzonder het compromis dat was gesloten over de lonen. Zij hielden eraan vast dat de lonen met 25 gulden netto per week moesten worden verhoogd, de bonden hadden genoeg genomen met 25 gulden bruto per week.

Dit was natuurlijk, gezien de omstandigheden van toen, nogal een groot verschil, vooral omdat het hier over weeklonen ging en niet over maandlonen. Wat er toen gebeurde is voor mij, tot op de dag van vandaag, een onbegrijpelijke zaak. In plaats dat de vakbondsleidingen gehoor gaven aan de eis van hun leden om de onderhandelingen opnieuw te openen met de ondernemers, volgden zij een andere weg. Ze lieten de stakers in de steek. Zij sloegen hun handen van de staking af, zoals dat heet. Dat wil zeggen dat zij de staking slechts ondersteunden totdat zij de overeenkomst met de ondernemers hadden gesloten, en dat was dus maar 2 dagen. Na die 2 dagen vonden ze het een wilde staking, waar ze niet achter konden staan. Dit betekende voor de werkers in de haven dat de uitkering uit de bondskassen na 2 dagen staken werd gestopt. Dat was de druk die op de werkers werd uitgeoefend om het werk te hervatten.

Deze houding wekte alleen nog maar meer woede op bij de havenwerkers. Het resultaat was dan ook dat de staking doorging. Nu werkte er in die periode in de Rotterdamse haven een comité dat zich Arbeidersmacht Rotterdam noemde. Zij namen de leiding van de staking van de bonden over. Het werd snel duidelijk dat dit comité blijk gaf niet over de juiste tactische manoeuvres te beschikken om de staking tot een goed einde te brengen.

In plaats van de staking door te zetten op die punten waar geen overeenstemming over was bereikt tussen de bondsbestuurders en de ondernemers, een lijn die voor iedere ervaren vakbondsbestuurder een logische zaak was, ging het comité Arbeidersmacht een andere weg. Zij stelde dat de eis van f 37,50 bruto per week een veel te lage eis was. De loonsverhoging moest meer zijn. Zo kwam het dat de eis van f 37,50 per week door hen werd verhoogd tot 75 gulden per week.

Hoe nodig het ook was dat er 75 gulden per week bijkwam in de gezinnen, het is natuurlijk niet te verkopen dat eisen die door de leden op grote bijeenkomsten waren ontwikkeld tijdens de staking werden

verdubbeld. Ondanks deze tactische fouten ging het grootste deel van de werkers met de staking door. Een deel, dat kan niet worden ontkend, was het niet eens met de eis van 75 gulden althans niet met de wijze waarop die tot stand was gekomen, en was bereid te gaan werken, wat men dan ook deed.

In de loop van de tijd werd het steeds duidelijker dat er een leiding moest komen uit de stakers zelf. Een leiding, die zodanig met de problematiek op de hoogte was dat zij wegen kon bewandelen om met resultaat een einde aan de staking te maken. Dit actiecomité vanuit de werkers kwam dan ook tot stand. Het comité bereidde een grote vergadering van stakers voor op dinsdag 8 september 1970. Het comité had mij uitgenodigd om deze stakersvergadering bij te wonen en er het woord te voeren.

Natuurlijk was ik daartoe bereid maar ik verkeerde wel in buitengewoon moeilijke omstandigheden. Het was namelijk zo, dat er in Groningen nog altijd massale acties voor loonsverhogingen aan de gang waren. Op het moment van de stakingen in Rotterdam voerden de bouwvakkers in de stad Groningen ook stakingen voor loonsverhogingen door. Hier moesten de gezamenlijke actiecomités en ik als adviseur in overleg met de bouwvakarbeiders ook leiding aan geven. Maar de andere kant van de medaille was natuurlijk de staking in Rotterdam die voor het gehele land van uitermate groot belang was voor alle werkers. Daarom besloot ik in overleg met onze voorman van de ABT, P. Hoorenweg, om toch naar Rotterdam te gaan om de staking toe te spreken.

De bijeenkomst op 8 september werd door een overweldigend aantal stakers bezocht. Iedereen was daar natuurlijk aanwezig. Het actiecomité, het comité Arbeidersmacht, de OVB en vele anderen die belangstelling voor de staking hadden. Bekende havenwerkers als Flip Schultz, Goof Huiskens en anderen gaven leiding aan het comité dat de stakers bijeen had geroepen. Het moet ook hier gezegd worden dat het actiecomité bestond uit zeer actieve leden en kaderleden van de bonden.

Door mij werd op deze bijeenkomst, na ruggespraak met vele havenwerkers en het comité, de lijn gevolgd van herstel, van de eisen die oorspronkelijk gesteld waren en waarvoor de staking was uitgebroken. Met praktisch algemene stemmen werd door de stakers aanvaard dat de eis van 75 gulden per week werd teruggebracht tot f37,50 bruto. Door mij werd een beroep gedaan, zowel op het comité Arbeiders-

macht, als op alle anderen die zich met de staking bemoeiden om zo tot een overwinning te komen en in grote eenheid op te treden.

Het gevolg van het herstel van de oorspronkelijke eis was dat ook zij die reeds weer aan het werk waren gegaan opnieuw de bedrijven verlieten waardoor de staking enorm werd verserkt. In alle media werd over de stakersbijeenkomst zeer veel geschreven. Een aantal personen onder de werkgevers lieten weten dat deze eisen in ieder geval realistischer waren dan die van 75 gulden per week. Voor ons betekende dit dat er in het werkgeverskamp mensen waren die zich eventueel bereid toonden om tot overeenstemming met de stakers te komen.

Nog tijdens de stakersvergadering deelde het comité Arbeidersmacht mee dat zij niet bereid was de eis van f 37,50 te ondersteunen. Zij hield vast aan de 75 gulden per week erbij. Daarmee aanvaarde zij niet de door ons voorgestelde samenwerking. Hierdoor werd de toestand zo dat de leiding van de staking ging berusten bij het actiecomité. Van de zijde van de bestuurders van de 'erkende' bonden werd in navolging van de eerste oproep om het werk te hervatten op 11 september nóg een poging gedaan om de staking te breken.

Dit maakte de stakers alleen nog maar woedender en het werkte niet zoals de bestuurders hadden verwacht. Het was eerder olie op het vuur. Inmiddels nam het actiecomité initiatieven die er toe zouden leiden dat de staking tot een oplossing zou komen. Niet alleen werd er contact opgenomen met de bestuurders van het NVV, onder andere de heer Boon, tweede voorzitter, maar ook nam het actiecomité het initiatief om de havenwerkers te bewegen per bedrijf te onderhandelen met hun werkgever. Dit om gewaar te worden hoeveel ondernemers er bereid zouden zijn aan de eisen van de stakers tegemoet te komen. Zo kwamen er een reeks van besprekingen op gang.

Er zat, zoals wij dit konden beoordelen, beweging in het stakersfront. De stakers stonden zo sterk dat zij niet alleen de looneis gerealiseerd wilden zien, maar ook de stakingsdagen uitbetaald wilden hebben. Na vele gesprekken werd het duidelijk, dat de ondernemers bereid waren aan de eis van f 37,50 per week loonsverhoging te voldoen. Toen ging het geschil nog over doorbetaling van de stakingsdagen. Het was namelijk zo, dat de bonden alleen maar de eerste 2 dagen betaalden. Zij weigerden de rest van de stakingsdagen uit te keren, daar zij dit, zoals gezegd, beschouwden als een wilde staking. Zodoende waren de stakers wel genoodzaakt om de ondernemers te bewegen om de stakings-

dagen door te betalen. Zij waren immers door het koppelbazengedoe en het laag houden van de cao-lonen de directe veroorzakers van de staking. Er werd onderhandeld tussen ondernemers, NVV-bestuurders en het comité én tussen de werkers per bedrijf met hun werkgever.

Er vond echter ook nog een andere ontmoeting plaats op 10 september 1970 in Rotterdam. Dat was, als ik het mij goed herinner, de dag waarop de ondernemers bekend hadden gemaakt, dat zij over de stakingsdagen 200 gulden wilden betalen. Zij verbonden hier echter de voorwaarde aan, dat dit geld door de werkers terug zou moeten worden betaald. Dit aanbod werd door de stakers op een grote bijeenkomst die 's morgens plaats vond, met hoongelach van de hand gewezen. Op deze vergadering werd door mij maar anderhalve minuut het woord gevoerd. Wij stelden vast, dat die 200 gulden erbij moest komen, maar zonder terugbetaling. Wilden de ondernemers dit niet, dan zou de staking gewoon doorgaan.

Na afloop van deze bijeenkomst werd ik benaderd door de hoofdredacteur van *Het Vrije Volk* te Rotterdam. Deze vroeg mij of ik bereid was een gesprek met hem te voeren. Ik wilde eigenlijk eerst naar Groningen daar ik al meer dan een week van huis was. Hij drong echter sterk aan en het vreemde was, dat hij een onbekende man bij zich had. Op mijn vraag wie deze man was, werd geantwoord dat deze wel bij het gesprek aanwezig wilde zijn omdat hij grote belangstelling had voor de ontwikkeling van de staking, maar onbekend wenste te blijven.

Het is natuurlijk vanzelfsprekend, dat ik het een vreemde zaak vond om met iemand te praten, die zich volstrekt niet bekend wilde maken. Toch stemde ik toe in een gesprek onder voorwaarde dat van mijn kant ook twee mensen bij het gesprek aanwezig mochten zijn. Het gesprek vond plaats in een Chinees restaurant in de Mariastraat. Het was duidelijk dat de bespreking ging over de stand van zaken rond de staking. Door de redacteur werden daar vragen over gesteld, die door mij beantwoord werden.

Onder andere stelde ik dat de staking z'n einde begon te naderen omdat diverse ondernemers de bereidheid begonnen te tonen de eisen in te willigen. Daarom zei ik tegen de heren dat ik met een gerust hart de reis naar Groningen kon aanvaarden en dat ik van plan was nog diezelfde dag te vertrekken.

Dit verbaasde niet alleen de verslaggever, maar ook de onbekende die bij het gesprek aanwezig was. Ze zeiden: 'Maar stel u voor dat

vandaag nog overeenstemming wordt bereikt en de staking wordt beëindigd? Hoe wilt u dan dat er maatregelen worden genomen om de mensen weer aan het werk te krijgen?' Door ons werd gezegd dat zij zich daar geen zorgen over hoefden te maken. Wanneer de ondernemers betaalden, dan was het voor rekening van het actiecomité dat het werk werd hervat.

Het gesprek heeft ongeveer een uur geduurd. De rekening werd betaald door onze gasten. Tot aan de dag van vandaag weet ik niet wie de onbekende man is geweest. Wel weten we nu, dat nog diezelfde dag door het actiecomité in samenwerking met een vooraanstaande NVV-bestuurder er overeenstemming werd bereikt zowel over de lonen als over het doorbetalen van de stakingsdagen. Nu de kaarten zó lagen ben ik toch maar niet naar Groningen gegaan, omdat wij na dit gesprek voorzagen dat er wel eens zeer snel een oplossing zou kunnen komen.

Nu er overeenstemming was bereikt, kwam het actiecomité tot de volgende tactiek. De avondploegen zouden het werk hervatten, met dien verstande dat alleen bij die bedrijven het werk zou worden hervat, die bereid waren de loonsverhoging en het geld over de stakingsdagen te betalen. Tegen negenen 's avonds was het zover dat ook de laatste werkgever aan de overeenkomst gevolg gaf. Toen was er geen reden meer voor mij om nog langer in Rotterdam te blijven. Onmiddellijk werd weer contact opgenomen met de bouwvakarbeiders in Groningen, om eraan te werken dat daar de lonen verder werden verhoogd.

Uiteindelijk logen de resultaten, die werden bereikt met de staking er niet om. De bonden waren bereid de eerste 2 stakingsdagen te betalen maar dan moesten de leden wel een briefje invullen dat ze bereid waren weer aan het werk te gaan. Niet alleen betaalden de bonden de eerste 2 stakingsdagen en de ondernemers de stakingsdagen daarna - 200 gulden zonder terugbetaling - maar ook werd de cao opengebroken.

Er vonden de volgende wijzigingen plaats: op jaarbasis werden de lonen verhoogd met 2600 gulden. Naast de 25 gulden bruto - die in de cao werd vastgelgd - werd er per 1 november 1970 een milieutoeslag betaald van f 8,80 per week en een verhoging van de kersttoeslag van 40 tot 50 keer het uurloon en een verhoging van de voorjaarstoeslag van 80 tot 100 keer het uurloon. Deze voorjaarstoeslag werd ook in de cao opgenomen. Dit alles als resultaat van de staking. Ook werd de vakantietoeslag verhoogd van 144 tot 180 keer het uurloon. Verder

werd overeengekomen dat bij ziekte het uit te keren bedrag door de werkgevers werd aangevuld tot het netto gegarandeerde weekloon.

De ploegensterkte die in de loop der jaren door de ondernemers steeds verder was ondergraven, werd in schema's vastgelegd en besloten werd dat per havenpier 4 man er het toezicht zouden houden. Verder werden de arbeidstijden verbeterd aan de hand van een gegarandeerd loon. De havenwerkers kregen de keus uit 4 werkschema's. Een belangrijke overwinnig daarbij was dat de zogenaamde 'lange nacht' werd afgeschaft. Hiervoor was door de havenarbeiders jarenlang geijverd.

Niet alles waar de werkers in de havens strijd voor leverden werd in één keer binnengehaald. Onder andere bleven eisen als met 60 jaar met pensioen, met 55 jaar niet meer buiten boord werken, 4 weken betaalde vakantie en een verlaging van de pensioenpremie nog over. Maar dat nam niet weg dat de staking een grandioze overwinning voor de werkers in de haven was geweest. Zowel de regering als de ondernemers in ons land vreesden dat deze belangrijke verbetering een vloedgolf van acties in andere bedrijven tot gevolg zou hebben.

Volgens mijn vaste overtuiging was de tijd in ons land op dat moment voor zulk een ontwikkeling ook rijp. Daarom werd er zeer sterk van de zijde van de regering en de ondernemers naar gestreefd om de strijd in te dammen en met een afkoopsom de strijdbaarheid af te flauwen. Tussen de werkgevers en de vakbonds-toppen werd de beroemde, of zo men wil, de beruchte 400 gulden ineens, overeengekomen. Met deze eis werd de strijd ingedamd. Aan honderdduizenden werkers werd de 400 gulden ineens uitbetaald over de laatste maanden van het jaar 1970.

Het moet nog maar eens gezegd: ik was het met deze eis niet eens en ik ben het met deze eis nog niet eens. Niet omdat de werkers er geen recht op zouden hebben, maar om een geheel andere reden. Wat was namelijk het geval? Door die 400 gulden werden een groot aantal kleine ondernemingen in moeilijkheden gebracht, die zo'n grote som vaak met de grootste moeite konden bijeenbrengen.

En er had veel meer ingezet. Als de vakbonden hadden aangeknoopt bij de eisen die door de vloedgolf van stakingen waren bereikt in de havens en in het gehele Botlekgebied, dan hadden de uurlonen aanzienlijk kunnen worden verhoogd in de cao's. Dan waren de lonen aanzienlijk meer verhoogd dan met de uitkering ineens. Het had namelijk betekend dat de verhogingen blijvend waren geweest en hadden doorgewerkt in de cao's van 1971 en daarna. De verhogingen hadden dan ook

invloed gehad op de vakantietoeslag, kersttoeslag, overuren enzovoort. Zo'n ontwikkeling heeft men doorkruist met de uitbetaling en de overeenkomst van die 400 gulden ineens. In de propaganda wist men het ook nog zo te spelen, dat het de schuld van de stakers zou zijn dat de economie in gevaar zou komen. Niet de werkgevers hadden de schuld aan alles, maar de stakers. Zo werd dat althans voorgesteld.

Het is mijn stellige overtuiging, dat ook bij de totstandkoming van de 400 gulden ineens, de vakbonden hun plicht verzaakt hebben. Bij hen was niets te bespeuren van enthousiasme om eruit te halen wat er in had gezeten. Het kwam althans bij mij zo over, dat ze liever niet wilden strijden; hun rust was waarschijnlijk teveel verstoord. De ondernemers werd bij de uitbetaling van de 400 gulden ineens tegelijkertijd een vrijbrief gegeven om dit via de prijsstijgingen weer binnen te halen. Door hen mocht praktisch alles worden doorberekend.

Het is natuurlijk onontkoombaar, om iets te zeggen over de vraag wat de rol van communisten en de communistische partij in de stakingen in de Rotterdamse haven en omgeving is geweest. Wij kunnen zondermeer vaststellen, dat de partijgenoten die bij de sleepdienst werkten, die werkzaam waren in de metaalbedrijven en de scheepsbouw, en ook zij die werkzaam waren in de haven, vanaf het eerste uur ontzettend veel voor de staking hebben gedaan en vanaf het begin er niet alleen actief aan hebben meegewerkt, maar deze ook mee hebben voorbereid.

Een andere kwestie is, of de leiding van het district Rotterdam toen wel alert genoeg geweest is, om mede een voorhoederol te spelen en actief eraan mee te werken dat er een leiding van de staking tot stand werd gebracht, die ook werkelijk in staat was om leiding aan de staking te geven. Dit was nu volgens mij niet het geval. Het districtsbestuur, of in ieder geval een deel van de leiding van het district, wist onvoldoende om te gaan met de ontwikkelingen die zich tijdens de staking voor deden.

Dit was vooral het geval ten aanzien van de zogenaamde Arbeidersmacht die zich met de staking bemoeide. Door zich te weinig in te zetten om mee leiding aan de staking te geven werd het terrein in de praktijk overgelaten aan het zich Arbeidersmacht Rotterdam noemende comité. Door deze ontwikkeling werd mede de bijzondere situatie geschapen dat dit comité voor een korte periode mee leiding aan de staking kon geven en daardoor in staat was om tijdens de staking de looneisen te verdubbelen. Dit comité maakte zich daardoor ook los

van de eisen die door de kaderleden van de vakbond, in samenwerking met de havenarbeiders, waren gesteld. Door een deel van de leiding van de partij werd te weinig ondernomen om de ideeën van de Arbeidersmacht te bestrijden en op te komen voor de door de havenwerkers gestelde eisen.

Toen ik dan ook in Rotterdam arriveerde vernam ik dat er veel kritiek was bij de stakers van zowel partijgenoten als niet-partijgenoten. Deze kritiek gold de slappe houding die door een deel van de leiding van de partij in Rotterdam ten opzichte van de staking werd ingenomen. Sommige van de districtsbestuurders stonden op het standpunt dat communisten en de communistische partij geen leiding mochten geven aan stakingen. Ze stonden op het standpunt dat de partij stakingen moest begeleiden, zoïets als de begeleiding van de koets van de koningin op de derde dinsdag van september. Onder die omstandigheden kon het dan ook niet anders dan dat er een grote verwarring heerste, vooral toen de zogenaamde Arbeidersmacht ook nog eens de looneis verhoogde van f 37,50 naar 75 gulden.

In deze toestand was ondergetekende gevraagd een zitting van het dagelijks bestuur van de Communistische Partij van Nederland bij te wonen. Daar werd mij meegedeeld dat het dagelijks bestuur op het standpunt stond dat ik naar de stakingen in Rotterdam moest om te proberen er aan mee te werken dat er orde op zaken werd gesteld. Tevens werd mijn medewerking gevraagd om met de partijgenoten die in de haven werkten ervoor te zorgen dat er leiding aan de staking werd gegeven. Zoals uit de gehele ontwikkeling van de staking bleek, is dit ons dan ook gelukt.

Natuurlijk konden wij ook handelen aan de hand van de toestand zoals die was. Wij moesten ook kijken of er wel uitzicht bestond om de staking te winnen of dat de verwarring zo groot was dat er geen zicht meer was op een overwinning. In zo'n geval ontstond het gevaar dat de staking zou gaan verlopen. Dan was het natuurlijk beter om tijdelijk, collectief weer aan de slag te gaan. En in zo'n situatie mag je er niet voor terugschrikken, om als het nodig is, op een redelijke wijze een einde te maken aan de staking. Zo'n standpunt wordt ingegeven uit zorg voor de werkers om de staking niet te laten verlopen.

Maar zoals men weet is het anders gelopen. Op zeer snelle wijze werd er een actiecomité, mede onder leiding van communisten, tot stand gebracht. Een comité dat veel gezag bezat bij de stakers. Wij konden al zeer snel tot de conclusie komen dat wanneer de eisen,

gesteld door alle stakers, overeind bleven, de staking kon worden gewonnen. De stakers stonden zeer sterk. En de staking werd dan ook gewonnen met een resultaat dat er niet om loog.

Maar toch moet gezegd worden, wij kunnen niet kritiekloos voorbijgaan aan de houding die een deel van de partij in die periode tijdens de Rotterdamse havenstaking heeft aangenomen. Men gaf niet mede leiding. Eerder was het tegendeel het geval. In feite heeft een deel van de leiding, die toch medeverantwoordelijk was voor de uitvoering van de besluiten van de gehele partij, Gods water over Gods akker laten lopen en de begeleiders hebben dan ook geen enkel aandeel gehad in de overwinning van de staking.

Dit was mede de oorzaak dat de partij-invloed onvoldoende toenam, terwijl bij het aannemen van een andere houding dit absoluut niet het geval zou zijn geweest. Ik meen dat vooral de stakers, die deze hele toestand hebben meegemaakt en waarvan er velen nu nog actief zijn en ook nog in de havens werkzaam, het recht hebben om te weten wat de rol van de communistische partij is geweest. Ook al is die niet in alle opzichten brandschoon geweest. Dit doet niks af aan het zeer goede optreden van individuele communisten in de bedrijven. Waar het om gaat is dat men ook leidingen, als die fouten hebben gemaakt, moet durven bekritisieren.

Seriös/Nijkans

We schrijven 7 oktober 1975. In de kantine van het confectiebedrijf Seriös te Nieuweschans vindt een bijeenkomst plaats van het personeel. Op deze bijeenkomst is onder anderen ook aanwezig de vakbondsbestuurder van de bond die aangesloten is bij het NVV. Deze vakbond heeft mede de verantwoordelijkheid voor het wel en wee van het personeel dat bij dit bedrijf werkzaam is. Het bedrijf, dat reeds een paar keer van eigenaar is veranderd, verkeert in grote moeilijkheden. Er heerst niet alleen grote woede bij het personeel over de steeds meer om zich heen grijpende bedrijfssluitingen, maar ook bij de gehele bevolking.

Van de kant van de regering, de ondernemers en ook van een aantal vakbondsbestuurders weet men niets beters te adviseren dan plannen op te stellen voor reorganisatie. Dit zou er toe leiden, en zoals men weet leidt dit er ook nu nog toe, dat steeds honderden arbeidsplaatsen afgestoten worden. Terecht is de ontevredenheid hierover zeer groot. Immers voor de ontslagenen wordt de kans steeds kleiner om elders weer aan de slag te kunnen komen. Sommige werkers hebben in deze provincie meegemaakt dat ze 3 of 4 keer te maken kregen met bedrijfssluitingen. Zij veranderden iedere keer van werkgever en steeds als ze goed en wel bij het bedrijf ingewerkt waren, maakten ze opnieuw kennis met de volgende sluiting. Het behoeft geen betoog dat zulke toestanden onnoemelijk veel van de zenuwen van de mensen die dit lot trof vroegen.

Het is dan ook volstrekt geen wonder dat een aantal ervan dusdanig eronder geleden heeft dat ze langdurig ziek zijn geworden en uiteindelijk in de WAO zijn terecht gekomen. Met oneindig veel geduld hebben, steeds opnieuw, de actiecomités en de CPN de bevolking opgeroepen om stelling te nemen tegen de politiek van bedrijfssluitingen

en saneringen. Opgeroepen werd, om tot het uiterste middel - namelijk bedrijfsbezetting - over te gaan. De gezamenlijke actiecomités stelden dat wanneer de gehele bevolking samenwerkte en actief optrad voor haar belangen, er resultaten in de strijd voor behoud van werkgelegenheid zouden worden bereikt.

Ook het personeel werkzaam bij Seriös werd daartoe opgeroepen. Op die personeelsbijeenkomst van 7 oktober werd met veel overgave door de directeur naar voren gebracht dat er geen andere mogelijkheden waren voor het personeel dan zich te laten inschrijven voor de WW. De directeur zei dat door hem en een aantal instanties ontzettend veel oplossingen waren bestudeerd, maar geen van de oplossingen voldeed om het bedrijf open te houden. Dus lagen de zaken zo, dat het bedrijf dicht moest en dat er in een later stadium een gedeelte van het personeel kon worden geplaatst in WSW-verband.

Ook van de kant van de vakbondsbestuurder werd gezegd dat er geen andere oplossing was en dat er helaas geen andere weg kon worden bewandeld dan door de directeur naar voren was gebracht. Zoals men weet gaat dit soort voorstellen steeds gepaard met een vloed van woorden.

Het gaat dan zo: 'Mensen, wij weten dat het niet goed gaat in deze maatschappij. Maar wij doen alles om het voor onze leden op te nemen. Maar helaas schieten onze mogelijkheden tekort om een zaak als deze open te houden.' Met veel gebruik van woorden werden dan nog de ondernemers uitgescholden, maar uiteindelijk was er toch het voorstel om sluiting te aanvaarden. Het aanpraten van acceptatie van de voorstellen ging zo ver dat men zelfs waarschuwde dat de WW-uitkering in gevaar kwam wanneer men actie zou gaan voeren tegen de sluiting of tot bezetting over zou gaan. Met zulke walgelijke praatjes schieten de werknemers natuurlijk niets op, ze zijn slechts bedoeld om verdeeldheid te zaaien onder de werkers.

Maar het personeel van Seriös liet met de steun van de bevolking zien dat het ook anders kon. Het personeel werd vertegenwoordigd door een personeelskern, een soort ondernemingsraad bestaande uit drie mensen. Evengoed als het personeel zagen de personeelsvertegenwoordigers natuurlijk dat het verkeerd ging met het bedrijf als er niets anders gebeurde dan er door de directie, de regering en de vakbonden werd voorgesteld. Het bedrijf was namelijk geen paar dagen in moeilijkheden maar reeds een paar jaar. Zowel door een deel van de personeelsvertegenwoordiging, als door een aantal personeels-

leden, die al eerder bedrijfssluitingen hadden meegemaakt, vroegen mij om naar het bedrijf toe te komen. Zij stonden op het standpunt dat zonder harde actie er geen sprake van zou zijn dat het bedrijf open zou blijven. Natuurlijk was ik bereid om mede leiding te geven aan de actie om de werkgelegenheid veilig te stellen. Ook de CPN kon zowel landelijk als plaatselijk haar ondersteuning geven. Tevens kon ook de fractie in de Provinciale Staten haar medewerking verlenen. Ik was kamerlid en kon als zodanig, in overleg met de fractie, proberen invloed uit te oefenen op de regering om het bedrijf open te houden.

Daarbij kwam nog dat de PvdA en het CDA met D'66 op dat moment ons land regeerden. Maar het moet gezegd, niet één van deze partijen in de kamer stak een vinger uit om het bedrijf te redden. Men stuitte, zodra men bij de regering aanklopte, op een muur van verzet. Men koerste onder de vlag, zoals men dat noemt, van regeringsleider Den Uyl, op sluiting. Het was niet anders, zei men van de kant van de regering, het bedrijf moest op slot. Slechts een deel van het personeel kon later in WSW-verband weer aan de slag. Dit is in een notedop zo ongeveer de toestand van destijds. Niet één van de politieke partijen, op de CPN na, was bereid zich aan koud water te branden.

Zoals gezegd zouden de klappen vallen op 7 oktober. Daar zou worden besloten om de sluiting door te drijven. Op 6 oktober werd ik gebeld of ik 's middags aan de poort van het bedrijf zou willen komen. Dit telefoontje kwam van de personeelsvertegenwoordiging. Ik wil de lezers niet onthouden dat vóór dit telefoontje er al een paar besprekingen waren geweest met de personeelsleden. Een aantal van hen had zelfs aan de vergadering van het actiecomité Karton deelgenomen. Aanvankelijk was er bij een deel van de personeelsvertegenwoordiging verzet om met mij en de CPN te praten.

Men weigerde, althans een deel van de personeelsvertegenwoordiging, elk overleg. Eén van hen, die lid was van de PvdA, wilde van geen overleg weten. Deze personeelsvertegenwoordiger was trouwens ook lid van de Provinciale Staten voor de PvdA. In eerste instantie was hij er dan ook absoluut tegen dat er contact zou zijn tussen de personeelsvertegenwoordiging en Fré Meis.

Dit verzet leidde er mede toe, dat het er voor het personeel steeds beroerder uit ging zien. Elk initiatief bij de regering haalde niets uit. Niemand, óók niet van de PvdA was bereid om op te treden. Daardoor dreigde het primitieve anticommunisme ertoe te leiden dat er gevaar bestond dat het bedrijf zou worden gesloten en dat de hele

kwestie voor de werkers de verkeerde kant op ging en dit met het gevolg dat er opnieuw aan de vele werklozen 123 zouden worden toegevoegd.

Maar gelukkig liep het anders. Het personeel en de personeelsvertegenwoordiging volgden uiteindelijk een andere koers en nodigden ons uit om op de zevende oktober 's middags aanwezig te zijn. Wij werden, om het zo te zeggen, achter de hand gehouden om in te grijpen als het met de bijeenkomst de verkeerde kant op dreigde te gaan. En het ging verkeerd. Na een paar uur vergaderen verliet de vakbondsbestuurder de bijeenkomst; hij had niets ondernomen om tot actie over te gaan. Integendeel, volgens hem moest het personeel, hoe triest dat ook was, zijn lot aanvaarden. Elk verzet tegen de sluiting was nutteloos en de vakbond zou hieraan niet meewerken. Van die kant is dan ook niets anders gedaan dan de bezetting tegen te werken, dat wil zeggen, niet van de kant van de leden, maar van een deel van de bestuurders die geen acties als bedrijfsbezettingen wilden.

Niet alleen de bestuurder verliet de personeelsbijeenkomst, ook het lid van de personeelsvertegenwoordiging dat niet wou samenwerken met de CPN. Hij moest naar de fractievergadering van de Provinciale Staten voor de PvdA om daar, onder andere, de toestand bij Seriös te bespreken. Het personeel bleef alleen achter met de directeur. Na het vertrek van de vakbondsbestuurder werd ik door het personeel verzocht om de bijeenkomst bij te wonen. Op deze bijeenkomst werd door mij verklaard dat het niet te laat was om tot actie over te gaan. Na uitvoerige discussie werd besloten om op vrijdag 10 oktober opnieuw een personeelsbijeenkomst te houden. Op deze bijeenkomst was ook voor het eerst een PvdA-bestuurder aanwezig. Deze was, als ik het goed heb ook lid van het landelijk bestuur van de PvdA. Ook de gedeputeerde van de PvdA was aanwezig. Hij had de portefeuille van werkgelegenheid voor de provincie in handen, althans hij moest deze beheren. Op deze bijeenkomst werd door mij opnieuw uitvoerig uiteengezet waarom er tot actie moest worden overgegaan. In dit geval pleitte ik voor bedrijfsbezetting. Dat was absoluut noodzakelijk wilde men nog iets bereiken.

De leden van de PvdA, zowel de gedeputeerde als de landelijke bestuurder, twijfelden opnieuw. Zij wrongen zich in allerlei bochten voor het personeel en verlangden dat er nog niet tot bezetting werd overgegaan. Zij stonden een geheel andere tactiek voor. Volgens hen waren er nog mogelijkheden om met de regering Den Uyl tot overeenstemming te komen. Zij zeiden dat er contacten waren en dat er een

Staking Seriös, 1975

reële kans bestond om via onderhandelingen tot overeenstemming met de regering te komen. Dit om het bedrijf open te houden.

Maar ook nu weer bleek dat deze mensen de zaak zwaar onderschatten. Het was natuurlijk niet waar dat door een praatje van een PvdA - bestuurder de zaak wel eventjes geregeld zou kunnen worden. Op deze zelfde bijeenkomst schitterde opnieuw de vakbond aangesloten bij het NVV door afwezigheid. Althans, wat de gesalarieerde bestuurders betrof.

De leden die aangesloten waren bij de bond waren natuurlijk op de bijeenkomst aanwezig. Om niet tot een breuk te komen onder het personeel maar om de koers te blijven volgen van grote eenheid bij het optreden en ook om te laten zien dat er door praten met de regering niets zou worden bereikt en dat deze regering geen stap zou verzetten om het bedrijf uit de moeilijkheden te halen zonder dat er druk van het personeel en de bevolking zou komen, werd besloten om de bezetting nog een paar dagen uit te stellen en wel tot maandag 14 oktober. In de tussentijd zouden dan zowel de PvdA als de CPN nógmaals stappen ondernemen bij de regering om alsnog tot een

oplossing te komen zonder dat er van een bezetting sprake behoefde te zijn.

Dit is dan ook gebeurd, maar het bleek dat wij met onze standpunten gelijk hadden gehad daar er niet ook maar het geringste resultaat bij de regering werd bereikt.

Op de bijeenkomst van maandag 14 oktober waren opnieuw het personeel, de CPN en de PvdA vertegenwoordigd. Het werd het personeel duidelijk dat er met praten alleen niets viel te bereiken. De bestuurders van de PvdA moesten erkennen dat ook zij geen enkel resultaat hadden bereikt. Evenmin als het landelijk bestuur van de PvdA. Ook die leden van het personeel die van mening waren geweest dat met deelname van de PvdA aan de regering, met een groot aantal ministers en staatssecretarissen, de oplossing een fluitje van een cent zou zijn, moesten toegeven dat dit niet zo was. Met algemene stemmen werd toen besloten om tot bezetting over te gaan.

Nog diezelfde maandagavond was de bezetting een feit. Het bedrijf werd in de loop van de avond door verschillende mensen die daarvoor waren aangewezen uit het personeel, bezet. Onmiddellijk werd begonnen om de slaapgelegenheden voor de nacht in orde te maken. Een bijzonder kenmerk van deze bezetting was dat voor het eerst een bedrijf door de werkers werd bezet met de hulp van twee politieke partijen, namelijk de Communistische Partij van Nederland en de Partij van de Arbeid. Het bijzondere was ook dat de leiding van de vakbond niet mee deed en de leden van de bond dus samen met de politieke partijen de bezetting doorvoerden.

En wat was daarvan het resultaat? De bezetting werd met grote sympathie door de bevolking ontvangen. Dit bleek uit de stroom van sympathiebetuigingen die los kwam. Nagenoeg de hele bevolking van de provincie Groningen ondersteunde de actie. Niet alleen de CPN en de gezamenlijke actiecomités, maar ook vele afdelingen van de PvdA en ook mensen van het CDA betuigden hun instemming met de bezetters. Dat de bevolking er achter stond kwam ook tot uitdrukking in het geven van geld. Binnen de kortste keren werd er veel geld op steunlijsten ingetekend. Ook toen het werkelijk hard tegen hard ging was het zo dat de vakbondsbestuurders geen vinger uitstaken om mee te helpen de actie te doen slagen. De bestuurders van de NVV-bonden waren in geen velden of wegen te bekennen. Het was toch eigenlijk een absurde zaak, dat politieke partijen de bezetting in overleg met het personeel moesten leiden en de vakbond dat weigerde. Dit terwijl

het juist hun taak was geweest de leiding van de actie op zich te nemen. Tenslotte betalen de vele leden van de bonden hun contributie aan de bond en zouden daar toch iets voor terug kunnen verwachten.

Terecht was er dan ook onder het personeel zeer veel kritiek op de houding van de bestuurders van de vakbonden. Dat sommige bestuurders door het personeel voor rotte vis werden uitgemaakt hadden ze aan zich zelf te danken.

Maar de deelname van de PvdA had ook nogal wat voeten in de aarde. Voor dat het besluit om mee te doen, om te bezetten, werd genomen stroomde er heel wat water door de Rijn. In *Vrij Nederland* van 25 oktober 1975 wordt hieromtrent een aardig overzicht gegeven. Stap voor stap werd in deze krant nagegaan hoe het was gekomen dat de PvdA uiteindelijk mee had gedaan aan de bezetting bij Seriös. Nu wisten wij ook wel ten naaste bij wat er intern in de PvdA aan de hand was. Ten eerste was het zo dat de PvdA natuurlijk een scheve schaats had gereden met de stakingen in de strokarton in het najaar van 1969. Dit had deze partij nogal wat stemmen gekost. Op de een of andere manier wilde men voorkomen dat dit opnieuw in zulk een grote mate het geval zou zijn.

Maar ook de arbeiders in de statenfractie zouden hebben gedreigd met opstappen als de PvdA niet haar volle kracht in de strijd zou werpen om het personeel van Seriös te steunen om het bedrijf open te houden. Door het landelijk bestuur werd, zoals ons werd meegedeeld, eerst nog eens apart iemand op onderzoek uitgestuurd naar het Noorden of de toestand wel dusdanig was dat de PvdA mee moest doen aan de bezetting. Toen ook deze afgezant tot de conclusie was gekomen dat het nodig was voor de PvdA om deel te nemen, werd aan het hoofdbestuurslid Van Dijk groen licht gegeven om deel te nemen aan de bezetting. Voor de vergadering van 13 oktober lieten de heren Van Dijk en Heering de personeelsvertegenwoordiging weten dat zij mee zouden doen als er tot actie zou worden overgegaan. Ook verzochten zij of ze op de bijeenkomst het woord konden voeren.

Het bleek duidelijk dat de PvdA alles zou proberen om het terrein niet alleen over te laten aan de CPN. Hun bedoeling was de CPN de wind uit de zeilen te nemen. Daarvoor werd zelfs de televisie ingeschakeld. De uitzending, die de VARA van de actie maakte was een buitengewoon vreemde. Niet de mensen die de actie leidden werden aan het woord gelaten, maar mensen die totaal niets met de actie te maken hadden. Zo werd bijvoorbeeld Sake van der Ploeg, die een paar

Staking Serlës, 1975

jaar burgemeester is geweest in Oude Pekela, uitvoerig aan het woord gelaten. Dit terwijl deze net zo min wat met de acties te maken had als een koe met voetballen. In *Vrij Nederland* van 25 oktober werd boven het grote artikel het volgende geplaatst: 'Hoe een Actiepartij en haar Rode Omroep de communisten de wind uit de zeilen namen'.

Nu waren wij van de CPN daar niet bang voor, ook al beschikten wij niet over een propagandamiddel als de VARA. Ons ging het er om het bedrijf open te houden. Door de bezetting werd wel bereikt dat de PvdA als regeringspartij onder druk kwam te staan om hieraan deel te nemen. De PvdA moest optreden om geen gezichtsverlies op te lopen. Voor ons was de actie van veel grotere betekenis om nog een andere reden: wij hadden altijd de bevolking opgeroepen, ja, voorgehouden, dat wanneer er gezamenlijk werd opgetreden er resultaten zouden worden geboekt.

Door de bezetting werd zondermeer duidelijk welk een enorme kracht hiervan uitging. Het was namelijk de grondslag voor de overwinning. Daarbij kwam dat de PvdA als regeringspartij die deelnam aan de acties het zich niet kon permitteren dat er geen resultaten zouden

worden bereikt. Het partijbestuur had immers de bezetting goedgekeurd. En in dit partijbestuur zaten voorzover bekend ook ministers. Voor mij was, gezien de ervaring met stakingen en andere acties vanaf het eerste moment duidelijk dat deze actie tot resultaat zou leiden. Ik heb daar in dit geval geen seconde aan getwijfeld. Hoe het in het kabinet is gegaan weet ik niet, maar ik kon me niet aan de indruk onttrekken dat de toenmalige minister Boersma van het CDA onder geen beding wilde dat hij de zwarte piet zou krijgen toegespeeld.

Dit was gezien vanuit zijn positie volstrekt terecht, hij was de minister van Sociale Zaken en moest als zodanig in overleg met de minister van Economische zaken de kastanjes uit het vuur halen. Hij was de verantwoordelijke man die politiek gezien de zaak in het reine moest brengen. Hij wilde terecht de schijn niet op zich laden dat de PvdA wél, maar het CDA géén oplossing wilde. Deze manoeuvre van de PvdA was dan ook uitermate doorzichtig voor ingewijden, of de publieke opinie dit ook zo zag is een tweede.

In ieder geval is mij altijd bijgebleven dat minister Boersma niet bepaald stond te juichen omtrent de tactiek van de PvdA. Deze fractie speelde het spel verder als volgt: ze liet de voorzitter van de commissie voor Economische Zaken - die lid was van de PvdA - in het parlement een interpellatie aanvragen. Deze moest voor Jan Publiek de kastanjes uit het vuur halen voor de partij.

In feite was dit natuurlijk een absurde zaak daar deze man helemaal niks met de bezetting te maken had. Het was immers ook zo dat hij, en anderen, maanden en maanden de tijd hadden gehad, omdat ze belangrijke functies in het parlement hadden, om iets voor het bedrijf te doen. Wat ze wel gedaan hebben weet ik niet, maar in ieder geval niks voor het bedrijf. Vast staat dat zij de zaak niet tot een oplossing hebben gebracht en het heeft er alle schijn van dat zij dat ook niet wilden. Op het laatste moment probeerden zij alleen de winst van de bezetting naar zich toe te halen. De interpellatie werd toegestaan, ieder kamerlid kreeg 2 minuten spreektijd.

Ik moet eerlijk erkennen dat ik totaal geen trek had om aan deze interpellatie mee te werken. De propaganda van mensen die niets hadden gedaan om de zaak op te lossen lag er zo dik bovenop dat je er van over je nek ging. Er is dan ook uitvoerig overleg geweest, tussen in het bijzonder Marcus Bakker en mij, of wij wel of niet aan het debat zouden deelnemen. Voordat de interpellatie plaatsvond heb ik nog een tijd met minister Boersma zitten praten. Uiteraard lieten

we geen van beiden los wat wij achter onze kiezen hadden, maar wij hebben wel erg prettig met elkaar zitten praten.

Toch is mij altijd bijgebleven dat het een zeer nuttig gesprek is geweest. Ik heb nog steeds de indruk dat ook Boersma niet bepaald was ingenomen met de poging van de PvdA om langs zulke wegen met de 'eer' te gaan strijken. In ieder geval ben ik blij dat door onze fractie toch werd besloten om uiteindelijk aan het debat deel te nemen.

Tijdens het debat werd mijn spreektijd veel langer dan 2 minuten. Dat gaat in de kamer als volgt: als een minister een kamerlid vragen stelt gaat dit niet van de spreekbeurt af. In dit geval was het zo dat de toenmalige minister van Sociale Zaken, Boersma, mij nogal uitvoerig ondervroeg over de gang van zaken rondom het bedrijf. Daardoor was ik namens onze fractie in de gelegenheid om één en ander uiteen te zetten over de actie en onze voorstellen over de oplossing ervan.

Zoals men weet werd de actie door de bezetters gewonnen. Tot aan de dag van vandaag is het bedrijf nog open. Dit nu al weer 12 jaar geleden, geleden, weliswaar heeft dit bedrijf een relatie met de WSW, maar werkt als zelfstandig bedrijf verder. Wanneer de regering de orders voor kleding voor het leger en de PTT zou plaatsen bij Nijkans en andere bedrijven die op dit gebied werken, dan zou de werkgelegenheid voor deze bedrijven nog vele jaren gegarandeerd zijn.

Voor de zoveelste keer heeft deze bezetting nog eens bewezen dat wanneer er door de werkers gezamenlijk wordt opgetreden er veel kan worden bereikt. Dit geldt ook nu in 1987, niet alleen voor de mensen die nog wel werken, maar ook voor hen die niet meer aan het arbeidsproces deelnemen. Nog altijd geldt: Eendracht maakt macht.

Strijd om het behoud van de Okto

Eind jaren zeventig, begin jaren tachtig, werd Groningen opnieuw getroffen door een aantal bedrijfssluitingen. Dit deed de reeds massale werkloosheid nog toenemen. De Okto moest dicht, er vonden ontslagen bij Philips en andere bedrijven plaats. Daarom leek het mij nuttig om aan deze vraagstukken, en zeer in het bijzonder aan de strijd voor het behoud van de Okto, een hoofdstuk van mijn boek te wijden.

Na 10 jaar immers ontstond er opnieuw grote beroering en ongerustheid onder de bevolking over de afbraak van de werkgelegenheid. Alle tekenen wezen erop dat de bereidheid tot acties opnieuw zeer snel toenam. De politieke partijen die al stuivertje wisselend aan de achtereenvolgende regeringen hadden deelgenomen zagen de bui hangen. Zij waren het immers, die in hun propaganda de bevolking van het Noorden, in het bijzonder van Oost-Groningen koeien met gouden horens hadden beloofd.

Het CDA zou zorgen voor werk, de PvdA en de VVD hetzelfde, als er maar op hen gestemd werd. Tussendoor werd er dan ook vooral op gewezen dat de mensen niet moesten luisteren naar actievoerders zoals ik, die bovendien communist waren ook. Door acties te voeren werden de ondernemers afgeschrikt: zo was de leuze. Zoet zijn en naar de gladde betogen van de ministers en de partijvoorzitters luisteren was het parool. Als de bevolking dit nu maar deed zou alles voor de bakker komen. Niet één van de vertegenwoordigers van de achtereenvolgende regeringen of politieke partijen praatten echter over de werkelijke oorzaken van het achterblijven van de ontwikkeling in het Noorden. Een achterblijven dat zijn oorzaak vindt in een uitstoot uit de landbouw en het niet ontwikkelen van voldoende industrie, zoals elders in dit boek beschreven.

Dit konden de regeerders ook niet, want dan hadden ze moeten toegeven dat alle voorwaarden in het Noorden aanwezig waren voor het scheppen van onnoemelijk meer werkgelegenheid dan nu het geval was. Immers, het Noorden, en in het bijzonder de provincie Groningen, bevat gas, magnesium en kaliumzouten en olie in de Noordzee. Op basis van deze grondstoffen kon en kan de nodige werkgelegenheid worden geschapen. Maar dit was niet de bedoeling van de heren regeerders en de grote ondernemers. Hun medelijden met het Noorden was maar schijn en is dat vandaag de dag nog. Hun vorm van zoethouden, vooral voor de provincie Groningen was de volgende: de PTT zou vanuit Den Haag worden verplaatst naar Groningen. Rondom deze verplaatsing werd enorm veel propaganda gemaakt en het zou het ei van Columbus zijn om het Noorden uit de problemen te helpen.

Wij hebben vanaf het begin deze propagandaballon doorgeprikt en de mensen voorgesteld dat de verplaatsing van de PTT slechts een fopspeen voor de werkgelegenheid was. Groningen zou ondanks de absurd hoge werkloosheid nog moeten zorgen voor werk voor honderden vrouwen en kinderen van de overgeplaatste ambtenaren. Verplaatsen lost niets op voor Groningen en werkt alleen maar nadelig voor Den Haag.

Volgens mij redeneren de voorstanders van verplaatsing als volgt: de laag topambtenaren is in de provincie Groningen te dun ten opzichte van de brede massa van de bevolking. Om nu de gewone man in toom te houden en vooral de invloed van de communisten de baas te zijn, moet deze bovenlaag van de ambtenaren versterkt worden. Daarom maken een aantal heren zich de laatste tijd zo druk om juist de leiding van de PTT naar Groningen te krijgen. Men weet natuurlijk ook dat het, wat de werkgelegenheid betreft, geen oplossing biedt. De actievoerders voor de verplaatsing behoren dan ook geen lof toegeswaaid te krijgen. Hun optreden voor Groningen en het Noorden doet eerder denken aan Don Quichotte dan aan een oprecht opkomen voor het belang van het Noorden.

Een ander voorbeeld van het verschaffen van werkgelegenheid was dat er in Winschoten een vouwkarton-fabriek werd gebouwd, namelijk de Okto. Het opstarten van dit bedrijf was een op zich juist streven en zou werkelijk hebben kunnen bijdragen aan het scheppen van de nodige werkgelegenheid in Oost-Groningen. Er was dan ook niemand in heel Groningen die bezwaren te berde bracht tegen dit

bedrijf. De kartonwerkers in andere bedrijven ook niet, daar Okto een ander soort karton produceerde dan deze fabrieken.

Het is een vanzelfsprekende zaak dat er in het begin de nodige moeilijkheden waren bij de fabricage van dit soort karton. Maar na verloop van tijd wist het personeel een goed product voort te brengen.

Wel bestonden er bij een groot deel van de werkers in Oost-Groningen bezwaren tegen het 4-ploegenstelsel dat bij het bedrijf was ingevoerd. De actiecomités voerden dan ook een campagne met als doel te voorkomen dat de volcontinu over zou slaan naar andere bedrijven. Het was ook duidelijk dat er in de aanloopperiode van het bedrijf gesubsidieerd moest worden maar ook later toen het bedrijf tijdelijk met verlies ging draaien, was het noodzakelijk geweest de subsidie voort te zetten. Ja, dit zou zelfs de plicht geweest zijn van de regering als ze ook maar een greintje over had voor het behoud van de werkgelegenheid in de regio.

Maar de regeerders en de leiders van de politieke partijen, het CDA, de VVD en de PvdA, dachten daar anders over. Toen het bedrijf goed en wel begon te draaien, maar nog wel financiële steun nodig had, begon het gedonder in de glazen. Vooral de VVD verzette zich tegen langere subsidiëring, zogenaamd vanwege concurrentievervalsing ten opzichte van andere bedrijven. Dit, terwijl bekend was dat ook andere regeringen, onder andere in Frankrijk en Zweden, subsidies voor hun industriën gaven op tal van gebieden om de nationale industrie te beschermen tegen het buitenland.

Eind 1979 begonnen de geruchten sterk toe te nemen dat de Okto zou sluiten. Onmiddellijk besloten de gezamenlijke actiecomités strijd te gaan voeren om het bedrijf open te houden. Ook het vrouwen-actiecomité startte met de actie om de werkgelegenheid bij de Okto veilig te stellen. De onvrede was intussen in de gehele provincie weer hoog opgelaaid, ook omdat de sanering in de kartonindustrie nog maar net had plaatsgevonden.

Een sanering die meer dan 1500 arbeidsplaatsen had gekost en onder leiding van vooraanstaande PvdA'ers had plaatsgevonden in samenwerking met de vakbondsleidingen. Dit in plaats van het moderniseren van de bestaande bedrijven met overheidssteun. Het gevolg was een catastrofaal stijgen van de werkloosheid. De modernisering die wel werden doorgevoerd, gingen niet gepaard met het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen. Integendeel, naast de Okto en de ontslagen bij Philips werden ook een groot aantal bedrijven gesloten of stootten

arbeidsplaatsen af. Kennelijk om te voorkomen dat de bevolking opnieuw in actie zou komen voor haar rechten, zoals in 1969 en het begin van de jaren zeventig kwamen de vakbonden in het geweer. Zij bereidden rondom de dreigende sluiting van de Okto en de ontslagen bij Philips een demonstratieve bijeenkomst voor.

Deze bijeenkomst zou worden gehouden op 8 februari 1980 in de Oosterpoort in de stad Groningen. Ik ben nog van mening dat in dit geval, omdat het ging om de Okto en de ontslagen bij Philips, het beter was geweest de bijeenkomst te houden in Winschoten en niet in de stad Groningen. Deze bedrijven waren immers in Winschoten gevestigd en de actiebereidheid voor het behoud van het werk was daar het grootst.

Maar het zij zo, ze vond plaats in Groningen. Deze bijeenkomst vond mede plaats onder druk van het optreden van de actiecomités. In de paar weken vooraf aan de FNV-bijeenkomst op vrijdag 8 februari 1980 was er namelijk het één en ander gebeurd.

In de eerste plaats nam de kritiek op de vakbeweging onder de werknemers bij de Okto zeer snel toe. De houding van de vakbeweging in de strijd voor het behoud van dit bedrijf was er één van Jan Salie, althans die van de bestuurders. De leden wilden harde acties om de ministers en kamerleden duidelijk te maken dat het hen ernst was met de strijd voor het behoud van het bedrijf.

De onvrede over de vakbonden, de directie van het bedrijf en de regering kwam in volle omvang tot uitbarsting op maandag 4 februari, toen er een personeelsvergadering plaatsvond bij de Okto. Politici van verschillende partijen zouden op deze bijeenkomst komen praten en uiteenzetten wat hun houding was in de problematiek van de Okto. Op deze bijeenkomst waren tevens de bestuurders van de vakbonden aanwezig.

Ook ik ging 's morgens naar het bedrijf. Dat kwam zo: op zondag 3 februari had ik een afspraak met een aantal Oktowerknemers, op hun verzoek. Dus toog ik zondagmorgen naar Winschoten. Daar werd een strategie uitgestippeld over de houding die zou worden aangenomen in de discussie met de politici, de directie en de vakbeweging op de bijeenkomst de volgende dag. Dit apart voeren van de besprekingen met personeelsleden was nodig omdat niemand, dat wil zeggen de directie niet, de politieke partijen niet, en de vakbondsbestuurders niet, de rol en de activiteiten van de gezamenlijke actiecomités wilden erkennen. Kennelijk was men doodsbang dat uit de toestand

rondom de sluiting van de Okto en ontslagen bij Philips en andere bedrijven, de onvrede zo hoog op zou lopen dat er opnieuw bepaalde effecten zouden kunnen optreden die de heren niet welgevallig waren. Het zogenaamde Fré Meis-effect zat ze nog zwaar in de botten.

Hoe het ook zij, op maandag 4 februari waren de actiecomités en ik, als adviseur, bij het bedrijf aanwezig, evenals het comité van de vrouwen. Alles mocht binnen: de vakbondsbestuurders, de landelijke en plaatselijke politici en hoogwaardigheidsbekleders, de pers, enzovoorts. Iedereen behalve de actiecomités en Fré Meis. Wij stonden met een aantal mannelijke en vrouwelijke vertegenwoordigers bij de poort manifesten uit te delen, maar naar binnen, dat mocht niet! Niet verder dan de portiersloge kwamen we, om een kop koffie te drinken. Als het om de actiecomités ging, kenden de heren geen pardon, en was er geen democratie. Maar ja, wij konden wel wat willen maar men rekent wel eens buiten de waard, dat was ook hier het geval.

Toen iedereen, op ons na, binnen was, kreeg natuurlijk de ene hotemetoot na de andere het woord. In koor werd er gezongen dat men toch zo z'n best had gedaan, maar dat er nu eenmaal niets tegen uiteindelijke sluiting te doen was. Wel werden er opnieuw vage beloften gedaan. De een zou het in de fractie nogmaals bespreken, en als het moest in de kamer, maar dan moesten de rapporten van de bewindvoerder daartoe wel aanleiding geven. De ander, zoals de PvdA, gaf de regeringspartijen de schuld, dat kon je gemakkelijk doen als je zelf op dat moment niet in de regering vertegenwoordigd was. Vooral de PvdA heeft daar in zulke omstandigheden een handje van. Die praat in zulke gevallen altijd 'links' maar regeert 'rechts' als ze zelf weer deel van de regering uitmaakt.

Het overgrote deel van het personeel was kennelijk reeds gauw misselijk van de woordenbrij van de sprekers. Onder de sprekers bevond zich ook de directeur. Door een deel van het personeel werd de eis gesteld dat ik erbij gehaald moest worden. De overgrote meerderheid van het personeel stemde vóór. Zo geschiedde dan. Ik werd door de werkers van het bedrijf binnengehaald. Daarbij deed zich het volgende probleem voor: omdat er opnieuw beloften waren gedaan door de CDA- en VVD-sprekers moest er beslist worden om wel of niet opnieuw te starten. De vraag is wat je dan doet. Je toont je wil om te werken door aan iedereen te laten zien dat je daartoe bereid bent, en dus was ook mijn advies: start het bedrijf - dat inmiddels stil lag - weer op, het gaat er tenslotte om dat het blijft draaien.

Er was inmiddels opnieuw werk voor een week. Mijn advies betekende echter niet dat er verder geen acties mochten plaats vinden, integendeel, het parool was dat het bedrijf op elk moment zou kunnen worden bezet en wel voor onbepaalde tijd als dat noodzakelijk zou zijn. Men werkt immers zelf in het bedrijf en wanneer er een goede leiding is kan een bezetting op elk moment van de dag - ook 's nachts - beginnen. Het kan door het stilzetten van de machines, maar ook door de machines door te laten draaien en de productie door te laten gaan.

In de *Winschoter Courant* van 5 februari 1980 verscheen op de voorpagina het volgende artikel: 'Verschillende werknemers zeggen lidmaatschap op. 'Okto' ruilt FNV in voor Meis.' In het artikel werd gezegd: 'Uit onvrede met de handelwijze van FNV-districtsbestuurder Jaap Wolthers hebben de afgelopen week al diverse Okto-werknemers hun lidmaatschap bij de bond opgezegd.' Alhoewel de actiecommité's er steeds voor waarschuwden en dit ook nu deden om de vakbond niet te verlaten, kon je dit niet altijd voorkomen. Als namelijk wekenlang de bestuurders weigeren om met de werknemers acties, ook als die tot het uiterste gaan, te voeren dan is het te begrijpen dat personeelsleden woedend worden en voor de bond bedanken.

Het moet gezegd worden dat er inderdaad zeer veel leden waren die woedend op de leiding van de bonden waren en niet alleen bij de Okto, ook bij andere bedrijven. Zulk een toestand ontstaat als bestuurders Gods water over Gods akker laten lopen en de leden zich in de steek gelaten voelen. Eigenlijk is het toch een schande wanneer er een zeer sterke vakbond bestaat mensen zoals ik erbij moeten worden gehaald om te proberen te redden wat er te redden valt.

In hetzelfde artikel van de *Winschoter Courant* maakte de districtsbestuurder van de vakbond het wel heel erg bont. Hij beweerde onder andere het volgende: 'Wij zijn ervan overtuigd dat er voorlopig nog geen enkele actie gevoerd moet worden, voor het bestwil van de mensen. En we hebben van onverdachte zijde steun gekregen, namelijk van Meis zelf.'

Waar districtsbestuurders al niet toe bereid zijn om hun eigen lakse houding te rechtvaardigen. Door mij werd geadviseerd om weer op te starten, zoals gezegd, omdat er toezeggingen waren gedaan door CDA- en VVD-politici die toen de regering uitmaakten. Maar nooit of te nimmer heb ik geadviseerd of zou ik adviseren om geen acties meer te voeren. Door mij en de actiecommités werd juist opgeroepen om de

acties voor het blijven draaien van het bedrijf te versterken en daartoe de gehele bevolking op te roepen om mee te helpen. Maar ja, woorden zijn gemakkelijk uit te spreken, honderdduizend keer gemakkelijker dan om werkelijk strijd te voeren.

Dit bleek ook op de massale bijeenkomst op 8 februari 1980 in de Oosterpoort in Groningen, georganiseerd door het FNV. Ook hier weer redevoeringen vol met kritiek, maar geen koers of daadwerkelijke acties. Acties zoals bijvoorbeeld een algemene staking of massale bezettingen van de aardgasvelden of het tijdelijk afsluiten van de provincie Groningen. Van dit alles niets, terwijl de vakbonden wanneer zij zulke parolen hadden gegeven in samenwerking met de actiecomités hadden kunnen rekenen op sympathie van het overgrote deel van de Groningse bevolking.

Door de aard van de redevoeringen raak je dan op den duur geïrriteerd. Ook ik. Ik kon mij niet langer inhouden en ben begonnen te roepen om eindelijk met concrete actievoorstellen te komen. Maar zo zagen de bestuurders van het FNV het niet. Volgens mij vonden zij de massale opkomst goed voor een soort stoom afblazen van de verontwaardiging bij de mensen. Daarna zou de rust wel weerkeren. Dit is natuurlijk ook een tactiek maar één die nooit tot de overwinning zal leiden. Het is geen wonder dat onder zulke omstandigheden de vakbonden in de ogen van zeer veel werknemers er niet populairder op worden.

Op 12 februari 1980 belegde de CPN een grote openbare bijeenkomst in de Klinker in Winschoten. Op deze bijeenkomst heb ik felle kritiek geuit op het beleid van het Kappa-concern, waartoe Okto behoorde, en heb ik nogmaals opgeroepen tot daadwerkelijke acties, namelijk om samen met de PvdA en het FNV de acties voor het openblijven van de Okto en tegen de ontslagen bij Philips te organiseren.

Nu, vandaag aan de dag weten wij hoe het is afgelopen. In de praktijk was noch het CDA, laat staan de VVD, maar ook niet de PvdA en het FNV bereid om tot acties, zoals eerder door mij genoemd, over te gaan. Uiteindelijk is dit bedrijf gesloten en in de mottenballen gelegd. Na de sanering in de karton en de sluiting van de Okto zijn er honderden ontslagen gevallen bij Philips.

Het moet gezegd dat zij, die er bewust op koersen dat het Noorden een zogenaamd industrieel achtergebleven gebied blijft, stappen vooruit hebben gedaan in deze kwestie. Maar dat wil niet zeggen dat zij hebben gewonnen. Ik ben er vast van overtuigd dat de bevolking in

Gesprek met Oktowerknemers

het Noorden uiteindelijk zal winnen en verbeteringen van haar levensomstandigheden zal weten af te dwingen.

Intussen schrijven we 1987. Uit alles blijkt dat de kapitalistisch geregeerde landen niet in staat zijn de crisis en de gevolgen daarvan voor de gewone man op te lossen. Integendeel, de economische crisis woedt heviger dan ooit. Ik ben bezig met een tweede boek en zal daarin verder ingaan op de problemen van de huidige economische crisis.

ABC	Algemene Bedrijfsgroepen Centrale
ABT	Algemene Bedrijfsbond Transport
ABVA	Algemene Bond van Amtenaren
AOW	Algemene Ouderdomswet
ARP	Anti-Revolutionaire Partij
BVD	Binnenlandse Veiligheidsdienst
CAO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
CDA	Christen Democratisch Appèl
CHU	Christelijk-historische Unie
CNV	Christelijk Nationaal Vakverbond
CPN	Communistische Partij Nederland
EMM	Eendracht Maakt Macht
EVB	Eenheidsvakbeweging
EVC	Eenheidsvakcentrale
FJG	Federatie van Jongerengroepen in de Partij van de Arbeid
FNV	Federatie Nederlandse Vakbeweging
IVVV	Internationaal Verbond van Vrije Vakverenigingen
KAB	Katholieke Arbeidersbeweging
KVP	Katholieke Volkspartij
NAS	Nationaal Arbeids Secretariaat
NETO	Noordelijke Economische Technologische Ontwikkelings- maatschappij
NKV	Nederlands Katholiek Vakverbond
NVB	Nederlandse Vrouwen Beweging
NVV	Nederlands Verbond van Vakverenigingen
OVb	Onafhankelijk Verbond van Bedrijfsorganisaties
PKI	Partai Komoenis Indonesia
PvdA	Partij van de Arbeid
SDAP	Sociaal-Democratische Arbeiderspartij
SWP	Socialistische Werkers Partij
WAO	Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering
WSW	Wet Sociale Werkvoorziening
WWV	Wet Werkloosheidsvoorziening

verantwoording van de foto's

Rob de Groot	Fré Meis
Spaarnestad/ANP	Stakende havenarbeiders op weg naar de Stadhouderskade
Kors van Bennekom	Havenarbeiders op de Dam
Kors van Bennekom	Havenarbeiders bij het Havengebouw
Van der Veen	Unaniem voor 24-uursstaking
Van der Veen	Wedderklap
Foto Kral	Groepsfoto Champ Clark
Van der Veen	De communist en de koningin
Winschoter Courant	Seriös/Nijkans
Winschoter Courant	Seriös/Nijkans
ANP	Meis en Oktowerknemers

Fré Meis. De man over wie al zoveel gezegd en geschreven is is nu zelf aan het woord. Op zeer directe wijze beschrijft hij zijn ervaringen tijdens een groot aantal acties en stakingen, zoals de Amsterdamse havenstakingen in 1955 en 1963, de strokartonstaking in Groningen in 1969, de vrouwenstaking bij Champ Clark, de Rotterdamse havenstaking in 1970, de bezetting van het bedrijf Seriös/Nijkans en de strijd om het behoud van Okto in Winschoten.

40 jaar actie beperkt zich niet alleen tot staken. Meis was behalve stakingsadviseur ook Kamerlid, vakbondsbestuurder, Gemeenteraadslid en Statenlid. Bovenal is hij een sociaal bewogen mens die met spreekwoordelijke Groningse nuchterheid zijn visie geeft op een aantal maatschappelijke vraagstukken. Het Fré Meis effect te boek gesteld.

isbn

90 6208 101 0